کوردستان

حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران بڵاوی دەکاتەوە

www.kurdistanmedia.com

ژمارە ٨٩٥ | چوارشەممە، ٣١ی بانەمەڕی ١٤٠٤ _ ٢١ی مای ٢٠٢٥

دابینکردنی مافە نەتەوایەتییەکانی گەلی کورد لە چوارچێوەی ئێرانێکی دێموکراتیکی فێدراڵدا

ڕۆژهەڵاتی کوردستان گۆڕەپانی سەرەکیی خەبات و تێکۆشانی ئێمەیە

– ئێران ناچار بووە وتووێژی ڕاستەوخۆی لەگەڵ ئەمریکا هەبێ و هەر ئەوە دەسکەوتێکە بۆ ئەمریکا و بۆ خودی ترامپ.

– دەرئەنجامی ئەو دانیشتنانە بۆ ئێران ئاسان نیە. ئەگەر سەر بگرێت، بە مانای ئەوەیە کارتی بەرنامە ئەتۆمییەکە لە دەست ئێران دەردێنن و کۆمەڵێک دەروەستی و ئیلتیزامی لە سیاسەتی نێودەوڵەتیدا بۆ دروست دەکەن و ئیدی وەک جاران ناتوانێ لە مووشەکتێگرتن و تەڕاتێنەکانی لە ناوچە بەردەوام بێت.

– حیزبی دیموکرات هیوادارە لەو دانوستانەدا بەرنامەی ئەتۆمیی ئێران یەکلا بێتەوە. چونکی هەتا ئێستاش دنیای دەرەوە ئێران بە بەرنامە ئەتۆمییەکەی دەناسێ، بۆیە ئەگەر ئەو کێشەیە لەکۆڵ بێتەوە، هەم ئێمە قسەمان دەبێ و هەم خەڵکی ئێرانیش لە نێوخۆی وڵات لە پێوەندیی لەگەڵ ئەو نیزامەدا دەستیان ئاوەڵاتر دەبێت و کۆماری ئیسلامی ئەو چەکەی لە دەست دەر دێ کە بەو دنیا و ناوچەکە و خەڵکی ئێرانیشی بە بارمتە گرتوە.

(ئەم دیمانەیە لە لاپەڕەکانی ٤ و ٥ی ئەم ژمارەیەدا دانراوە)

وتەبێژی حیزبی دێموکرات:

بڕانەوەی پرسی ئەتومیی ڕێژیم لە بەرژەوەندیی خەباتی مافخوازانەی گەلانی ئێرانە

کورد فاکتەری گرینگی خەبات بۆ دێموکراسی لە ئێرانە

کاک خالید عەزیزی، وتەبێژی حیزبی دێموکرات لە سیمینارێکدا کە ڕۆژی چوارشەممە ٢٤ی بانەمەڕ بەڕێوە چوو، باسێکی لەژێر ناوی ''پێوەندییە نێودەوڵەتییەکان، ئێران و ڕۆژهەڵاتی کوردستان لە هاوکێشە نێودەوڵەتییەکاندا'' پێشکێش کرد.

کاک خالید سەرەتای باسەکەی بە پێوەندییە نێودەوڵەتییەکان و چونیەتیی شکڵگرتنی نەزمی جیهانی لە سەدەی بیستەم و قۆناغەکانی شەڕی یەکەم و دووهەمی جیهانی و قۆناغەکانی شەڕی سارد و جیهانی دوو جەمسەری دەست پێ کرد. دوایە هاتە سەر باسی هاتنەسەرکاری کۆماری ئیسلامی لە قۆناغی شەڕی سارد کە خۆی لە بەرەی دژ بە ئەمریکادا و لە بلۆکی ڕۆژهەڵاتدا دەدیتەوە. بەڵام پێوەندییە نێودەوڵەتییەکان لەسەر واقعییەتی نەزمی جیهانی دەڕواتە پێش و لە ئێستادا دنیای دوو جەمسەری نەماوە و نەزمی جیهانی بەبێ ئەمریکا جێبەجێ نابێت.

وتەبێژی حیزبی دێموکرات لەو بەشە لە باسەکەیدا تیشکی خستە سەر ئەوەی ئێران لە پێوەندییە نێودەوڵەتییەکاندا ململانێی زۆری لەگەڵ ئەمریکا هەیە و ئامریکاییەکانیش جۆریک لەگەڵ ئێران هەڵسوکەوت دەکەن کە بتوانن زیاتر لە یەکتر نزیک ببنەوە و لەو ڕێگەیەوە بەرژەوەندییەکانیان دابین ببن. هەر لەو چوارچێوەیەشدا سیاسەتی هەمیشەیی ئەمریکا گۆڕینی هەڵسوکەوتی ئێران بووە، نەک ڕێژیم و ئەو چاوەڕوانییە کە ئەمریکا و ئیسرائیل هێرشی نیزامی دەکەنە سەر ئێران لەجێدا دروست نیە. بەتایبەت کە ڕێژیمی ئێران لە هاوکێشە نێودەوڵەتییەکاندا چەند کارتی وەک بەرنامەی ناوکی و گرووپە نیابەتییەکانی لەبەر دەستە و ئەوەش وای کردوە ئەمریکا جۆریکی دیکە لەگەڵی تەعامول بکات.

کاک خالید لە درێژەی قسەکانیدا لە بابەت پرسی کورد لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان و گوتی زیاتر لە ٤٠ ساڵە کۆماری ئیسلامی بە هەموو شێوازێک هەوڵی داوە بزووتنەوەی کورد بە ڕێبەریی حیزبی دێموکرات لەنێو ببات، بەڵام نەیتوانیوە و هۆکاری ئەمەش بۆ خەڵکی کوردستان دەگەڕێتەوە کە پشتیوانی سەرەکیی ئەم حیزبە بوون. ئەوەش کە لە نیوخۆی ڕۆژهەڵات لەلایەن خەڵکەوە چالاکیی بەرینی جەماوەری لە بوارە جۆارجۆرەکاندا بەڕێوە دەچێ، ئەمەش گەورەترین کارتی حیزبی دێموکرات و بزووتنەوەی کوردە و کورد بە جوانی دەری خستوە کە ناکرێ بە ئاسانی نادیدە بگیرێ و پاشگوێ بخرێت. بەڕێزیان ئاماژەی بەوەش کرد کە کورد لە ئێران دەتوانێ کارتێکی گرینگ بێ لە دێموکراتیزەکردنی ئێران و لە پێوەندییە نێودەوڵەتییەکانشدا دەبێ لە ڕێگەی لابی و وتوویژ لەگەڵ لایەنەکانی ئێرانیەوە خۆی بەهێز بکات و کاریگەری دابینێت.

وتەبێژی حیزبی دێموکرات لە بەشی کۆتایی باسەکەیدا تیشکی خستە سەر ئەوە کە حیزبی ئێمە دەبێ پانتایی خەبات بۆ هەموو ڕەهەندەکانی وەرزش، ژینگەپارێزی، چالاکییەکانی زمانەوانی، ئەدەبی، فەرهەنگی بگوازینەوە و لە هەموو بوارێکدا بە هانای یەکترەوە بێین و نەهێڵین لە هیچ بوارێکدا پەکمان بکەوێ. کاری ڕێکخراوەیی زۆر زۆر گرینگە و یەکێک لە هۆیەکانی ئەوەیکە جۆرج تاون نەبوو بە شت، هۆکارەکەی هەر ئەوە بوو کە کۆبوونەوەی چەند سێلێبریتی بوو و ڕێکخراوی لەپشت نەبوو.

سەر وتار

ژەقنەمووت بە تامی کۆماری ئیسلامی

عەلی بداغی

دۆناڵد ترامپ لە سەردانەکەی ئەو ماوەیەی بۆ وڵاتانی کەنداو جگە لە بردنەپێشی بەرنامە و پڕۆژە سیاسی، ئابووری و ئەمنییەتییە هاوبەشەکانی ئەمریکا لەگەڵ هەرکام لەو وڵاتانە، بەڵام پرسی ئێرانیشی لێ دەر نەکرد و لە هەرکام لەو وڵاتانە نقورچکی خۆی لە بڕیاربەدەستانی کۆماری ئیسلامی گرت.

بەشێک لەو نقورچکانە بردنە ژێر پرسیاری لێوەشاوەیی بەرپرسانی کۆماری ئیسلامی بوو کە دەریدخست ڕێبەرانی ئەم ڕێژیمە چەندی دژی خەڵک و وڵاتی ئێرانن، کاتێک باسی لەوە کرد کە ڕێبەرانی کۆماری ئیسلامی لەبری گەشە و ئاوەدانی وڵاتی ئێران سامان و دارایی ئەو وڵاتە لە تێرۆریزمدا بەفیڕو دەدەن و لەپێناو پاراستنی دیکتاتۆرێکی وەک بەشار ئەسەددا جگە لە تێدابردنی دەیان میلیارد دۆلار دارایی وڵاتی ئێران، سەدان هەزار ئینسانیشیان بە کوشت دا. یان کاتێک باسی لەوە کرد کە وڵاتانی عەرەبی بیابان و سەحراکانیان کردووەتە زەویی بەپیت و بەرەکەت، بەڵام ڕێبەرانی کۆماری ئیسلامی لەسۆنگەی گەندەڵی و ناکارامەییەوە زەوی و دارستان و لێرەواری سەرسەوزیان لە ئێران نەهێشت و وڵاتەکەیان کردوەتە کاولستان!

ترامپ تەنانەت زۆر بە وردی چووە هەناوی قەیرانە هەرە سەرەکییەکانی ئێستای کۆمەڵگەی ئێران یەک لەوان قەیرانی ژینگە و بە بیری هێنایەوە کە چۆن مافیای ئاو و سپای پاسداران بە پڕۆژە ئەمنییەتییەکانیان بوونەتە هۆی ئیشکبوونی چۆم و ڕووبار و تەنانەت دەریاکان و بەشێکی زۆر لە جوگرافیای ئێرانیان تووشی کارەساتی ژینگەیی و مرۆیی کردوە. ترامپ لەو سەفەرەیدا هەروەها نەقیزەیەکیشی لە کۆماری ئیسلامیی ئێران گرت کاتێک لە ئیمارات دوای ئیمزاکردنی ڕێککەوتننامەکان لەگەڵ بەرپرسانی ئەو وڵاتە پێنووسەکەی بەرز کردەوە و گوتی "ئاگادار بن ئەوە من پێنووسەکەم دانایەوە" و بەو کارەی، دزییە ئابڕووبەرانەکەی غەریبئابادی، جێگری کاروباری نێودەوڵەتیی وەزارەتی دەرەوە و ئەندامی شاندی دانوستانکاری کۆماری ....

درێژە بۆ لاپەڕەی ٢

جوگرافیای حەقیقەت و سنوورەکانی خەیاڵ — ڕەحیم نوزهەتزادە — ٦

ڕیاڵپۆلیتیک؛ واتە درێژەدان بە خەبات دژی داگیرکاری — ئازاد مستۆفی — ٧

دانوستانی ئەتۆمی لە تاریکی و تەپوتۆزدا! — ڕەزا دانشجوو — ٨

درزە پەرەئەستێنەکان لە کەسپەرستیی خامنەییدا — و: کەماڵ حەسەنپوور — ٩

نیشتمان چەمکێکی مێژوویی دانەبڕاو لە شێعری مەلەکشادا — ئاکۆ ئەلیاسی — ١١

دریژەی سەروتار

ژەقنەمووت بە تامی کۆماری ئیسلامی

ئیسلامیی بۆ پرسی ئەتومیی ئەو وڵاتەی لە دانیشتنەکانی "عومان"دا بە چاوی کاربەدەستانی ڕێژیم دادایەوە، کە بەڵێ دزی و تاڵانی پیشەی هەمیشەیی بەرپرسانی کۆماری ئیسلامییە!

ترامپ بەو نقورچک و پلارانەی لە کۆماری ئیسلامیی گرتن، ویستی ئەو پەیامە بدا کە خەڵک و وڵاتی ئێران و بەرژەوەندییەکانی گەلانی ئێران لە ڕوانگەی بەرپرسانی ڕێژیمەوە کەمترین بایەخیان نیە. بەڵام ئەمە بابەتێکی تازە نیە و کاتێک خامنەیی بۆخۆی لەخوتبەی نوێژی هەینیدا بە ئاشکرا دەڵێ "پاراستنی نیزام لە هەموو شتێک واجبترە، تەنانەت لە نوێژ و ڕۆژووش"، ئیدی لێرەدا جێگایەک بۆ خەڵک و ماف و بەرژەوەندییەکانیان ناهێڵێتەوە. یان کاتێک دەڵێ "ئەگەر هەموو خەڵک شتێکیان بوێ و ئەو شتە پێچەوانەی حوکمی خودا -تۆ بڵێ پێچەوانەی بڕیاری خۆم- بێ، لەگژ هەموو خەڵکەکە ڕا دەچم"، ئیدی شتێک بە ناوی دەنگ و ئیرادە و بایەخی خەڵک لە بڕیارەکانی ئەم ڕێژیمەدا مانای نامێنێ. خامنەیی هەروەها لە وتارێکیدا لەبارەی بەرجام و سیاسەتە ناوچەییەکانی کۆماری ئیسلامیدا گوتبووی: "خەڵک بۆیان نیە دەم لە سیاسەتی دەرەکی وەربدەن"، ئەمە یانی دیاریکردنی سیاسەتەکانی وڵات ئەرکی هەر جەنابیانە و پشکی خەڵکیش چەمانەوەی پشتیان لەژێر باری قورسی سزاکان، شەڕ و گرانی و قەیرانە بێ‌ئەژمارەکانە.

بەڵێ ترامپ ڕاست دەکا و وە نەبێ خەڵکی ئێرانیش نەزانن کە کۆماری ئیسلامیی ئێران بەشی هەرە زۆری داهات و سامانی نیشتمانیی ئەم وڵاتە چ ئەو دراوانەی لە فرۆشتنی نەوت دەستی دەکەوێ و چ ئەو داهاتەی لە ماڵیات و داهاتەکانی دیکەی دەوڵەت و قۆرغکردنی ئابووریی وڵات کۆیان دەکاتەوە، لە پڕۆژە بەناو ئەمنییەتی و ستراتێژییەکانی وەک "بەرەی مقاومەت" و "هیلالی شیعی"دا بەفیڕۆی دەدا. کۆماری ئیسلامیی ئێران لە چوار دەیەی ڕابردوودا تەنیا لەپێناو مانەوەی دەسەڵاتەکەیدا جیا سەپاندنی شەڕ و ماڵوێرانی و دەیان قەیرانی جۆربەجۆر بەشی هەرە زۆری سامان و داهاتی نیشتمانیی ئێرانی بۆ ئەو مەبەستانە خەرج کردوە:

دروستکردن و تەیارکردنی میلیشیا و هێزی نیابەتی لە وڵاتانی وەک یەمەن و لوبنان و عێراق و غەززە، بنیاتە مەزهەبی و ناوەندە ئەمنییەتییەکان کە کاریان شۆردنەوەی مێشکی خەڵک و قەڵتوبڕی جیابیران و ڕەخنەگران و چالاکانی سیاسی و مەدەنییە، کۆک و پۆشتەکردنی ناوەندەکانی سەرکوت پێش هەموویان سپای پاسداران و دامەزراوە نیزامی و ئەمنییەتییە زۆر و زەوەندەکانی دیکە و تێبەردانیان لە گیانی خەڵکی مافخواز و ڕاپەڕیو، هەروەها پڕۆژە زیانبارە نێوخۆییەکان لە هەموو کەرتەکاندا کە بەهۆی گەندەڵیی سیستماتیکی ڕێژیمەوە کۆمەڵگەی ئێرانی تووشی دەیان قەیران و کارەساتی ئابووری و ژینگەیی کردوە. کارەسات، چونکی لە حاڵێکدا خەڵکی ئێران هەتا ملان لە قەیرانگەلی وەک بێکاری، گرانی، ئاوسانی ئابووری، نەبوونی داودەرمان، نەبوونی ئیمکاناتی پەروەردە و بێهداشت و نیشتەجێبوون ڕۆچوون؛ ڕێبەرانی ڕێژیم سامان و دراوی ئەو خەڵکە لەپێناو مەرامە سیاسییە دژی‌گەلییەکانیان بۆ خەڵکی خۆیان لە وڵاتانی دیکەدا خەرج دەکەن.

بێگومان خەڵکی ئێران و کۆمەڵگەی جیهانییش دەزانن کە هەتا کۆماری ئیسلامی دەسەڵاتی ئێرانی بەدەست بێ، تەنانەت لە ئەگەری ڕێککەوتنی نوێ لەگەڵ ئەمریکا و ئەورووپاش هیچ لە دۆخی خەڵک و بەرژەوەندییەکانیان ناگۆڕێ. هۆکارەکەش ئەوەیە کۆماری ئیسلامی لەسەر بنەمای ئایدۆلۆژیی مەزهەبی-وەلایی شکڵی گرتوە و لەو نیزامە سیاسییەدا ئایدۆلۆژی لە سەروو خەڵک و ماف و ئیرادە و بەرژەوەندییەکانیانە. واتە ڕێژیمێک کە شەرعییەتەکەی نەک لە خەڵک بەڵکوو لە ئاسمان وەرگرتێ و خۆی بە نوێنەری خوا و ئایین بزانێ، نایەت خەڵکی بۆ گرینگ بێ و لە خزمەتی ئەواندا هەنگاو هەڵگرێ. جیا لەوە کۆماری ئیسلامی وەک سیستمێکی داخراوی تۆتالیتێر خۆی دەروەست بە وەڵامدانەوە بە خەڵک نابینێ و لەو نیزامەدا خەڵک تەنیا مافیان هەیە لەنێوان کەسە دەستنیشانکراوەکان بۆیاندا هەڵبژێرن بێ ئەوەی مافی هیچ چەشنە لێپێچینەوەیەکیان هەبێت. بۆیە تاکەڕێگای بەردەم خەڵک هەر تێپەڕین لە کۆماری ئیسلامی و چڕکردنەوەی خەبات و نارەزایەتییەکانیان بۆ ڕووخاندنی ئەم ڕێژیمەیە.

خوێندنەوەیەک بۆ کارنامەی سیاسیی پارتی کرێکارانی کوردستان و پڕۆسەی چارەسەری پرسی کورد لە تورکیە

مستەفا مەولوودی

باسێکی مێژوویی:

پارتی کرێکارانی کوردستان (PKK) دوای دامەزرانی لە ١٩٧٨ی زایینی وەک حیزبێکی سیاسیی چەپ و ڕادیکاڵ، لە ساڵی ١٩٨٤ی زایینییەوە خەباتی چەکداریی دەست پێکرد. ئەم حیزبە لە ماوەی ٤٠ ساڵ شەڕ و خەباتی پارتیزانیدا چەندین جار ئاگربەستی لەگەڵ حکوومەتی تورکیە ڕاگەیاندوە. عەبدوڵڵا ئۆجەلان، سەرۆکی پ ک ک لە ساڵەکانی ١٩٩٣، ١٩٩٥، ١٩٩٨، ١٩٩٩، ٢٠٠٩ و ٢٠١٣ بە ڕاگەیاندنی ئاگربەست هەوڵی بردنەپێشیی بەرنامە و ئاجێنداکانی خۆی داوە و دواجاریش لە ٢٥ی فێوریەی ٢٠٢٥ی زایینی ئۆجەلان لە نامەیەکدا، داوای لە حیزبەکەی کرد چەک دابنێن و خۆیان هەڵوەشێننەوە. ئۆجەلان لەو نامەیەدا ڕایگەیاند کە بەرپرسایەتیی مێژوویی ئەو بانگەوازەش لە ئەستۆ دەگرێ و دواتر کۆنگرەی ١٢ی پ ک ک لە حەوتووی ڕابردوودا ئەم داوایەی پەسند کرد.

یەکەمین پەیامی عەبدوڵڵا ئۆجەلان لە ئیمرالی ڕۆژی ١٥ی فێورییەی ١٩٩٩ی زایینی بڵاو بۆوە و لەو پەیامەدا داوای کرد هێزەکانی گریلا خاکی تورکیە و باکووری کوردستان چۆڵ بکەن بۆ ئەوەی بەستێنی لەبار بۆ ئاشتی دروست ببێ. پ ک ک لە ١ی سێپتامبری ١٩٩٩ی زایینی ئاگربەستی یەکلایەنەی ڕاگەیاند و داوای کرد دەستەی ئاشتی بگەڕێتەوە تورکیە؛ ساڵی ٢٠٠٠ی زایینی ئۆجەلان دوو پڕۆژەی بە ناوەکانی "پڕۆژەی ئاشتی" و "پرۆژەی تێکۆشانی بەپەلە بۆ ئاشتی و دێموکراسی" ڕاگەیاند. هەروەها ساڵی ٢٠٠١ و ٢٠٠٢ دوو پەیامی بەپەلەی بە ناوەکانی "پەیامی داوای خێرا" و "پەیامی چارەسەری خێرا" بڵاو کردەوە.

عەبدوڵڵا ئۆجەلان ساڵی ٢٠٠٩ی زایینی جارێکی دیکە داوای کرد دەستەی ئاشتی لە هەرێمی میدیا (قەندیل)، کەمپی مەخموور و ئورووپا یەکلایەنە بگەڕێنەوە تورکیە و بەپێی زانیارییەکان ئەوانە هەتا ئێستاش لە زیندانەکانی تورکیەدان. عەبدوڵڵا ئۆجەلان لە نەورۆزی ٢٠١٣ش پەیامی ئاشتیی بڵاو کردەوە، بەڵام دەوڵەتی تورکیە هیچ وەڵامێکی بۆ ئەو بانگەواز و پەیامانە نەبوو

ساڵی ٢٠١٥ هەیئەتی ئیمرالی لە بەرپرسانی HDP لەگەڵ نوێنەرانی حکوومەتی تورکیە کۆ بوونەوە و لە ٢٨ی فێورییەی ٢٠١٥ ئەو دوو هەیئەتە لەسەر ئەوە ڕێککەوتن کە لە پرێس‌کۆنفرانسێکدا ڕێککەوتنی نێوانیان ئاشکرا بکەن، بەڵام ئەردۆغان ئەو ڕێککەوتنەی قبووڵ نەکرد و ڕەتی کردەوە.

لە سەرەتای پاییزی ٢٠٢٤ی زایینی لەکاتی کرانەوەی پارلەمانی تورکیەدا، دەوڵەت باخچەلی، ڕێبەری حیزبی "حەرەکتی میللی" چووە لای نوێنەرایەتیی حیزبی "دەم پارتی" و ئەم سەردان و نیزیکبوونەوە و گۆڕینەوەی بیرورایە بووە مانشێتی ڕۆژنامەکان.

٢٤ی ئۆکتۆبری ٢٠٢٤ دەوڵەت باخچەلی پێشنیاری کرد عەبدوڵڵا ئۆجەلان بچێتە پارلەمانی تورکیە و هەڵوەشانەوەی حیزبەکەی ڕابگەیەنێ. باخچەلی لە ٢٦ی نۆڤامبر داوای کرد پێوەندیی ڕاستەوخۆ لە نێوان "ئۆجەلان" و "دەم پارتی"دا دروست ببێ و لەسەر ئەو داوایە وەزارەتی نێوخۆی تورکیە ڕۆژی ٢٨ی دیسامبر ئیزنی دا ئەو دیدارە بکرێ.

پەروین بولدان و سورەییا ئوندەر دوای دیدار و چاوپێکەوتنەکەیان لەگەڵ ئۆجەلان لە پەیامێکدا ڕایانگەیاند کە ڕێبەری پارتی کرێکارانی کوردستان پێداگرە کە جارێکی دیکە بانگەشەی برایەتی لە نێوان کوردەکان و تورکەکاندا بکات و جیا لە بەرپرسایەتیی مێژوویی، ئەمە بە پێویستییەکی چارەنووسساز بۆ گەلانی تورکیە دادەنێت. ئەوان گوتیان کە عەبدوڵڵا ئۆجەلان پێداگریی کردوە ئەوە نابێ تەنیا ئیدعایەک بێ، بەڵکوو دەبێ کار و هەوڵی کردەیی بۆ هاتنەدیی ئاشتی بێ و ئۆجەلان لەلایەن خۆیەوە ئامادەیی خۆی بۆ هەنگاوی بەکردەوەی ئەرێنی لەو بوارەدا دەربڕیوە. ئەوە بوو کە پ ک ک لە دوایین کۆنگرەی خۆیدا کە لە ڕۆژانی ٥ هەتا ٧ی مانگی مای ٢٠٢٥ (١٥-١٧ی بانەمەڕی ١٤٠٤) گیرا، بڕیاری کۆتایی خەباتی چەکداری و خۆهەڵوەشاندنەوەی دا. بەڵام پرسیار ئەوەیە ئامانجە ئاشکرا و شاراوەکانی تورکیە لە هەلومەرجی سیاسیی ئێستای ئەم وڵاتە پێوەندیدار بە چارەسەری پرسی کورد لە تورکیە چیە؟

وەرچەرخانێکی مێژوویی:

چاودێرانی سیاسیی کاروباری تورکیە لایان وایە ئەنگیزەی تورکیە بۆ زیندووکردنەوەی پرۆسەی دانوستان لەگەڵ پ ک ک لەبەر ئەو چەند خاڵەیە:

١- بۆ دروستکردنی ئێعتباری نێونەتەوەیی و چاککردنی پێوەندی لەگەڵ ڕۆژاوا. تورکیە دەیهەوێ خۆی وەک وڵاتێکی ئاشتیخواز و لایەنگری مافی کەمایەتییەکان پێشان بدات، بەتایبەت لە ئێستادا کە پێویستیی بە پشتیوانیی سیاسی و ئابووری وڵاتانی ڕۆژاوا هەیە.

٢- بۆ ئەوەی فشاری نێوخۆیی لەسەر کەم بێتەوە، بەتایبەت ئێستا کە تورکیە لەگەڵ زۆر قەیرانی ئابووری و کۆمەڵایەتیی بەربڵاو بەرەوڕوویە.

٣- بۆ بەکارهێنانی چارەسەریی پرسی کورد وەک ئامرازێک لە هەلومەرجی دژواری ئابووری و کۆمەڵایەتی بەتایبەت کە تورکیە هەڵبژاردنەکانی لە پێشە و لەوانەیە ئەردۆغان لەو ڕێگەیەوە پشتیوانی کوردەکان بۆ لای AKP ڕاکێشێ، یان لانیکەم ڕێ لەوە بگرێ کە کوردەکان بۆ لای حیزبە نەیارەکانی AKP بچن.

بەڵام ئەوانەی بە گومانەوە سەیری ئەو پرۆسەیە دەکەن، لایان وایە بەبێ گۆڕانی قووڵی بنەڕەتی و پێکهاتەیی، ئەم پڕۆسەیە بەرهەمی نابێت؛ لەبەر ئەوەی دەوڵەتی تورکیە هەتا ئێستاش حاشا لە نەتەوەیەک بە ناوی نەتەوەی کورد و جوگرافیایەک بە ناوی کوردستان دەکات. ئەوانەی بە دوودڵییەوە لەو پرسە دەڕوانن، دەڵێن ئەزموون نیشانی داوە کە تورکیە لە هەلومەرجی قەیراندا بەدوای ئاشتیدا دەگەڕێ و هەر کە قەیرانەکان کەمیان کرد یان هێور بوونەوە، دووبارە سیاسەتی سەرکوت دەست پێ دەکاتەوە. بۆیە لەو بارودۆخەدا دەبێ بە سەرنج و وردبینییەوە سەیری پڕۆسەی چارەسەریی پرسی کورد لەنێوان دەوڵەت و PKK بکرێت. تەنانەت "کوچیگیت"، پارلمانتاری دەم پارتی کە پێداگری لەسەر پێویستیی بەیاسایی‌کردنی ئەم پڕۆسەیە لە پارلمانی تورکیەدا دەکا، ڕایگەیاندوە کە بەبێ بنەمایەکی یاسایی ئەمڕۆ دەوڵەت دەتوانێ لە ئاشتی بدوێ، بەڵام سبەی دەتوانێ بە مستی ئاسنین لە دەستەوانەی مەخمەلدا بۆ سیاسەتی جیاواز پەل بکێشێ

سیناریۆ نارۆوونەکانی بەردەم چارەسەری پرسی کورد لە تورکیە:

بە خوێندنەوەی مێژووی کێشەی گەلی کورد و تورکیە بەتایبەتی لەدوای دروستبوونی دەوڵەتی تورکیەی تازە و خەباتی گەلی کورد ئەم قەناعەتە دروست دەبێ کە ئەگەری چارەسەری پرسی کورد لەو فۆڕم و شێوەیەدا گەلێک لاوازە، چونکە؛

یەکەم: حاکمییەتی سیاسیی تورکیە هەتا ئێستاش بڕوای بەوە نەهێناوە ئەو بابەتە بنەڕەتی و لە ڕەگەوە چارەسەر بکات.

دووهەم: چارەسەری مەسەلەی کورد لە تورکیە تەنیا لە ڕێگای گۆڕانی بنچینەیی و پێکهاتەیی و دابینکردنی مافی دێموکراتیکی ڕاستەقینە بۆ خەڵکی کورد بەدی دێت و ئەمە لە قسەی بەرپرسانی دەوڵەتی تورکیە و لە نێو زۆربەی حیزبەکاندا -جیا لە دەم پارتی- ناخوێندرێتەوە و باس و چارەسەرێکی لەم چەشنە لە ئارادا نیە.

سێهەم: گەڵاڵەیەک کە تەنیا لە قازانجی دەسکەوتی کاتی بۆ دەوڵەت (ئاکپارتی)دا بێ، بەبێ ئەوەی گرینگی بە خواستە سەرەکییەکانی کورد بدات، شانسی سەرکەوتنی زۆر کەمە.

چوارەم: نامەکەی عەبدوڵڵا ئۆجەلان و بڕیارەکانی کۆنگرەی خۆهەڵوەشاندنەوەی پ ک ک ش شتێکی زۆر ڕوونی تێدا نیە هەتا بڵێین دەبێتە کۆتاییهێنان بە کێشەکان و وەدەستهێنانی مافە سیاسی و کۆمەڵایەتییەکانی گەلی کورد لە تورکیە.

پێنجەم: هەرچەندە هەرێمی کوردستان، هێزە سیاسییەکانی ئەو هەرێمە، دەوڵەتی عێراق و ڕێکخراوی نەتەوەیەکگرتووەکان و چەند دەوڵەتی دیکە بەتایبەتی ئاڵمان، بریتانیا و فەرانسە پێشوازییان لەو هەنگاوە بۆ چارەسەریی پرسی کورد لە تورکیە کردوە، بەڵام هەموویان بەگومانەوە سەیری پێشهات و ڕووداوەکانی دەکەن و چاوەڕوانن بزانن هەر بەڕاست تورکیە لێی دێتە پێشێ و، ئاخۆ پ.ک.ک دوای بڕیاری چەکدانان و خۆهەڵوەشانەوە دابڕانی لێ ناکەوێتەوە؟

کاریگەریی ڕەوشی نوێ لە باکووری کوردستان:

پرۆسەی نوێی ئاشتی زیاتر لە ساڵێک بوو لە نێوان دەوڵەتی تورکیە و ئۆجەلان کەوتبووە گەڕ و بە باوەڕی چاودێرانی سیاسی:

- تورکیە نیگەرانی ئەوەیە لە هەلومەرجی ئاڵۆز و ناسەقامگیری ناوچەکەدا پ.ک.ک چەکی باشتری دەست بکەوێ، و ئەوە بۆ تورکیە جێگەی نیگەرانیی زۆرە.
- تورکیە هەتا ئێستاش باسێکی لە مافی کوردان نەکردوە.
- قەرار بوو سەلاحەدین دیمیرتاش ئازاد بکرێت، بەڵام هەتا ئێستا ئازاد نەکراوە.
- دەگوترێ بەشێک لە هێز و کەسایەتییەکانی پ.ک.ک نەگەڕێنەوە تورکیە و لە هەرێمی کوردستان نیشتەجێ بن یان لە وڵاتانی دیکە وەربگیرێن.
- ئەگەر تورکیە بەشێک لە مافی کوردان بە ڕەسمی بناسێ، ئەوە پێوەندی بە دۆخی نێوخۆیی، ناوچەیی و نێودەوڵەتییەوە هەیە.
- چەکدانانی پ.ک.ک دەکرێ بە قازانجی بزووتنەوەی سیاسیی کورد بەگشتی و بەتایبەت کورد لە تورکیە بشکێتەوە، چونکی ئەو وڵاتە شێوە دێموکراسییەکی دەڵەمەی تێدا و کورد لەو وڵاتەدا دەتوانێ بە تێچوویەکی کەمتر بۆ مافەکانی تێبکۆشێ. هاوکات بەو بڕیارە جێگرەوە و میراتگرانی فکریی پ ک ک لەوانەیە جۆرێکی دیکە بڕواننە بزووتنەوەی سیاسیی کورد لە بەشەکانی دیکەی کوردستان و ئەوەش هەر بە قازانجە؛ چوونکە پ.ک.ک کە خۆی بە بزووتنەوەیەکی ئایدیۆلۆژی، چەپ و سۆسیالیست دەبینی، بۆ ئەو پرسی کورد و سەروەریی نەتەوەیی ئەلەوییەتی یەکەم نەبوو و حیزبە نەتەوەییەکانی کوردی لە هەموو بەشەکانی کوردستان بە نەریتی دەزانی.

ڕۆژاوای کوردستان دوای بڕیاری خۆهەڵوەشانەوەی پ ک ک:

کاتێک لە ٢٠١٥ی زایینیدا وتووێژی پ.ک.ک و تورکیە بێ‌ئاکام مایەوە، بەشێک لە گریلاکانی پ.ک.ک چوونە ڕۆژاوا و بەدژی داعش شەڕیان کرد. تورکیە ئێستا دەیهەوێ یەپەگە هەڵوەشێنێتەوە و گریلاکان ڕۆژاوا بەجێ بهێڵن. MHP باوەڕی وایە پەیامەکەی ئۆجەلان و خۆهەڵوەشانەوەی پ ک ک کاریگەری لە ڕۆژاواش دەبێ و بنیات و دامەزراوەکانی سەر بە پ.ک.ک دەبێ لە سووریە کۆ بکرێنەوە. هەر ئەوە بوو کە پاش بڵاوبوونەوەی پەیامی ئۆجەلان لە ١٥ی فێورییە پرسیار لە مەزلووم عەبدی کرا کە ئایا ئێوە بەشێکن لە پ.ک.ک؟ ئەو لە وڵامدا گوتی نەخێر، لە هەلومەرجێکدا کە داعش هێرشی کردە سەر کۆبانی، ئێمە داوای یارمەتیمان لە هێزی پێشمەرگەی هەرێمی کوردستان کرد و ئەوان بە هانامانەوە هاتن و گریلاکانی پ.ک.ک دوای شەڕ ڕۆیشتن و هێندێک ئەندامی پ.ک.ک مانەوە. ئەگەر ئاشتی بێتە ئاراوە و جێگیر بێ، دەتوانین داوا لە ئەوانیش بکەین ناوچەکە بەجێ بهێڵن و ئەوە شتێکی زۆر ئاستەم نیە.

مەزلووم عەبدی پێشوازیی لە پەیامی عەبدوڵڵا ئۆجەلان بۆ هەڵوەشانەوە و چەکدانانی پ.ک.ک کردوە و دەڵێ پەیامی ئۆجەلان پۆزەتیڤە. لەبەر ئەوەی داوای تەواوکردنی شەڕ و دەسپێکی ڕەوتی سیاسی بە...

کوردستان
• ژمارە: ٨٩٥
٣١ی بانەمەڕی ١٤٠٤ _ ٢١ی مای ٢٠٢٥

خالید عەزیزی:

خەباتی چەکداریی حیزبی دێموکرات دەرەنجامی بێباوەڕیی کۆماری ئیسلامی بە چارەسەری سیاسیی پرسی کورد بوو

ئاماژە: ڕۆژی سێشەممە، ٢٣ی بانەمەڕ لە بەرنامەی "صفحه ٢"ی بی بی سیی فارسیدا خالید عەزیزی، وتەبێژی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران لەگەڵ دوکتور کامران مەتین و مێهرداد فەرەهمەند، پرسی کۆنگرەی ١٢ی پ ک ک و کاریگەرییەکانی لەسەر هاوکێشەکانی ناوچەیان تاوتوێ کرد. "کوردستان" پوختەیەک لە وەڵام و بۆچوونەکانی وتەبێژی حیزبی دێموکرات لەو وتووێژەی بۆ خوێنەرانی گواستووەتەوە

خۆهەڵوەشاندنەوەی pkk و ڕوانگەی حیزبی دێموکرات

حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران لەسەر ئەو باوەڕەیە کە چارەسەری پرسی کورد لە تورکیە لە ڕێگای وتوویژ و ئاشتییانە دەبێ بە ئاقارێکدا بشکێتەوە کە دوو نەتەوەی کورد و تورک لە تورکیە قۆناغەکانی شەڕ و توندوتیژی بەجێ بێڵن و حیزبی دێموکرات پێشوازی لە چارەسەری ئاشتییانە و دێموکراتیکی پرسی کورد لەو وڵاتە دەکات. ئەوەندەش کە بۆ وردەکارییەکانی ئەم ڕەوتە و جێکەوتنی لە تورکیەدا دەگەڕێتەوە، ئەم دۆخە نوێیە دەبێ لەلایەن خودی پ ک ک، خەڵکی کورد لە تورکیەوە هەڵسەنگێندرێ.

هۆکاری پێشوازیی حیزبی دێموکرات

هۆکارەکەی ئەوەیە لە تورکیە کراوەیی سیاسیی ڕێژەیی، کێبرکێی نێوان حیزبەکان و نیمچە دێموکراسییەک هەیە و هەر لەجێدا ئێستا پرسی کورد لە پارلمانی ئەو وڵاتە لە ئارادایە و حیزبە سیاسییە غەیرەکوردەکانی ئەو وڵاتەش هۆگریی خۆیان بۆ چارەسەری دێموکراتیکی پرسی کورد پێشان داوە. بۆیە ئێستا لە پێتەختی تورکیە و لە پارلمانی ئەم وڵاتە ئەم بابەتە ڕۆژەڤێکی سیاسییە، بەڵام لە ئێران و تاران شتی وا نابینین. لە ئێرانی ژێر دەسەڵاتی کۆماری ئیسلامیدا وەها کەشێکی کراوە بۆ هاتنەگۆڕێی ئەو باسانە، واتە چارەسەری پرسی کورد لە ئێران ئەویش لە ئاستی مەجلیس و کۆڕوکۆبوونەوە سیاسییەکانی پێتەخت لەلایەن ڕەوتە سیاسییە جۆراوجۆرەکانەوە لەئارادا نیە.

دەمەوێ بڵێم پێچەوانەی تورکیە، ئەو نەفەسە سیاسییە لە ئێران نابیندرێ کە لە سۆنگەی دانانن بە پرسی نەتەوەیی و سیاسیی کورد و ڕاستەقینەکانی فرەپێکهاتەیی ئێراندا بیر لە چارەسەری ئەو پرسەش بکرێتەوە، دۆخێک کە ئێستا لە تورکیە لە ئارادایە.

ئەگەری هاتنەبەرباسی پرسی کورد لە ئێران

ئەو ئەگەرە بەشێکە لە دەرەنجامەکانی خەباتی گەلانی ئێران لەو وڵاتەدا. ڕاستییەکەی ئەوەیە گەلی کورد لەپێناو دێموکراسی و دانانی حکوومەتی ناوەندی بە ماف و داخوازییەکانی ئەم گەلە تێچووی ئێجگار زۆری داوە و گەلێک کارەساتی بەسەر هاتوە. ئێمە هیوادارین لە ئێران و لەنێو غەیرە کوردەکان و بە ڕوونی لە تارانی پێتەخت و لەنێو ڕەوت و لایەنە سیاسییە غەیرە کوردەکان لە پێتەخت ئەو باسانە لە ئاستێکی بەربڵاودا بێنە گۆڕێ.

ئێمە ئێستا دەبینین لە عێراق یاسای بنەڕەتیی ئەم وڵاتە دانی بە مافەکانی کوردەکان داناوە و کوردەکان حاکمییەت و سەروەریی سیاسیی خۆیان لەسەر بنەمای ئەو یاسایە پێکهێناوە. لە سووریەش ڕەوتێک دەستی پێ کردوە کە هیوابەخشە و دەخوازین بەو ئاقارەدا بڕوا کە بە دانانن بە پرسی کورد و جۆراوجۆرییەکانی دیکەی ئەو وڵاتە لە سوورییەیەکی دێموکراتیکدا کۆتایی بە دەیان ساڵ شەڕی نێوخۆیی و ناسەقامگیرییەکانی ئەو وڵاتە بێت. لە تورکیەش دەبینین کە پێویستیی چارەسەری پرسی کورد لە ڕۆژەڤە سیاسییە هەرە گرینگەکانی ئەم وڵاتەیە و تەنیا ئێران و کۆماری ئیسلامییە کە بە حاشاکردن لە پرسی کورد و ماف و داخوازە سیاسی و دێموکراتیکەکانی کورد و نەتەوەکانی دیکەی ئەم وڵاتە لەسەر سیاسەتی هەڵاواردن و ناوەندگەرێتی پێداگرە.

کۆماری ئیسلامیی ئێران لە سەرەتاوە هەتا ئێستا کوردستانی کردوەتە زۆنێکی ئەمنییەتی، بەڵام مێژووی خەباتی کوردەکان سەلماندوویەتی کۆماری ئیسلامی نەیتوانیوە سیاسەتەکانی لە کوردستان جێ بخا و ئیرادەی خۆی بە سەر خەڵکی کورد دا بسەپێنێ و لە داهاتووشدا ئەمەی هەر بۆ ناکرێ.

ئەگەری سەرهەڵدانەوەی خەباتی چریکی و پێشمەرگانە

هەموو کاتێک کوردەکان خوازیاری بەدیهاتنی مافە نەتەوەیی و سیاسییەکانیان بە ڕێگەی ناتوندوتیژ و چارەسەری ئاشتییانە و دێموکراتیک بوون. خۆ ئەگەر لە پێتەختی ئەو وڵاتانەی کوردستانیان بەسەردا دابەش کراوە دابینبوون و دەستەبەری ئەو ماف و داخوازییانە لە ڕێگەی دێموکراسی و وتوویژ و یاسایەکی دێموکراتیکەوە بلوێ، کوردەکان هیچ هۆگرییەکیان بە خەباتی چەکداری نیە.

لە کوردستانی ئێرانیش خەبات و بەرگریی پێشمەرگانە دەرەنجامی هەرەسهێنانی دانوستانەکان و وتووێژی هەیئەتی نوێنەرایەتیی گەلی کورد لەگەڵ دەوڵەتی کاتیی کۆماری ئیسلامی و دواتر هێرش و پەلاماری کۆماری ئیسلامی بۆ سەر کوردستان بوو. بە واتایەکی دیکە کوردەکان تەنیا بەرگرییان لە خۆیان و خاکەکەیان کرد و تەنانەت دواتریش کوردەکان بەردەوام ڕێکاری ئاشتییانە و دوور لە توندوتیژییان گرتەبەر، بەڵام ئەوە کۆماری ئیسلامی بوو کە بایەخی بەو هەوڵانە نەدا. کۆماری ئیسلامی هەتا ئێستاش سیاسەتەکانی خۆی لەسەر دوو تەوەری ئەمنییەتیکردنی کوردستان و دەستدرێژی بۆ سەر ماف و نیشتمانی کوردەکان بردووەتە پێشێ و هەر لەجێدا دەرفەتی بە گەشەکردن و خوڵقاندنی کەشی کراوەی سیاسی نەداوە. کەوابوو خەباتی چەکداری و پێشمەرگانە دیاردە و ڕوانگەیەک نیە کوردەکان بە حەزی خۆیان گرتبێتیانە بەر و ئەم دۆخە لە لایەن حکوومەتی تارانەوە بە سەریاندا سەپاوە و کوردەکانیش لەڕووی ناچاری و لەپێناو بەرگری لە ماف و ئازادییەکانیان خۆیان تێدا دیتۆتەوە

ئێمە هیوادارین کە ڕەوتی ڕووداوەکان لە ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاست لانیکەم لە ئێرانیشدا بەو ئاقارەدا بچێتە پێشێ کە دێموکراسی و پێویستیی پێکەوەژیانی ئاشتییانە و دابینبوونی مافی هەموو نەتەوەکانی ئێران لە وڵاتێکی دێموکراتیکدا بنەمای هاوبەشی هەموو پێکهاتەکانی ئەو چوارچێوە جوگرافییە بێت.

درێژەی لاپەڕەی پێشوو

...ئاشتیانە لە نێوخۆی تورکیە دەکات و هەروەها دەڵێ هێرشی تورکیە بۆ ڕۆژاوا، بەربەستی وتووێژی ئێمە و دەمیشق و درێژەی ئۆپراسیۆنی دژی داعشە؛ ئەگەر ئاشتی هەبێ، ئیتر تورکیە بیانووی نامێنێ. عەبدی دەڵێ پەیامی ئۆجەلان تەنیا پێوەندی بە حیزی کرێکارانی کوردستانەوە هەیە و هیچ پێوەندییەکی بە ئێمەوە نیە.

دوای ڕووخانی بەشار ئەسەد، مەسەلەی کوردەکانی سووریە زۆرتر بۆتە ڕۆژەڤی میدیاکان؛ کوردەکانی سووریە پێداگری لەسەر ئەوە دەکەن کە لە داهاتووی سووریەدا دەبێ خودموختاریی ئەوان گەرەنتی بکرێ، بەڵام هەڵوێستی تورکیە و پێوەندی نیزیکیان لەگەڵ ئەحمەد شەرع بە هەڕەشەیەکی جدی بۆ سەر دوارۆژی ئەوان لە ڕۆژاوا دادەنرێ. لە تەنیشت ئەوە باس لەوەش دەکرێ کە فەرانسە و بریتانیا پرۆژەیەکیان دوای کورتکردنەوەی دەستی پ.ک.ک لە ڕۆژاوا بۆ کوردەکان هەیە و دەیانهەوێ جۆرێک ناناوەندی لە سووریە بۆ کوردەکان چێ ببێ و ئەگەری ئەوە هەیە تورکیەش بە کارێکی وا ڕازی بێ.

کاریگەریی دۆخی نوێ لەسەر باشووری کوردستان

بەگشتی هەموو بەرپرسانی حیزبی و حکوومەتیی هەرێمی کوردستان پێشوازییان لە بڕیارەکانی کۆنگرەی ١٢ی پ ک ک کردوە. هاوکات چاودێرانی سیاسیی هەرێمیش پێیان وایە هەڵوەشانەوەی پ ک ک کاریگەریی ژیوپۆلۆتیکی لەسەر هەرێمی کوردستان دەبێت و شوێنکاری گرینگ لەسەر پێوەندییەکانی نێوان ئانکارا–هەولێر– بەغدا دادەنێ و گۆڕانکارییەکی بنەڕەتی لە بالانس و هاوسەنگییەکانی هێز لە ناوچەکەی لێ دەکەوێتەوە کە هۆکارەکەی بۆ شەڕی ئۆکتۆبری ٢٠٢٣ی ئیسرائیل و حەماس لە تەنیشت ڕووخانی حکوومەتی بەشار ئەسەد لە سووریا دەگەڕێتەوە. بەڵام لەگەڵ ئەوەشدا کە تورکیە پتر بیر لە چەکداماڵینی پ ک ک دەکاتەوە هەتا چارەسەری دێموکراتیکی پرسی کورد لەو وڵاتە، هەڵوەشانی پ ک ک دەسکەوتێکی گەورە بۆ حکوومەتی هەرێم و تەنانەت حکوومەتی فیدراڵی بەغداشە. هەروەها جیا لەلایەنە سیاسی و ئەمنیەتیی باسەکە پێوەندیی ئابووریی نێوان ئانکارا–هەولێر–بەغداش کە ئێستا نیزیک بە ٢٠ میلیارد دۆلارە؛ ئەوەندەی دیکەش بەربڵاوتر و زۆرتر دەبێ.

لایەنێکی دیکە کە وەک دەسکەوت بۆ حکوومەتی هەرێمی کوردستان لێک دەدرێتەوە ئەوەیە کە بە بیانووی شەڕی "پ ک ک"ەوە سوپای تورکیە بە مەودایەکی زۆر لە ناوچە سنوورییەکانی هەرێمی کوردستان هاتبووە ناو خاکی هەرێمی کوردستان و لە سۆنگەی ئەو شەڕەوە سەدان گوندی ئەو ناوچانە زیانی گیانی و ئابوورییان بەردەکەوت. بۆیە خۆهەڵوەشاندنی پ ک ک و تەواوبوونی شەڕی چەکداریی نیوان پ ک ک و تورکیە ئیدی هیچ بیانوویەکی بۆ مانەوەی هێزەکانی تورکیە لە هەرێمی کوردستان نەهێشتووەتەوە.

پ ک ک و ڕۆژهەڵاتی کوردستان

پژاک نەیشاردۆتەوە کە بنەما فکرییەکانی گرێدراوی پارتی کرێکارانی کوردستانە لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان. پژاک نەیشاردۆتەوە کە لە هەموو ئاستەکاندا ئیلهام لە پ.ک.ک وەردەگرێ و ناوەندە ئەمنیەتییەکانی کۆماری ئیسلامییش پشتڕاستیان کردووەتەوە کە لە ساڵی ٢٠٠٥ەوە بە نێوبژیوانیی پ.ک.ک، ئاگربەستێک لە نێوان ڕێژیمی ئێران و پژاک هاتۆتە ئاراوە و هەتا ئێستاش ئەو ئاگربەستە هەڵنەوەشاوەتەوە. کۆماری ئیسلامی لە هەموو ئەو ساڵانەدا هەستیارییەکی ئەوتۆی بە بوون و جموجۆڵی پژاک لە ناوچە سنوورییەکان نەبووە و مەدارایان لەگەڵ کردوون. بەڵام بە خۆهەڵوەشاندنەوەی پ ک ک دەکرێ ئەو گریمانەیە بەهێز بێت کە بەشێک لە هێزەکانی پ ک ک لە ڕیزەکانی پژاکدا ڕێکبخرێن و پژاک هەروەها چەکوچۆڵ و ئیمکاناتی جۆراوجۆری زیاتری بکەوێتە دەست و کۆماری ئیسلامی ئەمە بە هەڕەشە و مەترسییەک بۆ سەر ئەمنییەتی خۆی بزانێت. جگە لەوە بەشێک لە چاودێرانی سیاسییش لەسەر ئەو باوەڕەن کە ڕێژیمی ئێران هەر لەجێدا بە خۆهەڵوەشاندنەوەی پ ک ک نیگەرانە، چونکی دەبێتە هۆی باڵادەستی تورکیە لە سنوورەکان و هەروەها دروستبوونی بۆشایی ئەمنییەتی لە قەندیل.

دەرەنجام:

نامەکەی بەڕێز ئۆجەلان لە ئیمراڵی و ئاکامە فۆرمولەکراوەکانی کۆنگرەی ١٢ی پ ک ک پێداگری لەسەر پێویستیی گرتنەبەری ڕێگای چارەسەری سیاسیی ناتوندوتیژی پرسی کورد لە تورکیەیە. ئەم هیوایە هاوکات هیوای هەموو لایەنە کوردییەکانە کە ئەم قۆناغە دەرەنجامی دڵخۆشکەر و ئیجابیی بۆ گەلی کورد لە باکووری کوردستان و هەموو خەڵکی ئەو وڵاتە لێ بکەوێتەوە و ئەم هەنگاوە بۆ چارەسەری سیاسی و دێموکراتیکی پرسی کورد لە باکووری کوردستان پشتیوانیی بزووتنەوەی سیاسی لە هەموو بەشەکانی دیکەی کوردستانیشی لەپشتە.

دیاردەی کۆڵبەرکوژی

هەردی سەلیمی

فیلمی کوژران و پێکانی دوو کۆڵبەری دیکەی کورد لەم ماوەیەدا جارێکی تر چاوەکانی هێناوە سەر ژیانی پڕ لە کارەساتی ئەم توێژە پەراوێزخراوە، کە ئەم لاوە گیانلەسەردەستانە بۆ بەدەستهێنانی پارووە نانێک کەوتوونەتە چ دۆخێکەوە. ئەو هەڵاتهەڵاتە فیلمی سینەمایی نیە و ئەوانیش بۆ وەرگرتنی خەڵاتی ئۆسکار هەڵنایەن، بەڵکوو بۆ دەربازکردنی خۆیان لەژێر ڕەهێڵەی فیشەکی هێزەکانی کۆماری ئیسلامی هەڵدێن.

ئەوەی کە بە درێژاییی تەمەنی نگریسی کۆماری ئیسلامی و تەنانەت پێش لە کۆماری ئیسلامییش چەند کورد لە سنوورە دەسکردەکانی ئەم وڵاتە و بەهۆی ئەمبارە و بارکردنی کاڵایەک بوونەتە ئامانجی فیشەکی هێزەکانی ئەم ڕێژیمە، ئەوەی کە لەم ماوەیەدا چەند بنەماڵەی هەژار تاسەباری ئەم تەقە کەوکوژییانە بوون، چەند منداڵ هەتیو بوون، جەرگی چەندەها دایک سووتاوە و سۆماییی چاوی چیها باوک براوە بەبۆنەی کوژرانی ڕۆڵەکانیانەوە، ئامارێکمان بە دەستەوە نییە.

بەڵام ئەوەی بڵاو بووەتەوە نیشان دەدا هەر لە ساڵی ١٤٠٣دا ١٨٣ کۆڵبەر بوونەتە ئامانجی تەقەی ڕاستەوخۆی هێزە نیزامییەکانی ڕێژیمی ئێران، کە لەم نێوانەدا ٥٢ کەس واتە ٢٨٪یان کوژراون و ١٣١ کەسیشیان بریندار بوون؛ هەر لەم نێوەدا تەقە لە ١٤٣ کەسیان ڕاستەوخۆ و بەمەبەستی کوشتن بووە. لەمەش ترسناکتر ئەوەیە ٦٪یان منداڵ بوون، واتە تەمەنیان کەمتر لە ١٨ ساڵ بووە. ئەم ئامارەی ساڵی ١٤٠٣ لەچاو ساڵی پێشووی ١٩٪ زیادی کردوە، لەسەریەک و لە نێوان ساڵانی ٩٩ هەتا ١٤٠٣، ١٣١٤ کۆڵبەر لە خوێن گەوزیون، کە ٢٥٩ کەسیشیان کوژراون و ١٠٥٥ کەسیان بریندار بوون؛ خاڵی جێی سەرنج لە دڵی ئەم ڕووداوە دڵتەزێنانەدا ئەوەیە کە ٧٧٪ی تەقەکان بەشێوەی ڕاستەوخۆ و کەوکوژی بووە.

پرسیارەکە ئەمەیە بۆ ئەو کۆڵبەر و کاسبکارە کوردانە دەکوژرێن و کوشتنیان بۆ هێندە ئاسان و بێتێچووە بۆ ڕێژیمی کۆماری ئیسلامی؟

لە پێشدا دەبێ ئاماژە بەوە بکەین کوردستان زۆنێکی ئەمنیەتییە و هەمیشە بە چاوی هەڕەشەوە لەلایەن دەسەڵاتە ناوەندییەکانەوە سەیر کراوە، بۆیە هیچ هەوڵێک بۆ بنبڕکردن نا، بەڵکوو کەمکردنەوەی هەژاری نەدراوە، هیچ کارگە و کارخانەیەک، هیچ ئاوەدانی و پێشکەوتنێک و هیچ پرۆسەیەکی ئابووری بۆ کوردستان لەبەرچاو نەگیراوە و خەڵکی ئەم ناوچەیان بەئەنقەست لە دۆخێکی هەژارانەدا هێشتووەتەوە؛ بۆیە لە وەها حاڵەتێکدایە لەتاو برسیەتی پەنا بۆ کارێکی وەها پڕمەترسی دەبەن.

کاتێک کۆماری ئیسلامی لەم پێوەندییەدا بەرەوڕووی هیچ نارەزایەتییەک نابێتەوە، کوشتنی ئەم کۆڵبەرانەی وا بە ناشارۆمەندی پێشێلکەری یاسایان دەزانێ، زۆر ئاسانتر دەبێ بۆی. هەر سیستمێکی سەرکوتکەر بۆ نیشاندانی دەسەڵاتی خۆی و چاوترسێنکردنی خەڵکانی تر، پڕ دەداتە لاوازترین و بێدیفاعترین توێژی کۆمەڵگەکەی، لەگەڵ ئەوە کۆماری ئیسلامی لە ڕووی ئایدیۆلۆژیکیشەوە شەرعییەت و ڕەواییی بەو کوردکوژییە داوە. یاسایەک کەوا کۆماری ئیسلامی باسی دەکات و لە هیچ کوێیدا مافی ئەم ناشارۆمەندانەی نەپاراستووە و خێروبێرێکی بۆیان نەبووە، بۆ دەبێ لەلایەن ئەمانەوە ڕێزی لێ بگیرێ و بپارێزرێ؟ پاشانیش کاتێک کە دەشکێنرێ بۆ دەبێ سزا و بەناو تاوانەکە لەگەڵ یەک نەخوێندرێنەوە و سزاکە بە دەیان قات قورستر لەو بەناو تاوانە بێ؟

بەداخەوە کۆڵبەری کورد بە کرێکاریش نایەتە ئەژمار و نە سەندیکای هەیە و نە بیمە و نە ماف و نە ناو و نە هیچ شتێکی دیکە جگە لە لەشێک کە دەبێتە سیبلی هێزە نیزامییەکانی کۆماری ئیسلامیی ئێران. تەنانەت لەنێو ئەو ڕێکخراو و گرووپانەدا وا هەڵگری دروشمی کرێکاری و زەحمەتکێشانەشن، ڕزگاریی کۆڵبەران لەو دۆخەی تێیدان نە بە بەرنامە کراوە و نە پرۆگرامێکیان بۆیان هەیە و ئەوەی دەشکرێ لە چوارچێوەی هەندێک وتەی ڕووکەشدا قەتیس ماوەتەوە کە تا ئێستاش نەبووەتە نان و ئاو بۆ ئەو چینە زەحمەتکێشترینە.

لەگەڵ ئەوەشدا چالاکانی مەدەنییش تەنانەت بەپێی پێویست ئاوڕێکیان لێ نادەنەوە، وەک بڵێی کوژرانی کۆڵبەر لە حاڵەت دەرچووە و بووەتە واقعێکی نەگۆڕ و "قبح"ی ئەم کوشتنانە بەتەواوی ڕژاوە. لە کوردستان کە زیاتر لە هەزار پارێزەرمان هەیە، بەڵام چەند کەسێکیان نەبێ باقییەکەیان گرنگییەک بەم بابەتە نادەن و بەلای ئەو پەروەندانەدا ناچن؛ نوێنەرانی بەناو کوردی مەجلیسی شۆرای ئیسلامییش لۆکەیان لە گوێی خۆیان ئاخنیوە بۆ ئەوەی تەقەی تفەنگی سەربازانی "گومنامی ئیمامی زەمان" نەبیستن و متەقیان لێوە نایە. بۆیە لە کۆتاییدا دەبێ بڵێین بەداخەوە هەتا ئاوڕێکی جیددی لە کۆڵبەرانی کورد نەدرێتەوە و هاوسۆزییەکی گشتی و کردارییان لەگەڵ ساز نەکرێ، ڕێژیمی کۆماری ئیسلامی نایهەوێ پاشەکشێ بکات و ئەم سیکلی هەژاری و ناچاری و سەرکوت و کوشتنە بەردەوام دەبێت.

خالید عەزیزی:

حیزبی دێموکرات دەزانێ خەباتی خۆی لەکوێ بکات و لەکوێ بە دوای ئەرک و بەرپرسایەتییەکانیدا بڕوات

دیمانە: سابیر فەتاحی

ئاماژە: لە چەند ڕۆژی ڕابردوودا "کوردکاناڵ" لە دیمانەیەکی تایبەت و تەسەلدا لەگەڵ کاک خالید عەزیزی، وتەبێژی حیزب دوا گۆڕانکارییەکانی ناوچە و خوێندنەوە و سیاسەتی حیزبی دێموکرات لە هەمبەر ئاڵوگۆڕەکانی ئێستای ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاستی هێنایە بەر باس. "کوردستان" لەبەر گرینگیی ئەم وتوویژەیە پوختەیەکی باشی بۆ خوێنەرانی گواستۆتەوە.

ترامپ سەردانێکی چەند ڕۆژەی بۆ ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاستی کرد. مەبەست لەو سەردانە چ بوو؟ دیزاینی نوێی ناوچەکە یان گۆڕینی هاوسەنگییەکانی ڕۆژهەڵاتی ناڤین؟

تەبیعەتەن بۆ ترامپ وەک سەرۆککۆماری ئەمریکا بێگومان هەمووی ئەوانەی تێدا بەستەیە. هەڵبەت ترامپ لە سەحنەی سیاسی ئەمریکادا تایبەتمەندیی خۆیی هەیە لە چۆنیەتیی تەعامووڵ لەگەڵ ڕووداوەکان، سیاسەتی کەلان، سیاسەتی گچکە و سیاسەتی نێودەوڵەتی، بەڵام بێگومان ترامپ تا ئەو جێیەی پێوەندیی بە بەرژەوەندیی ئەمریکاوە هەیە لەو ڕوانگەوە چاو لە مۆعادلاتی نێودەوڵەتی، لە تیجارەت، لە سیاسەت، لە چۆنیەتیی یارگیری و هەمووی ئەوانە دەکات. بۆیە لەو باوەڕەدام ترامپ بە دەستووری کارێکی ئاوا فرەڕەهەند هاتوە و تێدەکۆشێ لەو چوارچێوەدا هەم دەسکەوت بۆ خۆیی وەدەست بێنێ و هەم مەوقعییەتێکی لەبارتر بۆ ئەمریکا لە ناوچەکەدا دروست بکات.

ئەدی ئێران لەکوێی سیاسەتی دەرەکی و سەفەرەکەی ترامپدا جێ دەگرێ؟

ئەمریکایەکان چ دێموکراتەکان و چ کۆماریخوازەکان بە نسیبەت ئێرانەوە جیاوازییەکی زۆریان نەبووە و ئەویش پێداگریی ئەوانە لەسەر گۆڕینی ڕەفتاری حکوومەتی ئێران، نەک نیزامی سیاسیی ئەو وڵاتە و بە باوەڕی من ترامپیش هەر بە دوای ئەوەدا دەڕوات. ترامپ کۆمەڵێک کارتی بە دەستەوەیە کە گوشار بخاتە سەر ئێران و ئەو گوشارانە ئێران بخاتە بارودۆخ و تەنگانەیەک لەگەڵ ئەمریکا و بە تایبەت لەگەڵ ترامپ ڕێکبکەوێ. هۆیەکی ئەوەیە کە ترامپ سەرۆککۆمارێکە بە دەنگێکی زۆر هاتۆتە سەر کار، سەرۆککۆمارێکە لە ماوەیەکی کەمدا زۆر بابەتی وروژاندوە کە ئەگەر بۆشی جێبەجێ نەبن بە مانای ئەوەیە بەرانبەر بە ڕووداوەکان بێتەفاوت نیە. دوای هەموو ئەوانە ئابوورییەکی بەهێز و توانای سەربازیی زەبەلاحی هەیە و لە هاوکێشە نێودەوڵەتییەکاندا هیچ پرسێکی ئەمنییەتی بەبێ دەوری ئەمریکا یەکلا نابێتەوە و ئێرانیش باش لەوە تێدەگا. ترامپ هەروەها هەندێک گەمەی ناوچەییشی کردوە و وادیارە ناچێتە ئیسرائیل و ماوەیەکە باس لەوە هەیە کە دەگەڵ نەتانیاهوو زۆر نێوانیان خۆش نیە. بەڕاستی خۆم پێشبینیم نەدەکرد لە سەردانەکەی بۆ عەڕەبستان چاوی بە ئەحمەد شەرع، سەرۆکی تازەی سوورییە بکەوێ. یانی ترامپ کۆمەڵێک یاری دەکا کە ئەو جووڵە و یارییانە بەشێکن لە پەیام بۆ ئێران. بۆیە پێم وایە ئێران دەخاتە بارودۆخێکەوە کە ناچار بە ڕێککەوتن بێت، چونکی ئێران کارتی زۆری بەدەستەوە نیە و کارتە هەرە گرینگەکەی ئێستای بەرنامە ئەتۆمییەکەیەتی کە دونیای پێ بە بارمتە گرتوە.

باسی دیداری ترامپ لەگەڵ ئەحمەد شەرعت کرد و دوایە زاندرا کە گەمارۆکانیشی لەسەر سووریە لابردوە. ئەمە نیشانەی ئەوەیە ئەمریکا جیاوازتر لە پێشوو و جۆرێکی دیکە لە سووریە دەردەکەوێ؟

بە تێگەیشتنی من دەبێ چاوەڕوان بین بزانین ترامپ هەموو ئەو بەرنامە بەربڵاو و جۆربەجۆرە لە بواری ئەمنییەتی و ئابووری لە بواری ململانێ لەگەڵ چین و ڕوسیە و ئورووپایەکان چۆنیان پۆلێنبەندی دەکات و دەیانخاتە دەستووری کارەوە. بەڵام لەو باوەڕەدام ترامپ زۆرتر تێدەکۆشێ سیاسەتێک بگرێتە بەر کە ئەمریکا لە بواری ئابوورییەوە دەستی باڵای هەبێت و زۆر تێناکۆشێ بە ئامرازی سەربازی حزوور و هێزی بەهێزی ئەمریکا بکاتە ئەمری واقع.

پێتان وایە بۆ سەردانی عێراقی نەکرد؟

یەکێک لە هۆیەکان ئەوەیە دەبێ لەگەڵ ئێران بە هەندێک لە ئاکامەکان بگات کە ئایا ڕێککەوتنە دەبێ یان جێبەجێ نابێ. ئەوکات کارناسانی ئەمنییەتیی ئەمریکا و ئەوانەی لە دەورووبەری ترامپن دادەنیشن خەسارناسییەکی وا دەکەن کە ئەگەر لەگەڵ ئێران بە تەوافۆق نەگەن چێ بکەن؟ لەو کاتدا ئەگەری هەیە سەردانی عێراق و تورکیە و ئازەربایجان و ئەو شوێنانەش بکات، یانی ترامپ سەفەرەکانی تابعێک لە بەرنامەکانیەتی، و کەسێکیشە زۆر کارناس و خەڵکی شارەزای لەگەڵە و لەو بوارانەدا حەتمەن بەرچاوڕوونیی بۆ دروست دەکەن

دانیشتنەکانی نێوان ڕێژیم و ئەمریکا تا ئێرە ئاکامیان نەبووە یان بوویەتی و یەکلا نەبوونەتەوە؟

ئاکامی بۆ هەردووک لا هەبووە. ئەزانی بۆ دەڵێم بۆ هەردووک لا، چونژی دانیشتن دانوستان و سەودایە. هەتا ئێستا ئەو ئاکامەی بووە کە ئێران ناچار بووە وتوویژی ڕاستەوخۆی لەگەڵ ئەمریکا هەبێ و هەر ئەوە دەسکەوتێکە بۆ ئەمریکا و بۆ خودی ترامپ. بۆ ئێرانیش ئەو دەسکەوتانەی بووە کە ئەمریکا وەک زلهێزێک بۆ چەندوچۆنی ڕێکخستنی پێوەندی و جێخستنی سیاسەتەکانی لە ناوچەکەدا و داهاتووی خۆی پێویستیی بە ئێران هەیە. جا هەردووک لایان لە ڕوانگەی ئەو سەرکەوتنەی بۆ خۆیانی دایدەنێین دەڕۆنە پێشێ. ترامپ نەیشاردەوە کە وتووێژەکانیان باش دەچێتە پێشێ و ئێرانییەکان سەودایان لەگەڵ دەکرێت. بەڵام ئێستا بە باوەڕی من زووە کە بگەنە قۆناغێکی دی و جارێ لە قۆناغی متمانەپێکردن بە یەکتریدان و دروستکردنی ئەو متمانە دوولایەنە لەنێوان ئەمریکا و ئێران هێند بە ئاسانی جێبەجێ نابێت.

ئێران بۆ هەر حەزی لەوەیە دانوستانەکان بە نهێنی بێت؟

هۆیەکەی ئەوەیە کۆماری ئیسلامی نیزیک بە پەنجا ساڵە دروشمی دژی ئەمریکا دەدات و خامنەیی هەمیشە بە ئەمریکای گوتوە دوژمن و ئەگەر نیو سەعات قسە بکات ڕەنگە هەشت نۆ دە جار وشەی دوژمنی هێنابێتە سەر زار. لەو خانەیەدا ئەگەر وتووێژەکان بە ئاشکرا بێ لە نێوخۆیی وڵاتدا باسی لێ دەکەوێتە کە چۆنە لەگەڵ شەیتانی گەورە ڕاستەوخۆ دادەنیشن. خامنەیی پێشتر بەردەوام گوتوویەتی کە نابێ متمانە بە ئەمریکا بکرێ و بۆیە ئێرانییەکان لەمبارەوە نیگەرانن. بەڵام ئێستا دۆخەکە جۆرێکە کە لەنێو کۆماری ئیسلامیدا خەڵکێکی زۆر هەن کە ڕەخنە لەو نیزامە دەگرن و تەنانەت کەسانێک لەنێو خۆیاندا کە خودی بوون، ئێستا پێیان خۆشە پێوەندییەکانیان لە ئاستی نێودەوڵەتیدا ئاسایی بێتەوە. ئەوان ئەوەیان پێ باشە. واتە ئەو عەقڵییەتە لەنێو خودی نیزام و لە تارانیش کێشەی لەنێو خۆیاندا دروست کردوە.

دانیشتنەکان سەر بگرن یان نەگرن ئێران چیی لێ دێت؟

لە هەرحاڵدا دەرئەنجامی ئەو دانیشتنانە بۆ ئێران ئاسان ئاسان نیە. ئەگەر سەر بگرێت، بە مانای ئەوەیە کارتی بەرنامە ئەتۆمییەکە لە دەست ئێران دەردێنن، ئەوە یەک. دووهەم، ئەگەر سەر بگرێت بە مانای ئەوەیە ئێران کۆمەڵێک دەروەستی و ئیلتیزامی لە سیاسەتی نێودەوڵەتیدا بۆ دروست دەبێت کە هەتا ئەو جێگەی پێوەندی بە ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاستەوە هەیە ئیدی وەک جاران ناتوانێ سەربەخۆیی جارانی لە مووشەکتێگرتن و تەڕاتێن لە ناوچەکەدا هەبێت. سێهەم خاڵ ئەگەر سەر بگرێت، لە پێوەندی لەگەڵ ئیسرائیلدا ناچارە نەوی بکێشێ و هەموو ئەوانەش شوێنەواریان لەسەر دۆخی کۆماری ئیسلامی دەبێت.

ڕۆڵی ئیسرائیل لە دانیشتنەکانی ئەمریکا و ئێراندا چیە؟

بە باوەڕی من ڕەنگە سازانێک لەنێوان ترامپ و نەتانیاهوودا هەبێت، ئەوەی دیارە ئەمەیە کە ئەمریکا هەوڵی داوە بە ئیسرائیل بڵێ خۆی زۆر لەو دانوستانە هەڵنەقورتێنێ بۆ ئەوەی دەستی ئەمریکا لە دانوستانە لەگەڵ ئێران ئاوەڵاتر بێت و ئێران پتر بێنێتە نێو کۆرسی ئیلزامات و دەروەستییەکان و بەو جۆرە ناڕاستەوخۆ ئەمنییەتی ئیسرائیل تەزمین بکات. من باوەڕم وایە ئەمریکاییەکان پشتی ئیسرائیل بەر نادەن و لە ئەگەری هەر ساتوسەودایەکدا بێتوو ئەمنییەتی سیاسیی ئیسرائیل بکەویتەوە مەترسییەوە ئەمریکا دیسان بەرگری لەو وڵاتە دەکەنەوە.

ئەگەر دانوستانەکان بە ئاکام بگەن ئیسرائیل چیی بەسەر دێت و ئەگەر سەر نەگرێت چی ڕوو دەدات؟

ئەگەر ئیسرائیل زۆرتر باس لەوە دەکات کە لەلایەن ئێرانەوە هەڕەشەی ئەمنییەتیی لەسەرە و گرووپە نیابەتییەکانی ئێران هێرشی دەکەنە سەر، ئەگەر ئەو هەڕەشانەی لەسەر نەمێنێت دیارە کە تا ڕادەیەکی زۆر ئەمنییەتی ئیسرائیل دەستەبەر بووە و ئەوە دەستکەوت و سەرکەوتنی گەورەیە بۆ ئیسرائیل. بەڵام ئەگەر ئەوە نەبێت دۆخەکە ئاڵۆزتر دەبێت و ئەمن پێشبینیی ئەوە ناکەم و لام وایە ئەمریکا هەوڵ دەدات بە جۆرێک مێکانیزمێک بهێڵێتەوە و لەو میکانیزمەدا بە تایبەت شەخسی ترامپ وەک دەسکەوت بێ و بڵێ ئەوەتا من هاتمەوە مەیدان و ئەو کێشەیەشم جێبەجێ کرد. پێشبینیی من ئەوەیە کە ترامپ هەموو هەوڵی ئەوەیە ئەو ڕێککەوتنە بەسەر ئێراندا بسەپێنێ و بێتوو لەوەدا سەرکەوتوو نەبێ، ڕەنگە کێشەکان بچنە فازێکی دیکەوە کە لە ئێستاوە نامەوێ بچمە نێو وردەکاریی ئەو بابەتە.

ڕێبەریی حیزب چۆن لەو دانوستانە و دەرەنجامەکانی دەڕوانێ و بەرنامەکانی چین؟

هیوادارم لەو دانوستانەدا بەرنامەی ئەتۆمیی ئێران یەکلا بێتەوە و ببڕێتەوە. چونکی لەهەر شوێنێکی دونیای دەرەوە کە بۆ خۆم حزوورم هەبووە و قسەم کردوە و لاینەکانم بینیوە، کە باسی مافی مرۆڤ و مەسەلەی کورد لە ئێران و باسی جووڵانەوەی دێموکراسی و مافخوازانەی خۆمان و باسی سیاسەتەکانی حکوومەتی ئێران دەکەم، زۆر زوو دەچنەوە سەر بەرنامەی ئەتۆمییەکەی تاران. ئەوان تێدەکۆشن ئێران بە بەرنامە ئەتۆمییەکەی بناسن بۆیە بە قازانجی ئێمەیە لەسەر قەزیەی بەرنامەی ئەتۆمییەکەی بە تەوافۆق بگەن. ئەگەر ئەو کێشەیە لەکۆڵ بێتەوە، هەم ئێمە قسەمان دەبێ و هەم خەڵکی ئێرانیش لە نێوخۆی وڵات لە پێوەندیی لەگەڵ ئەو نیزامەدا دەستیان ئاوەڵاتر دەبێت و کۆماری ئیسلامی ئەو چەکەی لە دەست دەر دێ کە بەو دنیا و ناوچەکە و خەڵکی ئێرانیشی بە بارمتە گرتوە.

بەرنامەیەکی دیکەی ئێمە ئەوەیە دەمێکە لەسەر بەدەیلێک بۆ ئەو نیزامە کار دەکەین، پشوودرێژی و حەوسەلەیەکی زۆرمان بە خەرج داوە و لەگەڵ لایەنەکانی ئێرانی لەگەڵ هەموو لایەک لەگەڵ زۆریان دانیشتووین، بەڵام تا ئێستا بە تەوافق نەگەیشتووین. لە ئەگەری خولقانی دۆخی نوێدا وردە وردە دەبێ ڕۆحێک و ڕەنگ و ڕوویەک و نەفەسێکی سیاسی بدەینەوە بەو هەوڵانە کە بە ئاکامیان بگەیەنین. نەتیجەکە ئەوەیە ئاخر باشە ئەو نیزامە بڕووخێ، ئاڵوگۆڕی بەسەردا بێ، و تووشی پاشەکشە بێت، کێ جێی دەگرێتەوە؟ خەڵک لە نێوخۆ، وڵاتانی ناوچە و کۆمەڵگەی نێودەوڵەتییش ئەو نیگەرانییەیان هەیە. ئیدی ئەو بەشەی دەگەڕێتەوە سەر حیزبە سیاسییەکان کە چۆن لە ئۆپۆزیسیۆن بوون دێنە دەرێ، چونکی ئۆپۆزیسیۆن هونەر نیە و لە ئێران نیزیک بە ٧٠ –٨٠ لەسەدی ئەو خەڵکە ئۆپۆزیسیۆنی کۆماری ئیسلامیین. بەڵام بوون بە ئاڵتێرناتیڤ و بەرنامە بۆ جێگرتنەوە ئەسڵە و حیزبی ئێمە دەبێ لەمەو بەدوا زۆرتریش کار لەسەر ئەوە دەکا. دەبێ زیاتر لەسەر فەرهەنگی بە دامەزراوەکردنی خەبات و تێکۆشانی سیاسی و مەدەنی کار بکەین و دەبێ پانتایی خەبات بۆ هەموو ڕەهەندەکانی وەرزش، ژینگەپارێزی، چالاکییەکانی زمانەوانی، ئەدەبی، فەرهەنگی بگوازینەوە و لە هەموو بوارێکدا بە هانای یەکترەوە بێین و نەهێڵین لە هیچ بوارێکدا پەکمان بکەوێ. کاری ڕێکخراوەیی زۆر زۆر گرینگە و یەکێک لە هۆیەکانی ئەوەیکە جۆرج تاون نەبوو بە شت، هۆکارەکەی هەر ئەوە بوو کە کۆبوونەوەی چەند سێلێبریتی بوو و ڕێکخراوی لەپشت نەبوو.

بێینە سەر باسی کۆنگرەی ١٢ی پ ک ک و بڕیاری خۆهەڵوەشاندنەوەی لەپێناو پرۆسەی ئاشتیدا. ئایا ئاشتی عینوانێکی دروستە بۆ ئەو پرۆسەیە؟

پرۆسەی ئاشتی ڕەنگە لە سەرەتاوە هەر ئەوەندە دروست بێت کە شەڕ ڕادەوەستێ. بەڵام نابێ لەوێدا گیر بکات و لە ڕوانگەی منەوە پرۆسەی چارەسەری پرسی کوردە لە تورکیە، بۆ؟ چونکە لەوێدا ئەو باسە لە پارلەماندا هاتۆتە گۆڕێ و سەرۆککۆمار قسەی لەسەر دەکا و، باس لە قانوونی ئەساسییەکی نوێ دێتە گۆڕێ و لایەنەکان دەبێ بەپێی هەموو ئەوانە بە دوای ڕێکار و چارەسەردا بڕۆن. لەسەر یەک ئێمە زۆر ناچینە نێو وردەکاری ئەو باسە، بەڵام سیاسەتی حیزبی دێموکرات ئەوەیە کە پێشوازی لە وتوویژ و دانوستانەکان بە مەبەستی چارەسەری کێشەی کورد لە تورکیە دەکەین و هیوادارین پرۆسەی چارەسەری پرسی کورد لە تورکیە بە بەشداریی هەموو لایەک بە ئاکام بگات. ئێمە پێمان وایە ئەگەر ئەو بۆچوونە لەلای کورد و تورکەوە لە تورکیە نەهادینە بێ و لە ئاستی پارلەمان و لەلایەن هەموو لایەنەکانەوە ڕەنگ بداتەوە، دەتوانێ دەسکەوتی باشی لێ بکەوێتەوە.

ئێوە هاوسەنگییەک لەو پرۆسە و ڕێککەوتنەدا دەبینن؟

لە نێوان هێزێکی چەکدار و نەتەوەیەکی ژێردەست کە لەگەڵ دەوڵەتێکی بە دەسەڵات لە شەڕ و کێشەدایە، نابێ هەمیشە چاوەڕوانی باڵانس بی و ئۆسوولەن ئەگەر باڵانسەکە بەرابەر بێت بە ڕاحەتی ئەو کێشەیە چارەسەر نابێت. ئەمن پێموایە دەبێ ئاوا چاو لێ بکەین کە لە بەردەوامیی خۆیدا لایەنە سیاسییە غیرە کوردەکان لە تورکیە چەندە بە دوای بەڵێن و دەروەستییەکانی خۆیاندا دەڕۆن. دەبێ سیاسەتی کورد بەگشتی لەوێ ئەوە بێت کە ئەو کۆسپانەی دێنە پێشیان نەبنە هۆکار کە بە ئاسانی پرۆسەکەی پێ ڕابگرن یان پەکی بخەن. هۆیەکەشی ئەوەیە ڕەنگە شەڕ و شۆڕش و خەباتی چەکداری ئاسان بێ، بەڵام موزاکرە و شەڕی قانوونی و شەڕی سیاسی و کێشەی پاڕلەمانی و وڵامدانەوە بە کۆمەڵێک چاوەڕوانیی خەڵک بە کورد و تورکەوە پشوودرێژی و بەردەوامیی دەوێ. لەوێدا دەردەکەوێ کە کورد لەو مەیدانەدا چەندە دەتوانێ بە باش بچێتە پێشێ.

پرۆسەی ئاشتی لە تورکیە دەتوانێ چە پەیامێکی بۆ خۆرهەڵاتی نیشتمان هەبێت؟

چەندوچۆنی ڕەوتی چارەسەری پرسی کورد لە هەر پارچەیەکی کوردستان دەتوانێ پەیامی بۆ پارچەکانی دیکەش تێدا بێت. یەکەم ئەوەی لە عێراق هاتەگۆڕێ و پرسی کورد لێرە لە چوارچێوەی فیدرالیزمدا چارەسەر کرا و لە یاسای بنەڕەتیی عێراقدا جێگیر بووە. یان لە سووریە بە دوای ڕووخانی حکوومەتی بەشار ئەسەد، دیتمان

درێژە بۆ لاپەڕەی ٥

درێژەی لاپەڕە ٤

دۆخ و مەوقعییەتی حیزبی دێموکرات پێوەندیی بە خودی حیزبی دێموکراتەوە هەیە و، لایەنەکانی دیکەش پێوەندیی بە خۆیانەوە هەیە. ئێمە دەست لە کاروبار و چەندوچۆنی پێوەندییەکانی لایەنەکانی دیکە وەرنادەین، بەڵام بێگومان گوشار لەسەر حیزبی دێموکراتیش بووە. بەڵام ئێمە ئەو سیاسەتەمان هەڵبژارد کە خۆمان تووشی دوژمنایەتی لەگەڵ عێراق نەکەین و خۆمان نەخەینە نێو کێشە لەگەڵ حکوومەتی هەرێمی کوردستانیش

مێژووی بەسەرهاتە ناخۆشەکانی حیزبی دێموکرات لە کۆماری کوردستانەوە بگرە تا ئێستا کەم حیزب ئەوەی بەسەر هاتوە کە دامەزرێنەری لە سێدارە دەدرێ، ڕێبەری هەڵکەوتووی دوکتور قاسملوو تێرۆر دەکرێ، ڕێبەریی دووهەمی دوکتور سادقی شەرەفکەندی تێرۆر دەکرێ؛ بەڵام سەرباقی هەموو ئەو کارەساتانە، ئەو حیزبە هەر لە جێگەی خۆی ماوەتەوە و توانیویەتی بەردەوام بچێتە پێشێ، چونکی خەڵکەکەی پشتیوانیەتی

کە بە جۆرێک مەسەلەی کورد هاتۆتە نێو هاوکێشەکان و بە خۆشییەوە کوردەکانی سووریە تێدەکۆشن لەو بوارەدا بێ تەفاوەت نەبن و لەگەڵی بڕۆن؛ جا ئەگەر وایە ئەوەش پەیامێکە کە دەکرێ پرسی کورد لە هەر کام لەو وڵاتانە بێتە گۆڕێ و چارەسەری خۆی هەبێ. دۆخی کورد ئێستا بە جۆرێکە کە لە ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاست و لە هیچ کام لەو وڵاتانەی کوردی تێدا، چیدیکە کەس ناتوانێ حاشا لە پرسی کورد بکا. ئەگەر وایە کورد بەشێکە لە چارەسەری و دەرفەتێکیشە بۆ جێخستنی دێموکراسی لەو وڵاتانە. لایەنێکی دیکەش ئەوەیە کە لە هیچ کام لەو وڵاتانە ناکرێ تازە بە شێوەی پێشوو ئەو چەوسانەوەیە لەسەر کورد هەبێ و بیانەوێ هەموو شتێک لەسەر کورد تاقی بکەنەوە. فاکتۆرێکی دیکەش ئەوەیە کە ڕەوشی تورکیە دەتوانێ پەیامێک بە خەڵک لە ئێران بدا کە حیزبی دێموکرات لە ٨٠ ساڵ تەمەنی خۆیدا بۆ چارەسەری ئاشتییانەی پرسی کورد زۆری خەبات کردوە و زۆری تێچوو داوە و کەسایەتیی گەورەی وەک د. قاسملوو گیانی خۆی لەسەر باوەڕ بەو مێتۆدە دانا. بۆیە دەبێ لە تاران غیرە کوردەکان بەو ئاکامە گەیشتبن کە هەتا کەی کێشەی کورد هەر ئاوا بمێنێتەوە و، بۆ لە وڵاتەکانی دیکە چارەسەر دەبێ و بۆ لە ئێران چارەسەر نابێت. ئێمە لێرەدا دەبێ ڕوومان لە خەڵکانێکی زۆر بەتایبەت لە شارە گەورەکان و پایتەخت کە لەو حکوومەتە ناڕازین و بە بۆنەی جۆراوجۆر هاوخەمی لەگەڵ کورد و پرسەکەی دەردەبڕن، هەموو ئەوانە هانیان بدەین کە پتر ئەو مەوزووعاتە بێننە گۆڕێ. ئەوە دەتوانێ پارامێترێکی باش بێ و هەم ئێمە کاری لەسەر بکەین و هەم بە تایبەت لە نێوخۆی وڵات کاری لەسەر بکەن و هەم لە تاران خەڵکی کورد کە دۆست و ئاشنایان هەیە بە دوایدا بچن.

لە دۆخی ئێستادا حیزبی دێموکرات چۆن سەیری ڕێککەوتنە ئەمنییەتییەکەی ئێران و عێراق دەکات؟

ئێمە هەر لە زووەوە گوتوومانە ئەو ڕێککەوتنەی تاران و بەغدا دوو خاڵی سەرەکیی تێدایە. خاڵێکیان تاران ڕەسمەن داوای لە حکوومەتی عێراق کردوە کە حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران لەنێوخۆی وڵات عەمەلیاتی نیزامی نەکات.

لە دەرەوەی ئەو داوایەی ئێران ئێمە خۆمان دەمێکە ئەو شێوە لە خەباتەمان ڕاگرتوە و بەتایبەتیتر و گوتوومانە کە لە کوردستانی عێراق و خاکی عێراقەوە هێزی پێشمەرگە بۆ عەمەلیاتی نیزامی نانێرینەوە. خاڵی دووهەم پێوەندیی بە چەندوچۆنیی حزووری حیزبی دێموکرات و سەرکردایەتی حیزبی و بنکەکانی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێرانە کە زۆربەی زۆری خەڵک و بنەماڵە و ڕێکخراوەی مەدەنی و خوێندنگە و دەرمانگا و هەروەها پیر و بەساڵاچووەکانی حیزب تێیدا حاوانەوە. لەو پێوەندییەشدا حکوومەتی عێراق و حکوومەتی هەرێمی کوردستان لەگەڵ حیزبی دێموکرات لەسەر خەت بوون و بە خۆشییەوە لێکتێگەیشتنی تەواو لەنێوان ئێمەدا هەیە. مەسەلەکە ئەوەیە حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران تێدەکۆشێ لەو هاوکێشەیەدا نەبێتە هۆکاری گرژی و نائەمنی. بۆیە جارێکی دیکەش پێداگری لەسەر ئەوە دەکەینەوە کە مەیدان و شوێنی خەباتی حیزبی دێموکرات عێراق نیە و نێوخۆی کوردستانی ئێرانە و ئەوەش بە هەموو ڕەهەندەکانی خەباتی سیاسی و مەدەنیی کورد لە ئێراندا دیارە. ئەوەی لە بزووتنەوەی ژینادا بە تۆخی ڕەنگی دایەوە و لە نەورۆزی ئەمساڵیشدا پەیامەکانی دووپات کردەوە. بۆیە حیزبی دێموکرات دەزانێ خەباتی خۆی لەکوێ بکات و لەکوێ بە دوای ئەرک و بەرپرسایەتییەکانیدا خۆیدا بڕوات.

ئایا ئەو گوشارانەی لەسەر لایەنەکانی دیکە بۆ گواستنەوەیان هەبوو، بۆ سەر حیزبی دێموکراتیش بووە؟

پێشووش ئاماژەم پێ داوە دۆخ و مەوقعییەتی حیزبی دێموکرات پێوەندیی بە خودی حیزبی دێموکراتەوە هەیە و، لایەنەکانی دیکەش پێوەندیی بە خۆیانەوە هەیە. ئێمە دەست لە کاروبار و چەندوچۆنی پێوەندییەکانی لایەنەکانی دیکە وەرنادەین، بەڵام بێگومان گوشار لەسەر حیزبی دێموکراتیش بووە. بەڵام ئێمە ئەو سیاسەتەمان هەڵبژارد کە خۆمان تووشی دوژمنایەتی لەگەڵ عێراق نەکەین و خۆمان نەخەینە نێو کێشە لەگەڵ حکوومەتی هەرێمی کوردستانیش. بۆیە هەوڵمان دا بە دیالۆگ و گفتگۆ و لێکحاڵیبوون بەتایبەت کە لەو قۆناغەدا ڕێکخراوی نەتەوە یەکگرتووەکانیش لە نێوانماندا بوون، وتوویژی ڕاستەوخۆ و ناڕاستەخۆمان لەگەڵ لایەنەکان لەسەر ناساندنی خۆمان و دۆخەکەمان هەبێ و بەوەش ئەم دۆخەی ئێستا دروست بووە کە هەتا ئێستا ئاکامی بووە.

لەو هەلومەرجەدا چۆن لە سیاسەتی وتوویژ لەگەڵ کۆماری ئیسلامی دەڕوانن؟

ڕوانگەی حیزبی دێموکرات بۆ چارەسەری پرسی کورد ڕوونە. پێشەوا قازی محەممەد لە سەردەمی کۆماری کوردستاندا دەرگای دیالۆگ و گفتوگۆی لەگەڵ حکوومەتی تاران نەبەست، بە دوای ئینقلابی ٥٧ هەیئەتی نوێنەرایەتیی گەلی کورد لەگەڵ تاران کەوتە وتوویژ، بە تایبەت دوکتور قاسملوو کە وتەبێژی بوو هەموو هەوڵێکی دا بۆ ئەوەیکە بە ڕێککەوتن بگەین. د. قاسملوو قسەیەکی زۆر جوانی هەیە و هەر ئەوکات گوتی ئەگەر ڕۆژێک شەڕ و هێرش بۆ سەر کوردستان دوا بکەوێ بکەوێ، ئێمە دەبێ هەوڵ بۆ ئەوە بدەین. دوای ئەو قۆناغەش ئەو پرەنسیپە لەنێو حیزبی دێموکراتدا مایەوە و، لەو پێناوەدا بەداخەوەدوکتور قاسملووشمان لە دەست دا. ئێمە ئێستاش پێمان وایە باشترین چارەسەری پرسی کورد لە ئێران دانوستان و گفتوگۆیە. ئەوە کە ئەو نیزامە ماهییەتەکەی ئەوە هەڵناگرێ و کارنامەکەی لە کوردستان و لە دژی ئێمە چۆن بووە و کوردستانی چۆن کردووەتە زۆنی ئەمنییەتی؛ ئەوانە نابێ ببنە هۆی ئەوەی ئێمە ئەو چەکە وا بە ئاسانی لە دەست خۆمانی دەربێنین کە حیزبی دێموکرات ئەگەر ڕۆژێک فەزایەکی بۆ هەڵکەوت و مەجالێک هاتە گۆڕێ و پێشنیارێکی پێ درا، بڵێ نا ئەمن وتوویژ ناکەم. وتوویژ بۆ دەکرێ؟ تۆ ئەگەر لەگەڵ لایەنێک لەکێشە دای وتوویژی بۆیە دەکەی کێشەکە چارەسەر بکەی. جا بۆیە سیاسەتی ئێمە ئەوەیە ئەگەر ڕۆژێک لە ڕۆژەکان کۆماری ئیسلامی بە تەرح و بەرنامە پێشنیار بە حیزبی دێموکرات بکات، ئێمە وەک حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران ئامادەین گوێی بدەینە. بۆچی گوێی دەدەینێ؟ بۆچی سەری خۆمان دێشێنین؟ بۆچی وتوویژ دەکەین؟ بۆ ئەوەیکە دەرفەتێک دروست بکەین کە ئەگەر لەوێدا ڕێگاچارەیەک هەبوو بیقۆزینەوە. بۆ ئەوەیکە نەک هەر بە خەڵکی خۆمان کە باش کۆماری ئیسلامی دەناسن، بەڵکوو بە ئێرانییە غیرە کوردەکان بڵێین ئەوەتا حیزبی دێموکرات بە هەموو خەبات و تێکۆشانی کە لە کوردستانی ئێراندا ڕۆڵێکی زۆری هەیە، هەوڵ دەدا لە ڕێگای وتوویژەوە ئەو پرسە چارەسەر بکات. بۆیە وتوویژ و دانوستان ئەسڵێکە لە سیاسەتدا و ئێمە نابێ ترسمان هەبێ و نابێ بە شەرمەوە باسی بکەین و نابێ لەبەری هەڵێن. ئیدی ئەو نیزامە ماهییەتی چیە و ئایا دێتە پێشێ یان نا شتێکی دیکەیە. ئەو خەبەر لە ئێمە دەنێرێ، قسەکانی خۆیی دێنێ، ئێمە گوێی دەدەینێ و ئەگەر زانیمان مێتۆدەکانیان هەر شێوەی جارانە و هیچی تێدا نیە، تەبیعەتەن خەبات و تێکۆشانی ئێمە لە جێی خۆیدایە و دەچێتە پێشێ. لەو چەند ساڵەشدا هەروا بووە و چەند جار دانیشتمان لەگەڵیان بووە و ئەو دانیشتنانە هیچی نەبووەتە هۆی ئەوە ئێمە خەبات و تێکۆشانی و چالاکی خۆمان ڕابگرین، بەپێچەوانەوە خەباتی ئێمە زۆرتر و بەردەوام تریش بووە.

ئەدی بەم نیزیکانە دانیشتنتان بووە، یا داوای دانیشتن کراوە؟

بەم نیزیکانە هیچ دانیشتنێکمان لەگەڵیان نەبووە و، هیچ داوایەکیشیان لێ نەکردووین. دیارە سەیر نیە ئەوان بە شێوازی جۆراوجۆر پەیام بنێرن و ئەو پەیامانە دێن؛ بەڵام ئەو پەیامانە لە ڕوانگەی ئێمەوە تا ئەو لەحزیە هیچیان جیددی و شایەنی بایەخپێدان نەبوون.

کاک خالید جەنابت زۆر باس لە پێویستیی بە جەماوەریکردنی خەبات دەکەی. بە ڕوونی مەبەستتان چیە؟

بڕوانە، ئێمە لەو چەند ساڵەدا چەندین جار مووشەکباران کراین. یان دوورتر باس بکەم کە سەدان کادریان لێ تێرۆر کردین، دوکتور قاسملوویان تێرۆر کرد، دوکتور شەرەفکەندییان تێرۆر کرد؛ بەڵام چەکی ئێمە چی بوو؟ چەکی ئێمە هەر ئەو خەڵکە بوو لەنێوخۆی وڵات. مێژووی بەسەرهاتە ناخۆشەکانی حیزبی دێموکرات لە کۆماری کوردستانەوە بگرە تا ئێستا کەم حیزب ئەوەی بەسەر هاتوە کە دامەزرێنەری لە سێدارە دەدرێ، ڕێبەری هەڵکەوتووی دوکتور قاسملوو تێرۆر دەکرێ، ڕێبەریی دووهەمی دوکتور سادقی شەرەفکەندی تێرۆر دەکرێ؛ بەڵام سەرباقی هەموو ئەو کارەساتانە، ئەو حیزبە هەر لە جێگەی خۆی ماوەتەوە و توانیویەتی بەردەوام بچێتە پێشێ. دەی دەبێ ئەوە حیکمەتێکی تێدا بێ و مەسەلەکەش زۆر ئاسانە، ئەویش پشتیوانییەکان لە نێوخۆیی وڵاتە. مەسەلە خەڵکە کە بە پشتیوانیی جەماوەریی خۆیان نەیانهێشتووە ئەو حیزبە لە خەبات و تێکۆشانی خۆیدا تەنیا بمێنێتەوە. بۆیە ئێمە خەباتی جەماوەری و بەرینکردنەوەی ئەو خەباتە لە ئاستی کۆمەڵگەدا بە باشترین چەک دژی نیزامی کۆماری ئیسلامیی دەزانین و ئەوەمان لە بزووتنەوەی ژینا و بزووتنەوەی نەورۆزی ئەمساڵیشدا بینی.

وەک دواپرسیار. پرسی کورد لە ئێران لە ئەگەری سەرکەوتن و سەرنەکەوتنی دانوستانەکانی ئەمریکا و کۆماری ئیسلامیی چی لێ دەێت؟

پرسی کورد پێش کێشەی ئەمریکا و ئیسرائیل لەگەڵ ئێران لەو وڵاتەدا هەبووە. ئەو پرسە لە سەردەمی کۆماری کوردستانەوە هەیە و ئەوکاتەی کە حیزبی دێموکرات دامەزراوە و خەباتی بۆ مافەکانی کردوە هێشتا دەوڵەتی ئیسرائیل دروست نەبووە. هەروەها پرسی کورد پێش پێوەندییەکانی ئەمریکا لەگەڵ ئێران لە گۆڕێدا بووە. بۆیە ئەو دانوستانە سەر بکەوێ و سەرنەکەوێ جووڵانەوەی ئێمە کە جووڵانەوەیەکی مافخوازانەیە، بەردەوام دەچێتە پێشێ. لەگەڵ ئەوەشدا ئێمە تێدەکۆشین بە هەر لایەکدا بشکێتەوە خۆمان بۆ ئامادە کردبێ و پێویستە لە هاوکێشە ئاڵۆز و پڕ ئەگەرەکانی ئێستای ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاستدا خۆمان و خەڵکەکەمان بۆ هەموو ئەگەرێک ئامادە بکەین. ئەمن گەشبینم بە داهاتووی جووڵانەوەی خۆمان و بەو خەبات و تێکۆشانەی کە لە نێوخۆی وڵاتدا هەیە و هەروەها بە سیاسەتەکانی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران کە تا ئێستا بە بڕوای من واقعبینانە چووەتە پێشێ. ئەم حیزبە توانیویەتی بەو سیاسەتانە خۆی ڕابگرێ و ئێمە وەک حیزب ڕووخسارێکی باشمان لە خۆمان هەم لە ئاستی کوردستان و هەم لە ئاستی ئێران و هەم لە ئاستی نێودەوڵەتیدا پێشان داوە، بۆیە هەمووی ئەوانە سەرمایەی چاکن کە ئێمە بە خۆشبینی و گەشبینی و بە پشوودرێژییەوە لە خەبات و هەوڵەکانمان بەردەوام بین.

گەشتی ترامپ

لە نێوان دۆلارەکانی عەرەب و هەژاریی ئێراندا

ئەلبورز ڕووینتەن

لە هەر دوو دەورەی سەرۆککۆماریی ترامپدا جیاواز لە سەرۆک کۆمارەکانی دیکەی ئەمریکا دۆناڵد ترامپ یەکەم سەفەری دەرەکیی خۆی بۆ عەرەبستانی سعوودی بووە. لەو سەفەرانەدا ڕێککەوتننامەی سەدان میلیارد دۆلاری واژۆ دەکرێن و دواتر نە تەنیا بازاڕێکی گرینگ بۆ کاڵاکانی ئەمریکا بەڵکوو ڕاکێشانی ئەو سەرمایەی دونیای دەوڵەمەندی عەرەبی بۆ نێوخۆی ئەمریکاش بەشێکن لە سیاسەتەکانی ئەمریکا، کە ئەو ڕێککەوتنانە نیشان دەدەن ئەمریکا لەو بوارەدا سەرکەوتوو بووە؛ و هەر ئەو چاوەڕوانییەش لە ترامپی بازرگانی ناسراو بە "ڕێککەوتن کەر" دەکرا.

بێگومان خوێندنەوەی ئەو سەفەرە و ڕێککەوتنانەی ئابووری لە دەروەی چوارچێوەی سیاسییەکەی سیاسەتی دونیا و ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاست مومکین نیە، چونکە کاریگەریی بوارەکانی ئابووری و سیاسی لە دونیای نێودەوڵەتی حاشاهەڵنەگرە، هەر بۆیە وێڕای پەیوەندیی بازرگانیی نێوان وڵاتانی عەرەبی و ئەمریکا دۆخی سیاسیی ناوچەش بەشێکی گرینگی ئەجێندای وڵاتی ئەمریکا بوو کە یەکێک لە دۆسیەکانی ئەو ئەجێندایە بەردەوامی بە ڕێککەوتنی ئیبراهیم لە نێوان ئسرائیل و عەرەب بوو، بە تایبەتی لە دوای هێرشی ٧ی ئۆکتۆبەر کە توانیبووی ئەو ڕەوتەی ئاشتی لە ناوچە بوەستێنێت، هەروەها پەیوەستی سووریە بەو ڕێککەوتنەش وەک یەکێک لە سەرکەوتنەکانی ئەم دوایییەی ئەمریکا و ئیسرائیل لە بەرانبەر ئێران خاڵی جێگای بایەخی ئەو دۆسیەیە بوو.

یەکێکی دیکە لە دۆسیەکانی سیاسی دانوستاندنەکانی نێوان ئێران ئەمریکا بوو کە ڕاستەوخۆ بەو سەفەرە گرێدرا بوو، چونکە ئەو دانوستانانە لە کاتی ئەو سەفەرەدا وێڕای هەبوونی ناڕوونییەکی زۆر بەڕێوە دەچوون بە تایبەتی کە پێش سەفەری سەرۆککۆماری ئەمریکا عێراقچی وەزیری دەروەی ئێران سەردانی عەرەبستانی کردبوو. ئەو دۆسیە لە ئەجێندای ترامپدا لەگەڵ هەڕەشەی ڕاستەوخۆی ئەمریکا ڕووبەڕوو بوو چونکە ترامپ لە گوتارەکەی لە کۆربەندی ئابووری لە عەرەبستاندا بە ئێرانی گوت لە کاتێکدا وڵاتانی عەرەبی ئاوا بەو شێوەیە لە دەوڵەمەندیدان بە هۆی بڕیارەکانی حوکمڕانیی ئێران خەڵکی ئەو وڵاتە لەو پەڕی هەژاریدایە. شوبهاندنی ئەو قسە بە داڕوخانی باڵاخانەکانی ئێران لە کاتێکدا لە وڵاتانی دراوسێی ئێران ئەو باڵاخانانە بڵیندتر و جوانتر و بەهێزتر دەبن جێگای تێڕامانە.

ئەوەی جێگای سەرنجە دەیان ساڵە لە ڕێگای ئەو پڕوپاگەندەی کە ئێران دەیکات گۆیا ئیسرائیل لەنێو دەبات، ئەمریکا شەیتانی گەورە بەردباران دەکات، ئاوا بەهێزە و ئاوا دەتوانێ لە ناوچە لەشکر دروست بکات و دژی بەرژەوەندی ئەمریکا ڕابوەستێت، بەڵام ئەوەی لە ڕاستیدا دەردەکەوێ نەک هیچ یەک لەو پڕوپاگەندانە سوودی بۆ ئێران نەبوو، بەڵکوو ئەوە ڕێک لاوازی و دەستەوەستانیی وڵاتێکی وەک ئێرانە کە بە هۆی دەوڵەمەندی ژێرخانی ئابورییەکەی دەیتوانی ئاوا لاواز و زەبوون نەبێ کە ڕۆژێک پێش سەردانەکەی ترامپ عەرەبستا بکەن و بەڵکوو لە ڕێگەی پاڕانەوە لە بەرانبەر عەرەبستانەوە کە تا دوێنێ بە "نۆکەری" ئەمریکایان دەزانی بتوانن قسەی خۆیان بە ترامپ بگەینن یا عەرەبستان قسەیەکی خێریان بۆ بکات. واتە ئەگەر ئەو پڕوپاگەندەی ئەوان کە "وڵاتانی عەرەبی نۆکەری ئەمریکان" ڕاست بێ، ئەوە ئەوانیش واتە ئێران نۆکەری نۆکەرانە.

بەدەر لە هەمووی ئەوانش خاڵی جێگای سەرنجی ئەو دۆخە ئەوەیە کە ئەمریکا بێ ئەوەی پێویستی بە هیچ دەستێوەردان و شەڕێک بێت، بەبێ ئەوەی بیهەوێ هێرشی نیزامی بکات و یا ناچار بێت ڕێککەوتنێک بکات، تەنیا بە هەڕەشە لە ڕێگەی هەژاریی ئێرانەوە ئەوپەڕی گوشار دەخەنە سەر ئێران چونکە ئەو پەیامە دەدەن کە ئێوە ئەوەندە هەژارن لە ڕاستیدا وەک دارێکی نێو کلۆڵن کە بۆ داڕووخانتان وەک باڵاخانەکانتان پێویستی بە هۆکاری دەرەکی نیە بەڵکوو هەر لە نێوخۆوە دەڕوخێن؛ بۆیە هیچ ڕێگایەکی دیکەتان نیە و دەبێ ملکەچ بن.

ئەو سەفەرەی ترامپ وێڕای هەموو ڕەهەندە سیاسی و ئابووری ستراتیژییەکانی سیاسەتی نێودەوڵەتی، دەرخەری ئەو ڕاستیە بوو کە دولارەکانی عەرەبەکان دەتوانێ پەیوەندی سیاسی و ستراتیژی بۆ ئەوان دابین بکات هەتا خەڵکی ئەوان لە خۆشبژێویدا بژین و لە لایەکی دیکەش چەکی هەژاریی نێوخۆی وڵاتی ئێرانە کە دەتوانێ ئێران دابڕووخێنێ بێ ئەوەی پێویستی بە هۆکاری دەرەکی بێت.

ئەوە ئێرانە کە لە کۆتاییدا وێڕای هەموو ملکەجیەک هەر مەحکوومە بە داڕووخان.

محەممەدنەزیف قادری:

ئینترناسیۆناڵ سۆسیالیست بە پڕۆژەیەکی نوێ و بە قەوارەیەکی کاریی کاراترەوە دەنوارێتە پرسی کورد

ڕۆژی شەممە ١٣ی بانەمەڕ، کۆبوونەوەی ئینتێرناسیۆناڵ سۆسیالیست بۆ پێکهێنانی کۆمیتەی کاری کوردان بە بەشداریی چەند حیزب و لایەنی سیاسی لە شاری سلێمانی بەڕێوە چوو. هەیئەتێکی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران بە سەرپەرستیی کاک محەممەدنەزیف قادری، ئەندامی دەستەی کارگێڕیی حیزبی دێموکرات بەشداری ئەم کۆبوونەوەیە بوون.

ئەم حیزب و لایەنە سیاسییانەی کە لەم کۆبوونەوەیەدا بەشدار بوون، بریتی بوون لە: حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران؛ پارتی یەکیەتیی دێموکرات (PYD)؛ یەکیەتیی نیشتیمانیی کوردستان؛ پارتی دێموکراتی کوردستان، پارتی یەکسانی و دێموکراتیی گەلان؛ کۆمەڵەی زەحمەتکێشانی کوردستان؛ کۆمەڵەی شۆڕشگێڕی زەحمەتکێشانی کوردستانی ئێران؛ کۆمەڵە، ڕێکخراوی کوردستانی حیزبی کۆمۆنیستی ئێران. لەم کۆبوونەوەیەدا بە تێکڕا بڕیار لەسەر کاراکردنەوەی کۆمیتەی کاری کوردان لە چوارچێوەی ڕێکخراوی ئینتێرناسیۆناڵ سۆسیالیست بە ئامادەبوونی نوێنەرانی ئەم ڕێکخراوە درا کە بریتی بوون لە:

- شانتاڵ کامبیوا: ڕێکخەری جیهانیی ڕێکخراوی ئینتێرناسیۆناڵ سۆسیالیست،
- ئیرۆ هاینالۆوما: بەرپرسی کۆمیتەی سیفاک،
- پاولینا لامپس: بەرپرسی کۆمیتەی ئێتیک،
- هانا جەلول: ئەندام پەرلەمانی ئورووپا– جێگری بەرپرسی پەیوەنییەکانی دەرەوەی ئورووپا.

لە کۆبوونەوەکەدا حیزبە کوردستانییەکان بە کۆدەنگی جەختیان لە ڕاپەڕاندنی کاری پێویست بۆ پاراستنی مافی نەتەوەیی گەلی کورد و پەرەپێدان بە پرۆسەی ئاشتی و دێموکراسی و یەکسانی و پارێزگاریکردن لە یەک وتاریی نەتەوەی کورد لە ناو چوارچێوە و کار و پرەنسیپی ئینتێرناسیۆناڵ سۆسیالیست کردەوە. هاوکات بڕیار بۆ برەودان بە مافە سیاسییەکانی گەل و نەتەوەکەمان درا.

لەدوابەشی کاری کۆبوونەوەکەشدا بە تێروتەسەلی لەسەر ڕێنماییەکانی شێوازی کارکردنی کۆمیتەی کوردی گفتوگۆ کرا و بە تێکڕا بابەتەکە پەسەند کرا. لەم کۆبوونەوەیەدا بڕیار درا بۆ دەستنیشانکردنی شوێن و کاتی گونجاو بۆ بەستنی کۆنفرانسی کۆمیتەی کوردی بە زووترین کات کاری جیددی بکرێت.

محەممەدنەزیف قادری، ئەندامی دەستەی کارگێڕیی حیزبی دێموکرات لە بارەی گرینگیی ئەم کۆبوونەوەیە بە "کوردستان"ی گوت: کۆبوونەوەکەی ئینترناسیۆناڵ کە لە سلێمانی گیرا لە چەند لاوە گرینگ بوو. یەکەم دەبینین ڕێکخراوێکی نێونەتەوەیی لە هەلومەرجی هەستیاری سیاسیی ئێستای ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاستدا کۆبوونەوەیەکی گرینگی خۆی دێنێتە سلێمانی و ئەوە پێمان دەڵێ پرسی کورد، پرسێکی ڕۆژەڤی ناوچەیە. پرسی کورد لە بوارەکانی مافی مرۆڤ، شوناسی نەتەوەیی، دادپەروەریی کۆمەڵایەتی و هەروەها بەها مرۆییەکان، هەموو ئەوانە لە ڕوانگەی ئینترناسیۆناڵ سۆسیالیستەوە بە بایەخەوە چاوی لێ دەکرێ و بە بایەخەوە وەردەگیرێ. بۆیە ڕێکخراوی ئینترناسیۆناڵ سۆسیالیست بە پێداچوونەوەیەک بە سیاسەتەکانی خۆی بکا بە نیسبەت پرسی کورد بەو قەناعەتە گەیشتوون کە دەبێ بە پڕۆژەیەکی نوێ و دەبێ بە قەوارەیەکی کاریی کاراترەوە بنوارێتە پرسی کورد و داخوازییەکانی ئەم نەتەوەیە و لەگەڵ هێزە سیاسیەکانی بەشەکانی کوردستان لەسەر خەت بن.

بەرپرسی ناوەندی پێوەندییەکانی حیزبی دێموکرات لەبارەی پڕۆژە نوێیەکانی ڕێکخراوی ئینترناسیۆناڵ سۆسیالیست ڕایگەیاند کە بڕیار ئەوەیە لە نێو ئینترناسیۆنال سۆسیالیستدا پێکهاتەیەک دروست ببێ کە تەعبیر لە نوێنەرایەتی پرسی کورد بکا و بۆ ئەوەش وا ساغ بووینەتەوە کۆمیتەیەک هەبێ بە ناوی کۆمیتەی کاروباری کورد بە بەشداریی حیزبە شوێندانەرەکانی هەر چوار بەشی کوردستان وک حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران، یەکیەتیی نیشتمانیی کوردستان کە خانەخوێ بوو، پارتی دێموکراتی کوردستان، دەم پارتی لە باکوور و پەیەدە لە ڕۆژئاوای کوردستان و هەروەها هاوڕێیانی کۆمەڵە. بڕیارە ئەم کۆمیتەیە بە بەشداریی نوێنەرانی لایەنەکانی ئەندام و لە چوارچێوەی شوڕایەکی گشتی و سکرتارییەتێک بەردەام لە سەر پرسی کورد و ناساندن و جێخستنی پتری لە بەرنامە و پڕۆژەکانی ئینترناسیۆناڵ سۆسیالیستدا کارەکانی بباتە پێشێ.

ئینترناسیۆناڵ سۆسیالیست مینبەر یان مەکۆیەکە ئێمە دەتوانین گوتاری خۆمانی لێ پێشکەش بکەین و هەوڵ بدەین کاریگەرلای لەسەر بڕیاری سیاسیی ئەو ڕێکخراوەیە لە مامەڵە لەگەڵ کۆماری ئیسلامیدا دابنێین

محەممەدنەزیف قادری لە بارەی ڕەنگدانەوەی پرسی سیاسی و نەتەوەیی کورد لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان لە بەرنامە و ئەجێنداکانی ئەم کۆمیتەیەدا ڕایگەیاند: ئێمە لەو کۆبوونەوەیەدا باسی ئەوەمان کردوە کە ڕۆژهەڵاتی کوردستان و خەباتی کورد لە ئێران بەتایبەت لە ئێستادا لە باری سیاسی و جەماوەری و پەرەسەندوویی ئەو خەباتەوە گرینگیەکی تایبەتی هەیە و ئەمە لە بایکۆتە سەرانسەرییەکانی چەند ساڵی ڕابردوو، لە شۆڕشی ژینا و لە کارناڤاڵەکانی نەورۆزیی ئەمساڵیشدا شکۆ و پانتاییەکەی تەواو دەرکەوتوە. هەروەها پێداگریمان کردەوە کە ڕۆژهەڵاتی کوردستان ئێستا بووەتە هیوا و هومێدی بزووتنەوەی دێموکراسیخوازی و ئازادیخوازی لە سەرانسەری ئێران و بۆیە لە کۆمیتەی ئینترناسیۆناڵ سۆسیالیست پێوەندیدار بە پرسی کورد بە تەئکیدەوە دەبێ ئەو بایەخانە و ئەو خەباتە پڕ بەهایە زیاتر سەرنجی بدرێتێ و ئەم ڕێکخراوەیە لە ڕووی سیاسییەوە بە گوشارخستنە سەر ئێران پشتیوانی لەو خەباتە سیاسی و مەدەنی و ڕەوایەی کورد لە ئێران بکات.

سەبارەت بە چاوەڕوانییەکانی کورد لە ڕێکخراوی ئینترناسیۆناڵ سۆسیالیست بەرپرسی ناوەندی پێوەندییەکانی حیزبی دێموکرات ڕایگەیاند ئێمە دەبێ چاوەڕوانیی زۆرمان نەبێ کە ئەو ڕێکخراوەیە نەتوانی وەدیهێنەری ئەو ویستەی ئێمە بێ. ئێمە ئێستا چاوەڕوانییەکانمان لە "ئیس ئای" ئەوەیە زیاتر باس و بابەتەکانی پێوەندیدار بە مافی مرۆڤ و پرسە سیاسی، فەرهەنگی، زمانی، و هەروەها ڕەوایی خەباتی مەدەنی و جەماوەریی کورد لە چوارچێوەی نیزامیکی دێموکراتیکدا بەرجەستە بکاتەوە و لە چوارچێوەی بەرنامە و سیاسەتی گشتی خۆیاندا بتوانن یارمەتیدەر بن. بەڵام بە گشتی ئینترناسیۆناڵ سۆسیالیست مینبەرێک یان مەکۆیەکە کە ئێمە دەتوانین لەوێ گوتاری خۆمان پێشکەش بکەین و باسی ڕەوایی پرسی کورد و دۆخی وڵاتەکەمان بکەین و هەوڵ بدەین کاریگەری لەسەر بڕیاری سیاسیی ئەوان لە پێوەندی لەگەڵ پێوەندییە دیپلۆماسییەکانیان لەگەڵ ئێران دابنێین.

جوگرافیای حەقیقەت و سنوورەکانی خەیاڵ

ڕەحیم نوزهەتزادە

پێشەکی

بێ گومان مێژووی گەلان تەنیا لە ڕوانگەی جوگرافیای سیاسی ئەمڕۆوە نابینرێت. خاک و ناو و ناسنامەکان بە تێپەڕبوونی کات و لە ڕووبەڕووبوونەوە و کارلێککردن لەگەڵ هێزێکی زۆردا دروست بوون. کوردستان، وەکووماڵی مێژوویی نەتەوەی کورد، لەم حوکمڕانییە بێبەری نیە. لەم دواییانەدا کەسایەتییەکی سیاسی دژایەتیی خۆی و حیزبەکەی لەگەڵ بەکارهێنانی پارێزگای ورمێ دەربڕی و کەسایەتییەکی ئاکادیمییش تەنانەت نەخشەی نیشتمانی جوگرافیی کوردەکان و بە کوردستان ناساندنی شاری ورمێی بە "گەمژەیی" ناو برد. ئەو جۆرە دەربڕینانە پێویستییان بە ڕەخنەی بەڵگەدار و زانستی و میتۆدی هەیە. ئەم بابەتە هەوڵ دەدات وەڵامێکی ڕوون و دوور لە سۆز و تەنها لەسەر بنەمای بەڵگەنامەی مێژوویی و بنەماکانی یاسای نێودەوڵەتی و شیکاری تیۆری بداتەوە.

ورمێ و کورد: مێژوو، دانیشتوان، و کولتوور

شاری ورمێ، شارێکی دێرینی باکوری ڕۆژئاوای جوگرافیای ئێرانی ئێستایە، کە چەندین سەدەیە نەتەوەی جۆراوجۆر، لە نێویاندا کورد نیشتەجێ بووە. چەندین بەڵگەی مێژوویی شایەدی بوونی کورد لەم ناوچەیە کۆنە:

١- شەرەفنامەی شەرەفخان بەدلیسی (١٥٩٧ز)، کۆنترین مێژووی هەمەلایەنەی میرنشینە کوردییەکان، بە ڕوونی باس لە بوونی کورد لە ورمێ و ناوچەکانی دەوروبەری ورمێ (وەک موکریان، سەلماس، شنۆ، و...) دەکات.

٢- بەڵگەنامەکانی قاجار و عوسمانی نیشان دەدەن کە عەشیرەتە کوردییەکانی شکاک، هەرکی، مامەش و .... دیکە لە دەوروبەری ورمێ دەژیان و تەنانەت لە بەڕێوەبردنی ئەو شارەش ڕۆڵیان هەبووە. (سەرچاوە: *سی.ج. ئێدمۆندز، کورد، تورک و عەرەب، ١٩٥٧)

٣- بزووتنەوە ناسیۆنالیستەکانی کورد لە سەدەی بیستەمدا، لەوانە شۆڕشی سمائیل ئاغا سمکۆ و دواتر کۆماری مەهاباد (١٩٤٦)، ورمێیان وەک یەکێک لە شارە گرنگەکانی ڕاپەڕینی کورد ناساند. زۆرێک لە فەرماندە و سەرکردە و هێزەکانی سمکۆ و کۆماری کوردستان، خەڵکی ورمێ و ناوچەکانی دەوروبەری بوون.

٤- دیمۆگرافی: تا کۆتایی سەدەی نۆزدەهەم و سەرەتای سەدەی بیستەم، کورد لەگەڵ ئاشووری و ئەرمەنی و نەتەوەکانی دیکە، بەشێکی زۆر لە پەیکەری دیمۆگرافیای شاری ورمێ پێکدەهێنا. گۆڕانکارییە دیمۆگرافییەکانی دواتر بە شێوەیەکی بەرچاو بەهۆی کۆچی زۆرەملێ و کۆمەڵکوژی و سیاسەتەکانی دەوڵەتی نەتەوەیی مۆدێرنی ئێرانەوە بووە. (سەرچاوە: ماکدۆڤاڵ، مێژوویەکی مۆدێرن بۆ کورد)

بۆیە ناونانی ورمێ وەک بەشێک لە کوردستان بە هۆی "گەمژەیی" نییە بەڵکو ڕەنگدانەوەی واقیعە مێژوویی و کولتووری و کۆمەڵایەتییەکانی ئەم خاکەیە.

مافی چارەی خۆنووسین و شەرعییەتی نەخشەی کوردستان

بنەمای مافی چارەی خۆنووسینی گەلان بنەمایەکی بنەڕەتییە لە یاسای نێودەوڵەتی هاوچەرخدا:

١. میساقی نەتەوە یەکگرتووەکان (١٩٤٥)، لە مادەکانی ١ و ٥٥دا جەخت لەسەر ئەم مافە دەکاتەوە.

٢. بڕیارنامەی ١٥١٤ (١٩٦٠)ی کۆمەڵەی گشتیی نەتەوە یەکگرتووەکان باس لەوە دەکات کە گەلان مافی خۆیانە بە ئازادی پێگەی سیاسیی خۆیان دیاری بکەن و ڕێڕەوی گەشەسەندنی ئابووری و کۆمەڵایەتی و کولتووری خۆیان هەڵبژێرن. لەسەر بنەمای ئەم پرەنسیپانە، نەتەوەی کورد، وەک نەتەوەیەکی خاوەن زمان و کولتوور و خاکێکی مێژوویی هاوبەش، مافی ئەوەی هەیە خەیاڵ و پلان بۆ جوگرافیای نەتەوەیی خۆی بخاتە بەرچاو- تەنانەت ئەگەر سنوورەکانی ئێستای حکومەتە هەرێمایەتییەکان ئەم واقیعە قبوڵ نەکەن. نموونەی هاوشێوە:

–تیمۆری ڕۆژهەڵات (لە ئەندوونێزی جیاکراوەتەوە، ٢٠٠٢)

–باشووری سودان (جیابوونەوە لە سودان، ٢٠١١)

–ئێریترە (دابڕاوە لە ئێتیۆپی ١٩٩٣)

بۆیە کێشانی نەخشەی کوردستانی گەورە بابەتێکی منداڵانە یان خەیاڵی نیە، بەڵکو مەشقێکی ڕەوایە بۆ بەرجەستەکردنی مافی چارەی خۆنووسین و دانپێدانانی شوناسی مێژوویی.

ڕەخنەی میتۆدۆلۆژی لە وتارەکەی عەباس وەلی

هەرچەند عەباس وەلی شیکارییەکانی لەسەر ڕەخنەگرتن لە "ناسیونالیزمی کلاسیکی کوردی" چڕ دەکاتەوە، بەڵام دەتوانرێت لە گوتاری ئەم دواییەیدا چەندین کەموکوڕی دەستنیشان بکرێت:

١. بچووککردنەوەی مێژوویی: پشتگوێخستنی چەندین بەڵگەی مێژوویی سەبارەت بە بوونی کورد لە ورمێ و دەوروبەری، دژی بنەماکانی لێکۆڵینەوەی مێژووییە.

٢. ناڕوونی لە مانای گەمژەیی: ئەگەر ئەوەی مەبەستی لە "گەمژەیی"، پشتگوێخستنی واقیعە جیۆپۆلەتیکییەکانی ئەمڕۆ بێت، پێویستە بە وردتر باس بکرێت. بەڵام ئەگەر مەبەست لێی ڕەتکردنەوەی مافی کورد لە ناونانی مێژوویی و ناساندنی بێت، ئەوا ئەم بۆچوونە خۆی هیچ پشتیوانیی تیۆریی نیە.

٣. دژایەتی لەگەڵ بنەماکانی ڕەخنەی پۆستمۆدێرن: عەباس وەلی خۆی ڕەخنەگری "ناسنامە ڕەقەکانی ناسیۆنالیستی"یە. بەڵام نابێ ڕەخنەکانی ببێتە کەرەستەیەک بۆ نکۆڵیکردنی گێڕانەوەی گەورەیی شوناسی کوردی. بۆیە لێدوانەکەی لە ڕوانگەی میتۆدۆلۆژی و دادپەروەری زانستییەوە، پێویستی بە پێداچوونەوەی جدی هەیە.

ئەنجام

ورمێ بەشێکە لە جوگرافیای مێژوویی کوردستان؛ ناونانی وەک شارێکی کوردی لەسەر بنەمای بەڵگەنامە مێژووییەکان و بنەماکانی یاسای نێودەوڵەتی و ئیرادەی بەکۆمەڵی گەلی کوردە. وتارەکەی عەباس وەلی هەرچەندە ڕەنگە لەگەڵ ڕەخنە لە مەیلی توندڕەوی ناسیۆنالیستیدا بگونجێت، بەڵام نابێت ببێتە هۆی نکۆڵی لە ناسنامە و مافە مێژووییەکانی کورد. هاوکات بانگهێشتی هەموو ڕۆشنبیران و ئەکادیمیەکان دەکەین بۆ پێشخستنی دیالۆگ دەربارەی کوردستان بە دادپەروەری زانستی و گرنگیدان بە بەڵگە مێژووییەکان و ڕێزگرتن لە مافی گەلان.

***

سەرچاوە:

McDowall, David. A Mod
.ern History of the Kurds. 2004

Edmonds, C. J. Kurds, Turks
.and Arabs. 1957

United Nations, Charter of the
.United Nations, 1945

United Nations General Assembly,
.Resolution 1514, 1960

ڕیاڵپۆلیتیک
واتە درێژەدان بە خەبات دژی داگیرکاری

ئازاد مستۆفی

دەروازە:

چەمکی ڕیاڵپۆلیتیک کە بەمانای "واقعبینیی سیاسی" وەرگێردراوە، هەندێجار بە هەڵە وەرگێردراوە و بەمەبەست یان بەبێ مەبەست بە هەڵەش لێکدراوەتەوە یان کەڵکی خراپی لێوەردەگیرێ. ئەو گوتارە سیاسییانەی کە لە حوکمڕانییەکی ناشەرعییەوە سەرچاوە دەگرن، بەتایبەت لە حاڵەتی کۆلۆنیالیزم و داگیرکارییدا، ڕیاڵپۆلیتیک وەک هونەری تەسلیمبوون بە دەسەڵاتدارەکان لێک دەدەنەوە. ماناکردنێکی ئامانجدار کە داگیرکەر هەوڵ دەدات تەنها بەهۆی بوونی خۆیەوە شەرعییەت بە "ئەمری واقیع"ەکەی خۆی بدات. بەپێی ئەم بۆچوونە، ڕیاڵپۆلیتیک بۆ پاساوهێنانەوە بۆ دەسەڵاتی کۆلۆنیالیزم، داگیرکاریی سەربازی، یان هەژموونیی بیانی وەک "ڕاستییەکان" بەکار دێت کە دەبێت بەشێوەیەکی پراگماتیک قبووڵ بکرێت، بەڵام لێکدانەوەیەکی لەو شێوەیە هەم بنەما فەلسەفییەکان و هەم کاریگەرییە ستراتیژییەکانی ڕیاڵپۆلیتیک دەشێوێنێت.

بێگومان خوێندنەوەی کۆلۆنیالیستی بۆ ڕیاڵپۆلیتیک بەتەواوی ڕەت دەکرێتەوە و لە ڕاستیدا ڕیاڵپۆلیتیک بەمانای تەسلیمبوون یاخود ڕەزامەندبوون بە ستەم نیە بەڵکو دانانان بە ڕاستییە بەرجەستەکراوەکانی ناسنامەی نەتەوەیی و سەروەری و خاک و ئیرادەی جەماوەریی بۆ سەربەخۆیی و هەڵبژاردنی فۆڕمی سیاسیی حوکمڕانییە. لەم ڕوانگەیەوە، سیاسەتی ڕیالیستی دەبێتە سیاسەتی گرتنەدەستی جڵەوی چارەنووس، ڕەتکردنەوە لە قبووڵکردنی داگیرکاریی وەک "قەدەر" و ئەو ئیدیعایەی کە بزووتنەوەی ڕزگاریخوازیی و خەباتی نەتەوەیی ڕەگ و ڕیشەی نەک لە فانتازیا یان ئایدۆلۆژیا بەڵکوو لە ڕاستییە حاشاهەڵنەگرەکانی مێژوو و جوگرافیا و ناسنامەی بەکۆمەڵدا داکوتاوە.

خراپ بەکارهێنانی ڕیاڵپۆلیتیک لە دیپلۆماسیی نێودەوڵەتیشدا هەیە و بەڕوونی دەبینرێت. لەو شوێنانەی کە زلهێزەکان لەژێر پەردەی ڕیالیزمدا، داگیرکارییە بەردەوامەکان قبووڵ دەکەن یان تەنانەت پەسەندی دەکەن. جا چ کۆلۆنیکردنی بەردەوامی زەوییە ڕەسەنەکان بێت، یا سیستەمی حوکمڕانیی هاوشێوەی ئاپارتاید لە ناوچە داگیرکراوەکاندا، یان خۆ بە سەرۆک سەپاندنی تاکێک کە هەتا دوێنێ شمشێری داعشی بەدەستەوە بوو و ئەمڕۆ بە پرۆتۆکۆڵی دیپلۆماسی لە کۆشکی ئێلیزێ پێشوازیی لێ دەکرێت، یان دووبارە کێشانەوەی سنوورەکان لە ڕێگەی هێز و تۆقاندنەوە. ئەمانە زۆرجار پێیان دەگوترێت "ئەمری واقع" کە دەبێت ئەوانیتر قبووڵیان بکەن!

ئەمجۆرە لێکدانەوانە بەرخۆدان وەک یۆتۆپیا یان ناعەقڵانی پێشان دەدەن و سازشکردن لەگەڵ ستەمکاران "پراگماتیک" دەنوێنن. ئەم بۆچوونە تەنانەت کاتێک ئەو دەسەڵاتە ڕەگ و ڕیشەی لە نادادپەروەریدا هەیە سیاسەتی ڕیالیستی کورت دەکاتەوە بۆ ملکەچبوونێکی تەنیا یان کاتی بۆ داگیرکەر و دەسەڵاتداران. پەیامی کۆلۆنیالیستەکان بە ئاشکرا ئەوە ڕادەگەیەنێت کە ئەگەر بتەوێ بمێنیتەوە یان بەجددی وەربگیرێی، دەبێ دەستبەرداری بەرخۆدانی نەتەوەیی و هەمەلایەنە بەرامبەر داگیرکەران و ستەمکاران بی و هەژموون و دەسەڵاتی پارە و زۆرداری و فێڵکردن وەک ڕاستییەکی نەگۆڕ قبووڵ بکەیت، بەڵام بێگومان ئەمە پێچەوانەی خستنەڕووی جەوهەری ستراتیژی سەرەکی ڕیاڵپۆلیتیکە.

مێژووی چەمکی ڕیاڵپۆلیتیک

چەمکی "realpolitik" لەلایەن ڕۆژنامەنووسێکی ئاڵمانی بەناوی "لودڤیگ ڤۆن ڕوخۆ"وە داڕێژراوە و هەر لەبەر ئەم هۆکارە بەزۆری بە زمانی ئاڵمانی دەنووسرێت. واتە بە وشەی ئینگلیزی Politics نەنووسراوە بەڵکو بە وشەی ئەڵمانی Politik نووسراوە. ڤۆن ڕوخۆ دەستەواژەی "ڕیاڵپۆلیتیک"ی بەکارهێنا بۆ ڕەخنەگرتن لە نەبوونی ڕیالیزم لە سیاسەتەکانی ئازادیخوازانی ئاڵمان لە ساڵانی ١٨٤٨-١٨٤٩. لە ڕاستیدا ئەم ڕۆژنامەنووس و چالاکە کە دواتر بووە ئەندامی پارلەمانی ئاڵمانی ڕۆژهەڵات، ڕیاڵپۆلیتیکی بۆ تیۆریزەکردن و قبووڵکردنی داگیرکارییەکەی دانەهێناوە، بەڵکوو بۆ ڕەخنەگرتن لە ئازادیخوازانی ئاڵمان کە ڕیالیزمی لەواندا بەدی نەدەکرد، داهێنا. ئەم دەستەواژەیە بۆ وەسفکردنی سیاسەتی بیسمارک لە ساڵانی یەکگرتنی ئاڵماندا بە کار هاتوە. ڕیاڵپۆلیتیک لە سەدەی نۆزدەهەمدا هاوواتای پاسیڤیەت (انفعال) یان دیتەرمینیزم (جبرگرایی) نەبووە، بەڵکوو زیاتر پەیوەندی بە گەیشتن بە ئامانجە سیاسییەکانەوە بووە کە لەسەر بنەمای واقیعەکانی دەسەڵات و هەروەها کۆمەڵگە و کولتوور و شەرعییەت بووە. لە ڕاستیدا کێشەکە لە چەمکی ڕیاڵپۆلیتیکدا نیە بەڵکوو کێشەکە لە چۆنیەتیی دەستکاریکردنیەتی لەلایەن زلهێزە کۆلۆنیالیستەکانەوە بۆ ئەوەی وەک بەرگێک بۆ ستەمکاری بەکاری بێنن.

ڕیاڵپۆلۆتیک لە ژیانی سیاسی و کۆمەڵایەتیدا

ڕیاڵپۆلیتیکی ڕاستەقینە لە دەسەڵاتێکی داگیرکەرەوە دەست پێ ناکات، بەڵکوو لە واقیعی حاشا هەڵنەگربوونی نەتەوەیەک لەخاکی خۆیدا دەست پێ دەکات. کاتێک بزووتنەوەیەکی چەکداری، حیزبێکی ڕزگاریخوازی نەتەوەیی، یان پێکهاتەیەکی ستەملێکراو دژی کۆلۆنیالیزم دەجەنگن، خەون نابینن و خەباتی خۆیان لەسەر بنەماترین واقیعە سیاسییەکان دادەنێن: کە نەتەوەیەک هەیە و هەست بە بوونی خۆی دەکا، نەتەوەیەک یادەوەرییەکی هەیە، نەتەوەیەک مێژووی خەباتی پڕ لە شانازیی بەرامبەر ستەمکاران هەیە و پەیوەندی نەتەوەیەکی نەبەز بە خاکەکەیەوە ناتوانرێت بە پارە و زۆرداری و فێڵکردن بسڕێتەوە یاخود لەناو ببرێت و خەوشدار و بێ بەها بکرێ و درێژەدانی خەباتی وەها نەتەوەیەک بۆ وەرگرتنی مافەکەی بە خەیاڵپڵاوی بزانرێت.

بۆ نموونە جەزائیر لەژێر دەسەڵاتی کۆلۆنیالی فەڕانسە کە زیاتر لە سەدەیەک فەڕانسە ئیدیعای جەزائیری وەک بەشێکی دانەبڕاو لە خاکەکەی دەکرد و زۆرێک لە سیاسەتمەداران، بەرخۆدانی جەماوەرییان بە بێهیوایی و ناڕاستەقینە دەزانی. بەڵام بەرەی ڕزگاریی نیشتمانی (FLN) بەرگرییەکی سەربازیی شەڕعی دەست پێ کرد نەک وەک ئاماژەیەکی ڕۆمانسی یان ئایدیالیستی و خەوناوی بەڵکوو وەک دووپاتکردنەوەی واقیع؛ کە جەزائیرییەکان فەڕەنسی نەبوون و جەزائیر، فەڕانسە نیە! ئەوان تێگەیشتنیان لە ڕیاڵپۆلیتیک بەمانای قبووڵکردنی گێڕانەوەی کۆلۆنیالیزم نەبوو، بەڵکو زیاتر جەختکردنەوە لەسەر گێڕانەوەی خۆیان وەک نەتەوەیەکی داگیرکراو بوو. بەهەمان شێوە بەرخۆدانی کورد لە بەرامبەر داگیرکاری لەلایەن ئێران، تورکیە، سووریە (و پێشتریش عێراق) زۆرجار لەم گوتارە کۆلۆنیالیزمەدا بە ناعەمەلی یان ناڕاستەقینە ڕەت دەکرێتەوە. بەڵام چی لەوە واقیعیترە کە گەلێک هێشتا لەو خاکەدا دەژی کە باوباپیرانی تیایدا نێژراون و سەرەڕای ستەم و چەوساندنەوەیەکی زۆر هێشتا بە زمانی کوردی قسە دەکەن و سەرەڕای دەیان ساڵ ئاسمیلەکردنی پلان بۆ داڕێژراو لەلایەن حکوومەتە ناوەندەکانەوە، کولتوور و داب و نەریت و جەژن و سەماکانی خۆیان پاراستوە؟ چی لەوە قووڵترە کە گەلێک ڕەتی دەکاتەوە نەمێنێت و دوای دەیان ساڵ کۆمەڵکوژی و ئەنفال دژی کورد لە عێراق، بزووتنەوەی ڕزگاریخوازی کورد لەم بەشەی خاکەکەیدا توانی بەشێک لە مافە مەدەنی و سیاسییەکانی خۆی بەدەست بهێنێت؟

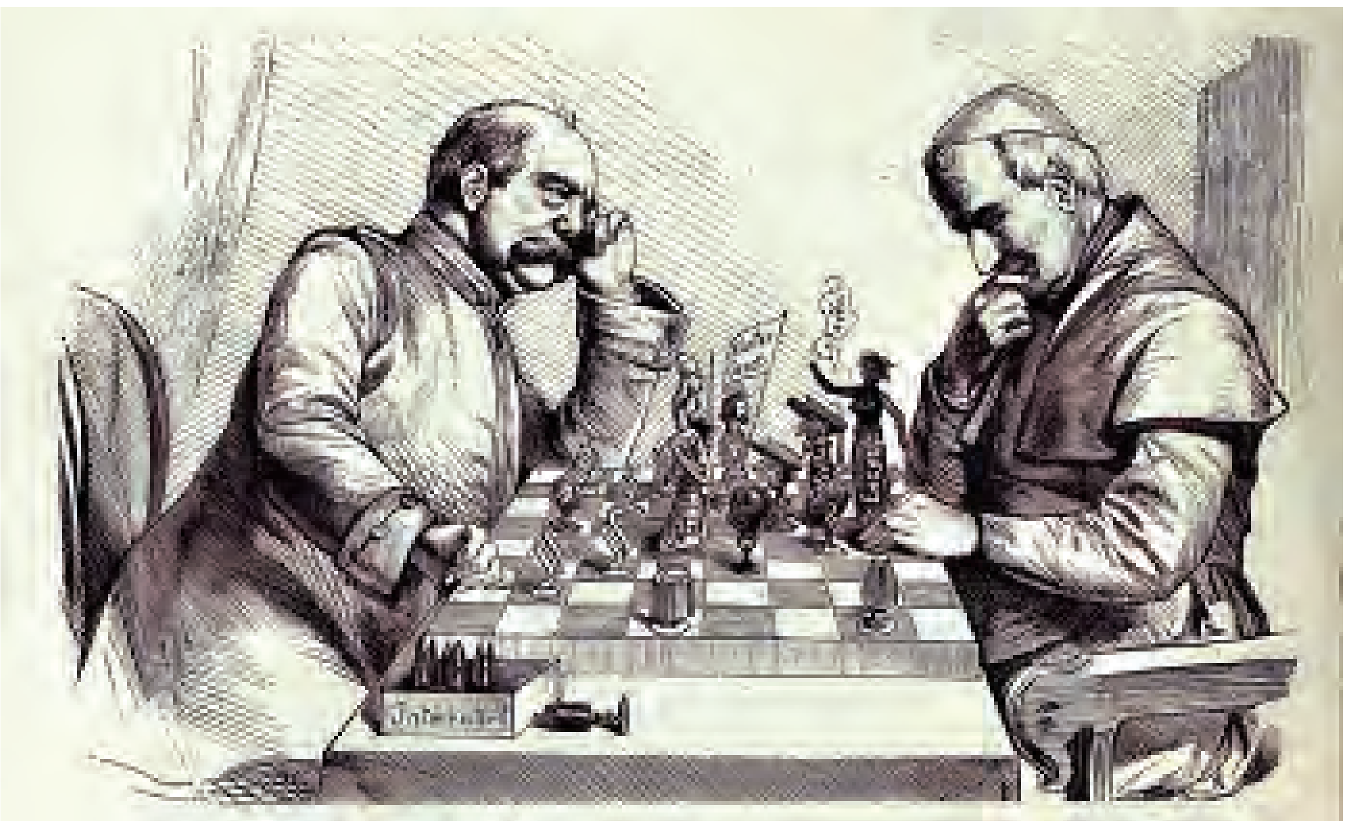

بەرخۆدانی چەکداری و ئەخلاقی ڕیالیزم

خوێندنەوەی کۆلۆنیالیزمی لە سیاسەتی ڕیالیستی، ڕەهەندی ئەخلاقیشی لەناو دەبات. لە کاتێکدا زۆرجار سیاسەتی ڕیالیستی لە ڕووی بەهاکانەوە بە بێئەخلاقی یان بێلایەن وەسف دەکرێت بەڵام هێشتا لە چوارچێوەی شەرعییەتی سیاسیدا کار دەکات. پرسیارێک دێتە ئاراوە: بە لەبەرچاوگرتنی ئەوەی کە هەیە، چی دەکرێت؟ بەڵام ئەم پرسیارە زیاتر لە تانک و پەیماننامە دەگرێتەوە. ئەم پرسیارە ئیرادەی گەل و تێچووی سەرکوت و شەرعییەتی حکوومەتیش دەگرێتەوە. کاتێک مرۆڤەکان بەرەنگاری داگیرکاری دەبنەوە، ئینکاری واقیع ناکەن، بەڵکوو واقیعێکی قووڵتر دووپات دەکەنەوە. دەڵێن ئەم خاکە هی ئێمەیە. مێژووی ئێمە و نەوەی ئێمە و خەباتمان بۆ ئازادی ئەفسانە نیە. مافە مرۆیی و ڕەواکانمان ناتوانرێت گفتوگۆیان لەگەڵدا بکرێت.

تەسلیمبوون بەو ڕاستییانە بەناوی "ڕیالیزم"ەوە بەهیچ شێوەیەک ژیرانە نیە و لە پاشەڕۆژبینیی ڕێبەران و بەرپرسان و چالاکانی سیاسی و کۆمەڵایەتی، قبووڵکردنی وەها شتێ زۆر بەدوور دەزانرێت. جگە لەوەش بەرەنگاربوونەوەی داگیرکاری هەمیشە بە مانای بەکارهێنانی دەستبەجێی هێز نیە. سیاسەتی ڕیالیستی دەتوانێت دیپلۆماسی، مانەوەی کولتووری، هاوپەیمانیی نێودەوڵەتی و شەڕی یاسایی و دیپلۆماسی لە مەکۆ جیهانییەکاندا لەخۆ بگرێت. ئەوەی ئەم تاکتیکە هەمەچەشنانە یەک دەخات، دانپێدانانە بەوەی کە داگیرکاری تەنیا لەبەر ئەوەی هەیە، شەرعی نیە. خۆڕاگری، کاتێک لەسەر بنەمای مافە نەتەوەییەکان و واقیعە خاکییەکان دامەزرا، بە مانای ڕاستەقینەی خۆی سیاسەتێکی واقیعییە. چەندین بزووتنەوەی دژە کۆلۆنیالیزم و دژە داگیرکاری خەباتی خۆیان بە چەمکگەلی ئاشکرای واقیعبینانە لە چوارچێوەیەکدا داناوە.

١– ڤێتنام: هۆشی مین کە لە فەڕانسە خوێندبووی و هزری مارکسیزمی دەزانی، شارەزایانە سیاسەتی ڕیالیستی بەکار دەهێنا. ئەو لەگەڵ چەندین زلهێز دانوستانی کرد و زمانی خۆی لەگەڵ دیپلۆماسیی نێودەوڵەتی گونجاند و تاکتیکەکانی بە پشتبەستن بە بارودۆخی مەیدانی ڕێک خست و هەرگیز لەو ڕاستییە بنەڕەتییە وازی نەهێنا کە ڤێتنام نەتەوەیەکی سەربەخۆیە. میتۆدی سیاسەتی ڕیالیستیی ئەو لە ڕووی ئامرازەوە نەرم و نیان، بەڵام لە ئامانجدا پتەو بوو.

٢– ئەفریقای باشوور: کۆنگرەی نەتەوەیی ئەفریقا (ANC) لەژێر ستەمی ئاپارتایددا، فشاری نێودەوڵەتیی لە ڕێگەی بەشداریکردنی دیپلۆماسی و سزای ئابووری و بانگەواز بۆ بنەما ئەخلاقییەکان دروست کرد. هەموو ئەمانە ڕەگیان لەوەدا بوو کە ڕێژیمی ئاپارتاید نوێنەرایەتیی زۆرینەی نەدەکرد. سیاسەتی ڕیالیستیی ANC لەسەر هێورکردنەوەی ڕژێم نەبوو بەڵکوو ڕووبەڕووبوونەوەی سیستەمی نێودەوڵەتی بوو لەگەڵ ململانێی بەهاکانی و هاوبەشییەکەی.

٣– کوردستان: بزووتنەوەی کورد لە سەرانسەری ئەو وڵاتانەی کوردستانیان داگیر کردوە زۆرجار ڕووبەڕووی تۆمەتی "ناواقیعی" بوونەتەوە. بەڵام بەرخۆدانی کورد لەسەر ئەو ڕاستییە ئاشکرایە کە میلیۆنان کورد لە خاکی باوباپیرانی خۆیاندا دەژین و بە زمانی خۆیان قسە دەکەن و شوناسێکی دیاریکراو دەپارێزن. خەباتیان سیاسەتی ڕیالیستییە، نەک بەمانای تەسلیمبوون بە زلهێزە ناوچەییەکان بەڵکوو بە ئیدیعاکردنی فەزای سیاسی لەسەر بنەمای ڕاستییە مێژوویی و دیمۆگرافییەکان.

کوردستان: ڕیاڵپۆلیتیک وەک ستراتیژێکی نەتەوەیی

لە نموونە هەرە بەرچاوەکان کە چۆن ڕیاڵپۆلیتیک وەک چوارچێوەیەک بۆ بەرخۆدان وەرئەگیرێتەوە، خەباتی کورد لە ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاستدایە. بزووتنەوەی سیاسی کورد لە عێراق، سووریا، ئێران و تورکیە لەجیاتی ئەوەی تەنیا کاردانەوەیەک بێت بەرامبەر بە سەرکوتی حکوومەت، پەرەی سەندوە بۆ دوکتورینێکی سیاسی گشتگیر کە ناسنامەی نەتەوەیی، دیپلۆماسی ناوچەیی، بەرگری سەربازیی و هاوپەیمانیی ستراتیژی لەخۆدەگرێت. لەو چوارچێوەیەدا ڕیاڵپۆلیتیک بووەتە فەلسەفەی خەباتی خەڵکی کوردستان لە ڕابردوو و ئێستە و داهاتوودا و لە چوارچێوەیەکی درێژخایەنی ڕیالیزمی سیاسییدا هەڵکەوتوە کە دان بە واقیعە بەردەوامەکانی جوگرافیا و دیمۆگرافی و دەسەڵات و نفوزی جیهانیدا دەنێت.

ڕووداوەکانی ئەمدوایییە، لە ڕێککەوتنەکانی ئەبراهام (ئیبراهیم)ەوە هەتا پاش ٧ی ئۆکتۆبەر، پێشان دەدەن کە پرۆسەی گۆڕانی ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاست بەڕێوەیە. ئەم گۆڕانکارییە تەنیا ئایدیۆلۆژی یان ڕیتۆریکی نیە، بەڵکوو ستراتیژیک و ستراکتۆرییە. کوردستان کە ماوەیەکی زۆرە لە دەوڵەتێکی فەرمی بێبەش بووە، تا دێت وەک فەزای ژێئۆپۆلەتیکی دانەبڕاو لە ماکرۆپۆلیتیکی ناوچەکەدا دەناسرێت. لەگەڵ دارمانی هاوپەیمانییە درێژخایەن و سەختەکانی جەنگی سارد و سەرهەڵدانی یاریزانە جیهانییە نوێیەکان و دروستبوونی هاوپەیمانییە کورتخایەنەکان، ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاست پێی ناوەتە قۆناغێکی گۆڕانی هاوسەنگییەوە. لەم پرۆسەیەدا کوردستان لە پەراوێزدا نیە بەڵکوو لە دڵی ئەم گۆڕانکاریانەدایە. خاک و خەڵک و ئایدیاڵە سیاسییەکانی بوونەتە گۆڕاوێکی بنەڕەتی لە حیساباتە ژێئۆستراتیژییە نوێیەکاندا.

ڕۆژئاوا بەتایبەتی لە ڕێگەی ناتۆ و ئەمریکا و یەکیەتیی ئورووپاوە گەیشتووەتە ئەوەی پرسی کورد وەک پرسێکی حەتمی سەقامگیری و شەرعییەتی ناوچەکە ببینێت. نموونەیەکی ڕوونی ئەمەش لێدوانی یەکیەتیی ئورووپایە کە هەتا پرسی کورد یەکلایی نەبێتەوە، پرۆسەی پەیوەستبوونی تورکیە بە یەکیەتیی ئورووپاوە ڕادەگیرێت. ئەمە ئاماژەیەکی ئەخلاقی نیە، بەڵکوو ڕیاڵپۆلیتیکە. ئەمەش دان بەوەدا دەنێت کە تا پرسی کورد بە چارەسەرنەکراوی بمێنێتەوە، تورکیە ناتوانێ خۆی بەهاوبەشێکی سەقامگیر یان متمانەپێکراو لە هاوپەیمانیی ڕۆژئاوادا دابنێت. بۆیە کورد چیتر ئەکتەری پەراوێزخراو نیە و ڕۆڵێکی سەرەکی لە حیساباتی دیپلۆماسی ناوچەکەدا دەگێڕێت. جگە لەوەش دەسەڵات و پەیوەندییە نێودەوڵەتییەکان ڕۆڵێکی یەکلاکەرەوە دەگێڕن لە ڕیالپۆلیتیکدا، بەتایبەت تا ئەوکاتەی سیستەمی دەوڵەتی نەتەوەیی و پێکهاتەی ئابووری بازاڕی ئازاد زاڵ بن بەسەر سیاسەتی جیهانیدا. بۆیە پێویستە بزووتنەوە ڕزگاریخوازەکانی کورد خوێندنەوەیەکی واقعیانە بۆ ئەم ڕوانگەیە بگرنە بەر، بەتایبەتی لە ڕۆژهەڵات و باکووری کوردستان. دەبێت هەم سنووردارکردنەکانیان و هەم هێڵی کاریگەری خۆیان قبووڵ بکەن و لەگەڵ دەسەڵاتی هەبوودا کارلێک بکەن بەبێ ئەوەی واز لە بنەماکانیان بهێنن یان ناسنامەکەیان تێک بدەن. چەند نموونەیەکی دیاریکراو دەری دەخەن کە چۆن لە ئێستادا سیاسەتی ڕیالیستی کوردی بەڕێوە دەچێت:

– بزووتنەوەی ڕزگاریخوازی کورد لە باشووری کوردستان کە بەرجەستەی پێشمەرگە و حکوومەتی هەرێمی کوردستانە، نموونەی سەرەکیی سیاسەتی...

درێژە بۆ لاپەڕەی ١٠

دانوستانی ئەتۆمی لە تاریکی و تەپوتۆزدا!

لە نێوخۆی ئێراندا خەڵک بە گشتی بچووکترین ئومێدیان بەم دانوستانانە نیە. کۆمەڵگەیەک کە ساڵانێکە ڕووبەڕووی بەڵێنی ئابووریی پووچ و سەرکوتکردنی ئازادییە مەدەنییەکان و چەندین قەیران بۆتەوە، ئێستا ئێتر گوێ ناداتە تاقمێک بەڵێنی ناڕاست و بێبنەما بۆ "کراونەوەی ئابووری". دابەزینی متمانەی گشتی بە سیستەمی حوکمڕانی گەیشتووەتە ئاستێک کە تەنانەت واژۆکردنی هیچ ڕێککەوتنێک ناتوانێت برینە قووڵەکانی ناکارامەیی کاربەدەستانی کۆماری ئیسلامی سارێژ بکات

ڕەزا دانشجوو

دوای چەندین ساڵ لە ململانێ و هەڕەشە و گەمارۆ و بەڵێنی پووچ و بێبنەما، سێبەری دانوستان جارێکی دیکە کەوتۆتە سەر دیواری سیاسەتی دەرەوەی کۆماری ئیسلامیی ئێران! ڕێبەری کۆماری ئیسلامی لە دیمەنێکی دووبارەبۆوە بەڵام کارەساتباردا، ئەمجارە بە لێکدانەوەیەکی تایبەت و مشتومڕاوی بۆ فەرموودەیەک و ساختەکاری لە گێڕانەوەیەکی ئایینی، دەرگای دیالۆگی لەگەڵ "شەیتانی گەورە" کردەوە. ئەو دانوستانانەی کە تا دوێنێ قەدەغە و حەرام کرابوون و شەرافەتمەندانە و ژیرانە نەبوون، ئەمڕۆ لەناکاو بوونەتە بابەتی وریایی و بەسوودبوون و تەواو حەڵاڵ و ڕێگەپێدراو!

ئەم پاشەکشە تاکتیکییە، نەک نیشانەی گۆڕانکاری لە ڕوانگەی حکومەتدا، بەڵکوو بەڵگەیەکی ڕوونە لەسەر ئاڵۆزیی دۆخی ئێستای ڕێژیمی وەلایەتی فەقیهـ. ئەو دانوستانانەی کە نە لە پێگەی دەسەڵاتەوە، بەڵکوو بۆ بەلارێدابردنی ڕای گشتی لەسەر قەیرانە کەڵەکەبووەکان دەستی پێ کرد. لە کاتێکدا کە میدیای بەستراوە بە دەسەڵات هەوڵ دەدات ئەم پرۆسەیە بە ڕوانگەیەکی ئەرێنی نیشان بدات، بەڵام واقیعەکە ئەوەیە کە دانوستانەکان، بەبێ گوێدان بە دەرئەنجامەکانی، هیچ شتێکی بەرچاو ناگۆڕێت

لە کاتێکدا هەندێک سەرچاوە باس لە ئەگەری ڕێککەوتن لە نێوان دوو وڵات بۆ کەمکردنەوەی ڕێژەی پیتاندنی ئۆرانیۆم دەکەن، فشارەکانی ئیسرائیل و بەشێک لە کۆماریخوازەکانی ئەمریکا بۆ سەر کۆشکی سپی ڕوو لە زیادبوونن. ئەوان خوازیاری ڕاگرتنی تەواوەتی بەرنامەی ئەتۆمی و تەنانەت سنووردارکردنی توانا مووشەکییەکانی کۆماری ئیسلامین. هاوکات لە نێوخۆی ئێراندا، حکومەت هەموو سەرنجەکانی لەسەر ئیستغلالکردنی سیاسی و پڕوپاگەندەیی ئەو دانوستانانە چڕکردووەتەوە، بەبێ ئەوەی گرنگی بە ڕەگ و ڕیشەی قەیرانی ناوخۆ بدات

لە یەکێک لە دوایین کاردانەوەکاندا، دۆناڵد ترامپ، سەرۆکی ئەمریکا باس لە ئەگەری گەیشتن بە ڕێککەوتن و نزیککردنەوەی هەڵوێستی هەردوو وڵاتی لەیەکتر دەکات. بەڵام پرسیاری بنەڕەتی ئەوەیە: ڕێککەوتنێک کە لە ژوورە داخراوەکان و لە لایەن کاربەدەستانی کۆماری ئیسلامییەوە کە هیچ کات نوێنەرایەتیی خەڵکی ئێران ناکەن واژۆ بکرێت، لە چاوی خەڵکدا چ جێگە و پێگەیەکی هەیە؟

ڕاستیی ئەوەیە کە لە نێوخۆی ئێراندا خەڵک بە گشتی بچووکترین ئومێدیان بەم دانوستانانە نیە. کۆمەڵگەیەک کە ساڵانێکە ڕووبەڕووی بەڵێنی ئابووریی پووچ و سەرکوتکردنی ئازادییە مەدەنییەکان و چەندین قەیران بۆتەوە، ئێستا ئێتر گوێ ناداتە تاقمێک بەڵێنی ناڕاست و بێبنەما بۆ "کراونەوەی ئابووری". دابەزینی متمانەی گشتی بە سیستەمی حوکمڕانی گەیشتووەتە ئاستێک کە تەنانەت واژۆکردنی هیچ ڕێککەوتنێک ناتوانێت برینە قووڵەکانی ناکارامەیی کاربەدەستانی کۆماری ئیسلامی سارێژ بکات.

لە پاشخانی ئەو دانوستانانەی کە بە پۆشینی جلوبەرگی ڕازاوەی دیپلۆماسی نەخشێنراون، دونیایەک لە کێشە و گرفتە نێوخۆیەکان دیارن، کە هەریەکەیان پێدەچێت بۆ لەنێوبردنی کۆماری ئیسلامی و دارمانی سیستمی فەشەلی ڕێژیمی ئاخوندی بەس بن!

ئابووریی لاواز و نەخۆش؛ برینێک کە ڕۆژانە قووڵتر دەبێتەوە!

• ئابووریی ئێرانی ژێر دەسەڵاتی کۆماری ئیسلامی ساڵانێکە بەدەست نەخۆشییەکی درێژخایەن و فرەلایەنەوە دەناڵێنێت. کاریگەریی سزا نێودەوڵەتییەکان، گەندەڵیی پێکهاتەیی و نەبوونی شەفافیەتی دارایی و ئابوورییەکی کرێچی و خراپ، گەیشتووەتە ئاستێک کە ژیانی ڕۆژانەی خەڵک زیاتر لە هەر کاتێکی تر سەخت و بەرگەنەگیراوە!

• هەڵاوسانی بەربڵاو مانگ لە دوای مانگ نرخی کاڵا و پێداویستییە سەرەتاییەکانی بەرز کردۆتەوە و توانای کڕینی چینی نێوەڕاست و چینی هەژار بە شێوەیەکی بەرچاو کەمی کردوە.

• دابەزینی بەرچاوی بەهای ڕیاڵ بەرامبەر بە دۆلار وای کردوە پارەی دانراوی خەڵک بێ بەها بکات و متمانە بە سیستەمی بانکی بۆ کەمترین ئاست کەم بۆتەوە.

• بێکاریی بەربڵاو، بەتایبەتی لەنێو گەنجان و دەرچووانی زانکۆدا، بووەتە هۆی سووتەمەنی بەربڵاوی ناڕازیبوونی کۆمەڵایەتی و کۆچی نوخبەکان.

• پیشەسازی و بەرهەمهێنان، لەژێر فشاری سزاکان، کەمیی کەرەستەی خاو، و نەبوونی سەقامگیری ئابووری، یان داخراون یان بە کەمترین توانا کاردەکەن.

لە وەها هەلومەرجێکدا هەر ڕێککەوتنێکی ئەتۆمی، ئەگەر تەنانەت ببێتە هۆی لابردن یان کەمکردنەوەی گەمارۆکانیش، ناتوانێت هیچ کام لە کێشەکانی خەڵک چارەسەر بکات بەبێ ئەوەی چاکسازی لە هەیکەلی ئابووریدا بکرێت.

قەیرانی ئاو؛ کارەساتێکی ژینگەیی و ئەمنییەتی

ئێران دەکەوێتە یەکێک لە وشکترین ناوچەکانی جیهان، بەڵام خراپ بەڕێوەبردنی سەرچاوە ئاوییەکان، لەڕادەبەدەر هەڵقەندنی بیرە بێ مۆڵەتەکان، دروستکردنی بێ پلانی بەنداو و کشتوکاڵی بێ پرەنسیپ، ئەم قەیرانەیان زۆر گەورەتر کردۆتەوە!

• ڕووبارە گرنگەکانی وەک "زایندە رود" و "کاروون" وشک بوون یان کەمبوونەوەی توندی لێشاویان هەبووە.

• تالاوە گرنگەکانی وەک "هورالعظیم" و "گاوخونی" لە لێواری لەنێوچووندان.

• ناڕەزایی کۆمەڵایەتی لە تاقمێک شار و پارێزگاکانی وەک ئیسفەهان، خوزستان، و چوارمەحاڵی بەختیاری لە ساڵانی ڕابردوودا پەرەی سەندوە و بووەتە ناڕەزایەتیی شەقام و تەنانەت پێکدادان.

• ئاوارەبوونی زۆرەملێی گوندنشینان و قەیرانەکانی ئاسایشی خۆراکیش دەرئەنجامی ڕاستەوخۆی کەمیی ئاون.

بەردەوامبوونی ئەم ڕەوتە دەتوانێت ببێتە هۆی ئاوارەبوونی دانیشتووان و قەیرانی نەتەوەیی و تەنانەت ململانێ لەسەر ئاو لە داهاتوویەکی نە زۆر دووردا.

پچڕانی کارەبا؛ هێمایەک بۆ تێکچوونی ژێرخانی ئابووری

پچڕانی بەردەوامی کارەبا لەم ساڵانەی دواییدا چیتر تەنیا لە وەرزی هاوین یان ناوچە تایبەتەکاندا سنووردار نیە، بەڵکو بووەتە قەیرانێکی سەرتاسەری.

• وێستگە کۆنەکانی بەرهەمهێنانی کارەبای ناتوانن خواستی زیادبوونی وزە دابین بکەن.

• کورتهێنانی بەرهەمهێنانی کارەبا، بەتایبەتی لە کاتی لوتکەدا، بووەتە هۆی پچڕانی لەناکاوی کارەبا.

• پچڕانی کارەبا لە پیشەسازییەکان دەبێتە هۆی زیانگەیاندنی بە میلیارد دۆلار و کەمبوونەوەی بەرهەمهێنان لە یەکە پیشەسازییەکان.

• ناڕازیبوونی گشتی لە پچڕانی کارەبای ماڵان لە گەرمەی هاوین یان سەرمای زستاندا ناڕەزایەتی لێ کەوتۆتەوە.

هەروەها ئەم قەیرانە دەرئەنجامی وەبەرهێنانی ناتەواوی ساڵانێکە لە پەرەپێدانی ژێرخانی ئابووری و گەندەڵی لە پرۆژەکانی بیناسازی و پشتگوێخستنی وزە نوێبووەکان.

تەپ و تۆزی بەردەوام؛ هەناسەبڕکێی خەڵک، ویژدانی خەوتووی کاربەدەستانی ڕێژیم

زریانی تۆز و خۆڵ لە ساڵانی ڕابردوودا بووەتە بەشێک لە ژیانی ڕۆژانەی خەڵک، بەتایبەتی لە ناوچەکانی ڕۆژئاوا و باشووری وڵات.

• پارێزگاکانی وەک خوزستان، ئیلام، کرماشان، سیستان و بەلووچستان بەردەوام ڕووبەڕووی ڕۆژانێک دەبنەوە کە پێوەرەکانی پیسبوونی هەوا دەگاتە ئاستێکی مەترسیدار.

• سەرچاوەی خۆڵ وتەپ وتۆز (وشکبوونەوەی تالاوەکان لە ئێران و عێراق، بیابانبوون، و کەمکردنەوەی ڕووپۆشی ڕووەک) دەستنیشان کراون، بەڵام هیچ ڕێوشوێنێکی کاریگەر بۆ بەرەنگاربوونەوەی ئەوان نەگیراوەتەبەر.

• کاریگەرییە تەندروستییەکانی وەک زیادبوونی نەخۆشییەکانی کۆئەندامی هەناسە و دڵ و پێست بە شێوەیەکی سەرنجڕاکێش گەشەی کردووە.

• بەهۆی پیسبوونی هەوا بەردەوام چەندین قوتابخانە و فەرمانگەکان داخراون، بەڵام چارەسەری بەردەوامی بۆ دابین نەکراوە.

لە کاتێکدا کۆمەڵانی خەڵک ڕۆژانە ڕووبەڕووی ئەم قەیرانانە دەبنەوە، کەمتەرخەمیی دەسەڵات و گرنگیدانی بە سیاسەتی دەرەوە تەنیا بۆ پاراستنی دەسەڵات، کەلێنی نێوان میللەت و حکومەت قووڵتر کردۆتەوە.

کۆماری ئیسلامی هەر ڕۆژ زیاتر لە گۆمی کێشەکاندا نوقم دەبێت و زەوقی دانوستان و ئەگەری ڕێککەوتن لەگەڵ ئەمریکا هیچ شتێک ناگۆڕێت. تاکە وێنەیەک کە خەڵکی ئێران لە کۆماری ئیسلامی هەیانە، تاریکی و تەپ ۆ تۆزە و تەنیا چارەسەری مومکین دەرچوون لە ئەم گۆمە و گەیشتن بە شوێنی مەبەستە. هیچ داهاتوویەک لەگەڵ کۆماری ئیسلامیدا بەدی ناکرێت! ساڵانێکە کۆماری ئیسلامی وەک نەخۆشێک کە بە هۆی جەڵتە مێشکی لە کار کەوتوە و ئێستا تەنیا بە یارمەتیی ئامێری تایبەت، هەندێک جار دانوستان و هەندێکجاریش یاریی هەڵبژاردن هەناسە دەدات و هەر چرکەیەک چاوەڕانی مردنە!

هیچ شتێک ناتوانێت ئەم مردووە زیندوو بکاتەوە!

هەفتەی شەهید و شۆڕش

برایم چووکەڵی

لەو کاتەدا کە گیان و جەستەی شەهیدان دوا ماچی لێکجیابوونەوەی هەتاهەتایی یەکتر دەکەن و خوێنی گەشیان خاکی پیرۆزی وڵات ئاو دەدات، داری ئازادیی گەشە دەکا، چرۆی سەرکەوتن دەپشکوێ، شالووری سەرمەست بە دەنگی زۆڵاڵی گورانیی "داری ئاڵا" دەڵێت و ژیانی ئاسوودەیی و نوێ بوونەوەی دوارۆژی گەل دێتە پێکەنین. هەر بۆیەش ڕێگەیان نەپساوە و نەوە لەدوای نەوە بە باڵای مێژووی ڕۆژگار یادیان تازە دەکەنەوە و دەبنە ڕێبواری ڕێگایان و، ڕێگا بەردانیشیان بە نەمانی زۆردارانەوە دەبەستنەوە. هەڵۆ ئەگەر بەرز دەفڕێ لاسای بەرزیی شەهیدانێکی وەک سەدیق فەڕوخیان لە مەڵبەندی سەقز دەکاتەوە.

ساڵی ١٣٣٣ی هەتاوی، لە گوندی "کیسەڵان"ی سەرشیوی سەقز کۆرپەیەک لە دایک بوو و ناوی "سەدیق"یان لەسەر دانا. لە دایکبوونی سەدیق خۆشحاڵی لەڕادەبەدەری خستە نێو بنەماڵە و کەسوکاریەوە. سەدیق وردە وردە لە ئامێزی دایکی خۆشەویستیدا گەورە و خڕەکە بوو؛ تازە کاتی چوونی بۆ قوتابخانە دەهات کە ماڵیان بەرەو شاری سەقز کۆچی کرد و لەوێ گیرسانەوە. هەر لە شاری سەقزیش مێشکی بە پیتەکانی ئەلف و بێ شارەزا بوون. ئەو قوتابییەکی زیت و زۆر وریا و کراوە بوو. هەر بە هۆی ئەو تایبەتمەندی و بەهرانەی هەیبوو زۆر زوو هەستی بە سیاسەتی پڕ لە جیاوازیدانانی حکوومەتی حەمەڕەزاشای پەهلەوی دەرهەق بە کورد کرد، بۆ وێنە ئەو سیاسەتە کە نەیدەهێشت منداڵانی کورد لە قوتابخانەدا بە کوردی بخوێنن و جلوبەرگی کوردی لەبەر بکەن، و بەوەش هەستی خاوێنی کوردانە لە ناخی سەدیقدا جۆش درا. سەدیق ئەگەرچی بە تەمەن منداڵ بوو، بەڵام زۆر جار بابەتی سیاسیی لەنێو قوتابخانەدا دەورووژاند و بۆ هاوپۆلەکانی شی دەکردەوە، لە قۆناغی دواناوەندیدا لەگەڵ چەند لاوی دیکە بێ ئەوەی سەر بە هیچ ڕێکخراوێکی سیاسی بن، لەنێو قوتابخانەکەیان دەستیان بە کاری سیاسی کرد.

سەدیق ساڵی ١٣٥٥ی هەتاوی بەهۆی بەردەوامیی لە کاری سیاسی لەلایەن ساواکەوە دەست گیرا و بۆ ماوەی دوو ساڵ و نێو لە زیندانی ڕێژیمی پاشایەتیدا ئەشکەنجە و ئازار درا. کاتێکیش لە ساڵی ١٣٥٧ ڕاپەڕینی کۆمەڵانی خەڵکی ئێران دەستی پێ کرد و کۆمەڵێک زیندانی ئازاد کران، سەدیق یەک لەو کەسانە بوو. ناوبراو هەر لە ڕۆژەکانی یەکەمی ئازادکرانیەوە پێوەندی بە حیزبی دیموکراتی کوردستانەوە گرت و لە ڕیزی ئەم حیزبە تێکۆشەرەدا هەوڵ و تێکۆشانی بێوچانی خۆی بۆ ڕزگاریی گەلەکەی دەست پێ کرد.

سدیق لە سەرەتای ساڵی ١٣٥٨دا وەک ئەندامی کۆمیتەی شارستانی سەقز هەڵبژێردرا و هاوکات بەرپرسایەتیی نیزامیی ئەو ناوچەیەی پێئەسپێردرا و بە ئەزموون و لێوەشاوەییەکانی دەریخست کە کوڕی ڕۆژی تەنگانەیە. سەدیق فەڕوخیان لە پاییزی ساڵی ١٣٥٨ لە شەڕی سەر جادەی سەقز-مەریوان زۆر بەتوندی بریندار بوو؛ بەڵام پاش سارێژبوونەوەی برینەکەی ئازاتر و بە ورەتر لە پێشوو گەڕایەوە مەیدانی خەبات و تێکۆشان و باشتر لە جاران قۆڵی لە کار و تێکۆشان هەڵماڵی.

سەدیق فەڕوخیان ساڵی ١٣٥٩ وەک ئەندامی هەیئەتی ئیجرایی کۆمیتەی شارستانی سەقز هەڵبژێردرا و لەو پۆستەدا ئەوپەڕی لێهاتوویی لە خۆی نیشان دا. کار و تێکۆشان، ماندوویی‌نەناسی، بەدەم دەرد و مەرگی خەڵکەوە بوون و سووربوون لەسەر خەبات، سەدیقی قارەمان و خۆڕاگری لە کوورەی خەباتدا قاڵ کردبوو و کردبوویە خۆشەویستی کۆمەڵانی خەڵکی ناوچەی سەقز و هەوشار، هەر بۆیە ساڵی ١٣٦٢ وەک بەرپرسی کۆمیتەی شارستانی هەوشار دیاری کرا و دواتر بە هۆی تواناکانی لە کۆنگرەی شەشی حیزدا بە ئەندامی جێگری کۆمیتەی ناوەندی هەڵبژێردرا و لە یەکەم پلینۆمی دوای کۆنگرەدا لە ناوەندی ئاژوان کاری بۆ دیاری کرا.

سەدیق سەرەڕای کارکردن لە ناوەندی ئاژوان ڕاستەوخۆ بەرپرسایەتیی کاری سیاسی و تەشکیلاتی و پێشمەرگەکانی ناوچەی هەوشاریشی گرتە ئەستۆ، پاشان سەرپەرەستیی کۆمیتەی شارستانی سەقزیشی وەئەستۆ گرت. زانایی، ئازایەتی، چالاکیی زۆر، و لەخۆبوردوویی سەدیق بووە هۆی ئەوە لە نێو هاوسەنگەرانیدا وەک نموونەی حیزبییەکی هەڵسووڕ و خۆشناو بناسرێ. توانایی لە بەڕێوەبردنی سیاسەتی نیشتمانپەروەرانە و شۆڕشگێڕانەی حیزبی دیموکڕات، لێزانی، دڵسۆزی، هەوڵ و تێکۆشانی بێوچان ئەویان کردبووە سیمایەکی جێگای متمانە لە نێو خەڵکی ناوچەدا.

سەدیق فەڕوخیان هەم پێشمەرگە و هەم کادر و هەم ڕێبەرێکی لێهاتوو بوو و لە زۆر شەڕی قارەمانانەدا بەشداریی کرد. ئەگەرچی وەک پسپۆڕێکی کاری تەشکیلاتی لە ئاستی حیزبدا ناوی دەرکردبوو، لە ئازایەتی و نەترسی و شەڕکەرییشدا، لە هیچ قارەمانێکی مەڵبەندەکەی خۆی نەدەمایەوە.

مخابن کە ئەو ڕۆڵە هەڵکەوتووەی گەل و نیشتمان لە شەڕی نێوخۆیی لەگەڵ کۆمەڵەدا شەهید کرا. لەگەڵ جێژنی نەورۆز و سەرەتای ساڵی ١٣٦٤ کە پێشمەرگەکان بەرەو نەورۆز و دەست پێکردنەوەی ساڵێکی دیکە لە خەبات و تێکۆشان دەچوون، لە یەکەم شەوی جێژنی نەورۆز کە پێشمەرگەکان لە دەوری یەکتر کۆ ببوونەوە، لە لایەن حیزبی کۆمۆنیستی کۆمەڵەوە هێرش کرایە سەر بنکەکانیان و خوێنی سووری سەدیق فەروخیان تێکەڵ بە گوڵاڵە سوورەی بەهارانی دەشتی شلێر بوو.

درزە پەرەئەستێنەکان لە کەسپەرستیی خامنەییدا

ئەنتسیتۆی واشینگتۆن– سەعید گۆڵکار و کەسرا ئەربابی
کەماڵ حەسەنپوور کردوویەتی بە کوردی

تا ئێرە، ڕێبەری گەورەی ئێران ئایەتوڵڵا خامنەیی بە بەراورد کردنەکەی نێوان ناوبراو و عەلی ئیبنی ئەبیتالب، یەکەم ئیمامی ئیسلامی شیعە دڵخۆش بووە. سەیر ئەوەیە، ئەو پێداگرییە لەسەر بێ هەڵەبوونی خامنەیی لەگەڵ ڕەزامەندیی هەنووکەیی ناوبراو لەمەڕ خۆگونجاندنی ستراتێژیک یان سیاسەتی سازانی سیاسی، هەستی متمانە لەنێو لایەنگرە توندئاژۆیەکانی خامنەیی بنکۆڵ دەکات.

عەلی ئیبنی ئەبیتالب (هەروەها وەک ئیمام عەلی ناسراوە)، زاوای حەزرەتی محەممەد، چوارەمین خەلیفەی ئیسلام بوو کە لە نێوان ساڵەکانی ٦٥٦ تا ٦٦١ی زایینی دەسەڵاتدار بوو. لە سەرەتاوە ئیمام عەلی و لایەنگرانی لەوە نارازی بوون کە ئەو ناچار بوو لە ماوەی دەسەڵاتداریی سێ خەلیفەی پێش خۆی ڕاوەستێ تا نۆرە بگاتە دەسەڵاتداریی ناوبراو. ئەو ئیدیعایە کە پێغەمبەر ئیمامی عەلیی وەک ڕێبەری کۆمەڵگەی موسڵمانان دوای کۆچی دوایی خۆی دەستنیشان کردبوو، بووە هۆی ناکۆکیی سەرەتایی لە کۆمەڵگەی موسڵماناندا و ئێستا بناخەی سەرەکیی ئیسلامی شیعە پێکدێنێ.

لە ساڵی ٦٥٧ی زایینی، ناکۆکی لە نێوان عەلی و موعاویە، حاکمی ئومەویی سووریە سەری هەڵدا. موعاویە کە خۆی لە دانان بە خەلافەتی عەلی بواردبوو، دواتر عەلیی تاوانبار کرد کە لە هێنانی بکوژانی خەلیفەی سێهەمی ئۆممەتی موسڵمانان، عوسمان، بۆ بەر دەم دادگە کەمتەرخەمی کردوە. کاتێک عەلی ڕەزامەندیی لەسەر نێوبژیوانی لە نێوان خۆی و ڕکابەرەکەی دەربڕێ، بەشێک لە لایەنگرە توندئاژۆکانی، کە دواتر بە "خەواریج" ناویان دەر کرد، دوای ڕێککەوتنی عەلی لەگەڵ موعاویە، دژی وەستانەوە و ئەو بڕیارەیان وەک خیانەت بە ئەوەی لە ڕوانگەی ئەوانەوە پرەنسیپە پاکەکانی ئیسلام بوون، سەیر کرد. لە کۆتاییدا، یەکێک لە ئەندامانی ئەو تاقمە (عەبدولڕەحمان ئیبنی مولجەم) لە ٦٦١ی زایینی عەلیی کوشت، چونکە پێی وابوو لەسەر دادپەروەریی خوداوەندی سازشی کردوە.

با خێرا بگەینە ئەمڕۆ. عەلی خامنەیی، ڕێبەری گەورەی ڕێژیمی ئێران کە خۆی وەک ڕێبەری ڕەوای دنیای ئیسلام سەیر دەکات، زیاتر لە چوار دەیە بۆ ناساندنی خۆی وەک هاوتەریبێکی سەردەمیانەی ئیمام عەلی، بە سەرکەوتنی پەرەئەستێنەوە لەنێو بەشێک لە ئێرانییەکاندا، هەوڵی داوە. دامودەزگای پرۆپاگاندای خامنەیی ئیدیعا دەکات کە ناوبراو هەموو تایبەتمەندییەکانی دەسەڵاتداریی ئیسلامیی عەلیی هەیە، لە نێویاندا دەسەڵاتدارییەکەی بە سەر کۆماری ئیسلامیدا.

بە هەمان شێوە خامنەییش ئەو پەیامەی لەنێو هێزە چەکدارەکان، لە نێویاندا بە دامەزراندنی نەریتی گشتیی سەربازیی ئێران، بە نێو دۆکترینی عەلەویی عەلی چەسپاندوە کە ڕەوایی بە شەڕ لەگەڵ موسڵمانانی دیکە دەدا کە وەک لادەر لە "ئیسلامی ڕاستەقینە" سەیر دەکرێن. بەگوێرەی نەریت، ڕێبەری گەورە خۆی لەوە دڵنیا کردووەتەوە کە پرۆپاگاندای سوپای پاسداران، هێزی میلیشیای ئایدیۆلۆژیکی خامنەیی، بە ئاشکرا ئەوی لەگەڵ یەکەم ئیمامی شیعە بەراورد دەکات. هەروەها، ڕێبەری گەورە پێشوازیی لە هاوتەریب دانانی ناوبراو لەگەڵ ئیمامی عەلی لە لایەن لایەنگرانیەوە کردوە، سەرەڕای نارەزایەتی دەربڕینی بەشێک لە تاقمە ئایینییەکان، کە ئەو کارە بە کوفر و نائیسلامی دادەنێن.

ئەو پێداگرییە لە ٢٠١٠ بەولاوە گەیشتە ئەوپەڕی خۆی، کاتێک خامنەیی کەسپەرستییەکی دامەزراند کە لەسەر ئەو بیرۆکەیە دروست ببوو کە ئەو، هەر وەک ئیمام عەلی، بە ئاشکرا بێ هەڵەیە. بەشێک لە لایەنگرانی ئیدیعایان کردوە کە خامنەیی گەیشتووەتە ئاستی "بێ هەڵەیی"– بە واتایەکی دیکە، لەبەر پشتگیریی یەزدانی، ئەو ناتوانی هەڵە بکات، پلەیەک کە گوایە بە هۆی ئیماندارییە تاقانەکەی و تایبەتمەندیيە ئایینییەکەی مسۆگەری کردوە. هەمدیس، ئەو بیرۆکەیە لە لایەن زۆربەی زانایانی شیعەوە بە کوفر حیساب کرا و ڕەت کرایەوە. لەگەڵ ئەوەشدا، ئیدیعاکە بووە هۆی هاتنە ئارای پەرگالێک کە لەو کاتی بەدواوە سەرجەم هێزە سەربازییەکانی ئێران بە فەرمی بە خامنەییان گوت "ئیمام"، نازناوێکی پیرۆز کە لەنێو ئیسلامی شیعەدا تەنیا بۆ دوازدە نەوەی شیعەی حەزرەتی محەممەد تەرخان کراوە.

لە کاتێکدا کە زۆربەی ئێرانییەکان ئەو وەسفکردنە ڕەت دەکەنەوە، تاقمێکی بچووک بەڵام توندڕەوی ڕێژیم، لە نێویاندا سوپای پاسداران، پێشوازییان لەو بڕوایە کردوە. ئەوانەی دوای ئەو کەسپەرستییە کەوتوون خامنەیی وەک درێژەی نیمچە خودایی و بێ هەڵەیی ئیمامەکانی شیعە سەیر دەکەن، وەک لەو دەستەواژانەی کاتی باسکردن لە خامنەیی و هاوکارە نزیکەکانی دەر دەکەوێ. ئەو توندئاژۆیانە نە تەنیا دەستیان بە ئاماژەکردن بە سەرۆکی کوژراوی سوپای قودس، قاسم سولەیمانی، وەک "مالیک ئەشتەری عەلی" (فەرماندەیەکی سەربازیی ڕێزدار و یەکێک لە وەفادارترین یاریدەدەرانی ئیمام عەلی)، بەڵکوو مەلاکانی پەیوەندیدار بە سوپای پاسدارانەوە تەنانەت ئیدیعایان کرد کە کاتێک خامنەیی لە دایک بووە، یەکەم وشەی "یا ئیمام عەلی" بووە.

ئەو کەسپەرستییە هەروەها لە کاتی جەنگی خامنەیی لەگەڵ ئیسرائیل و خولیاکەی بۆ لەنێوبردنی دەوڵەتی جوولەکە لەگەڵ شەڕی مێژوویی خەیبەر لە ساڵی ٦٢٨ی زایینی، کاتێک ئیمامی عەلی قەڵای خەیبەری جوولەکانی وێران کرد و دواتر دانیشتووانی جوولەکەی مەدینەی کوشت، بەراورد دەکەن. لە پرۆپاگاندای سوپای پاسداراندا بە ئاشکرا گوتراوە کە "شمشێری عەلی جارێکی دیکە بە سەر خەیبەردا سەر دەکەوێ." لەگەڵ ئەوەشدا، ئەو باوەڕە و چاوەڕوانیی بێ هەڵەبوونی ئایەتوڵڵا خامنەیی بە شێوەی پەرەئەستێن لە لایەن ڕاستییە ژیۆپۆلیتیکییەکان تووشی ئالنگاریی بووە. لێکدانەوە و هەڵسەنگاندنە یەک لە دوای یەکە هەڵەکان و بادانەوەکانی ئایەتوڵڵا بوونە هۆی درزکەوتن لەو کەسپەرستییە و بڕوای توندئاژۆکان کە مورادەکەیان بە هۆی پەیوەندییەکی خودایی تایبەتەوە لە هەڵە بەدوور دەانن، بەردەوام تووشی ئالنگاریی دەبێتەوە.

ئەو درزانە لەنێو تاقمی بنئاژۆخوازی خامنەییدا دوای ئەو ڕووداوانەی کە وەک ژمارەیەک خیانەتی ئایدۆلۆژیکی دوای هێرشی ٧ی ئۆکتۆبەر دژی ئیسرائیل سەیر دەکرێن، بە شێوەیەکی بەرچاو قووڵتر بوونەوە. لەنێو ئەو ڕووداوانەدا دەتوانین ئاماژە بە شکستی پێشگرتن بە کوژرانی ڕێبەرانی حیزبوڵڵا و حەماس، لەکیس چوونی سووریە بۆ ئیسلامیستە سوننییەکان و چرای سەوزی خامنەیی بۆ سەرکەوتنی مەسعوود پزشکیانی بەناو ڕیفۆرمخواز بە سەر سەعید جەلیلیی بنئاژۆخواز بکەین کە توندڕەوەکان وەک خیانەتێکی مەزن سەیری دەکەن.

بەڵام ئەوە دوایین خیانەتی ئایدیۆلۆژیکییە کە سەلمێندراوە مەزنترین هۆی سەرهەڵدانی گرژییەکان بووە. پاش دوو مانگ ڕە کردنەوەی دانووستان لەگەڵ وڵاتە یەکگرتووەکان، هەواڵی وتووێژی ڕاستەوخۆی ڕێژیمی ئێران لەگەڵ ترامپ، کە توندڕەوەکان وەک بکوژی مەسیحەکەیان، سولەیمانی سەیری دەکەن، بووتە هۆی شکستێکی مەزن لەنێو ئەو لایەنگرانەدا. دوای ئیدانەکردنی فەرمیی دانووستان لەگەڵ وڵاتە یەکگرتووەکان و وەسف کردنی ئەو کارە وەک کردەوەیەکی "نائاقڵانە، ناژیرانە و ناشەرافەتمەندانە،" قبووڵکردنی دانووستان لەگەڵ ترامپ لە لایەن خامنەییەوە پاشگەزبوونەوەکانی بۆ هەموو لایەک دەر کەوتوە.

لە وەڵامدا، ئەندامانی بنئاژۆخواز پەنایان بۆ سۆسیال میدیا بردوە و بە تووڕەییەوە نووسیویانە کە خامنەیی دوای بەڵێنی دانی بەردەوامی ئەستاندنەوەی "تۆڵەی سەختی" سولەیمانی لە سەرۆک کۆماری وڵاتە یەکگرتووەکان، بە پەسەندکردنی دانووستان، خوێنی سولەیمانیی "پێشێل" کردوە. وەک سەعید قاسمی، فەرماندەی پێشووی سوپای پاسداران و یەکێک لە توندڕەوترین ڕێبەرانی بەسیجی سەر بە سوپای پاسداران، لەو دواییانەدا گوتی: "کێ بیری لەوە دەکردەوە کە ئەو ڕێژیمە خوێنی ژەنراڵ پێشێل بکات و لەگەڵ بکوژی سولەیمانی دانووستان بکات." تووڕەیی کەسپەرستە بناژۆخوازەکان لە دانووستانی خامنەیی لەگەڵ دوژمنی لەمێژینەی ڕێژیم، وێکچوونێکی مێژوویی لەگەڵ ئەو سەرهەڵدانە هەیە کە ئیمامی عەلی لە کاتی سازان لەگەڵ موعاویە بەرەوڕووی بووەوە.

خامنەیی کە لەوە ئاگادارە، لە هەوڵێکدا بۆ دامرکاندنەوەی تووڕەیی لایەنگرە بناژۆخوازەکانی، لە ٢٤ی ئاپریل وتارێکی گرینگی پێشکەش کرد کە لەویدا وتووێژی ڕێژیمەکەی لەگەڵ ترامپ لەگەڵ دانووستانی ئیمامی حەسەن لەگەڵ دوژمنە لەمێژینەکەی موعاویە بەراورد کرد. خامنەیی گوتی ئیمامی حەسەن توانی تووڕەیی لایەنگرانی بەوە دامرکێنێتەوە کە ڕێککەوتنەکەی لەگەڵ موعاویە "کاتییە" و "دواخستنێکی" پێویست بۆ سەرکەوتن بە سەر دوژمندایە. لە کاتێکدا کە ئەو لایەنگرە بناژۆخوازانە تەنانەت ئێستا لەگەڵ کاردانەوەکانی ئەو دانووستانە بۆ سەر جیهانبینییەکەیان کەڵکەڵەیانە، لەوانەیە خامنەیی شاهیدی تێکڕمانی کەسپەرستییەکەی بێ، بێتوو دانووستانەکانی لەگەڵ ترامپ ببێتە هۆی لێک هەڵوەشاندنی بەرنامە ناوکییەکەی. لە کاتێکدا کە ڕەنگبێ بەشێک لە لایەنگرە بنئاژۆخوازەکانی بە خامنەیی وەفادار بمێننەوە و هەوڵ بدەن پاساو بۆ سازانەکەی بدۆزنەوە و دەوڵەتی پزشکیان و زەختی کۆمەڵایەتی بۆ ئەو ئاکامە تۆمەتبار بکەن، بێهیواییەکی دیکە بە هۆی شتێک کە وەک خیانەتێکی ئایدیۆلۆژیکی سەیر دەکرێ، وێدەچێ ببێتە هۆی ئەوە کە ئەندامە بناژۆخوازەکان پشت لە کەسپەرستیی خامنەیی بکەن و پشتگیریی خۆیان لە ئایەتوڵڵا وەرگرنەوە.

ئەو کەلێنە سیستەمی سەرکوتکەری خامنەیی لاواز دەکات، چونکە ئەو کەسانە دەوری سەرەکی لە بەردەوامیی سیستەمەکەیدا دەگێڕن. لە کاتێکدا کە وێدەچێ خامنەیی دامودەزگایەکی گشتگری بۆ پارێزگاریی لە خۆی و بەردەوامیی دەسەڵاتەکەی دروست کردبێ، ئەو دامودەزگایە لە مێشک شۆردراوترین و توندئاژۆترین باوەڕمەندانی کەسپەرستییەکەی پێک هاتوون و لەبەر ئەو هۆیە زۆر وێدەچێ لە خیانەت بەو بۆچوونە دڵڕەنجاو بن. بە واتایەکی دیکە، چیدیکە پێشبینینەکراو نیە بڕوامەندانی دەوری خامنەیی پشتی تێ بکەن، هەر وەکوو چۆن لایەنگرە توندڕەوەکانی ئیمامی عەلی ئەو کارەیان کرد.

لەبەر چۆنیەتیی بە تاکەکەسی کردنی دەسەڵات لە کۆماری ئیسلامی لە لایەن خامنەییەوە و بنکۆڵکردنی سەربەخۆیی دامەزراوەکانی ڕێژیم، ئەو لە هەلومەرجێکی فرە ناسک دایە تا لە لایەن ئەو کەسانەی سەردەمێک وفادارترین لایەنگرەکانی بوون بە دووڕوویی تاوانبار بکرێ، کە ئەوەش بناخەی کۆماری ئیسلامی هێندەی دیکە دێنێتە لەرزین. بەبێ لەبەر چاو گرتنی ئاکامی دانووستان لەگەڵ ترامپ، ڕەنگبێ خامنەیی هەر ئێستا دۆڕاو بێ. ڕێککەوتنی ئایەتوڵڵا لەگەڵ بکوژی سولەیمانی وێدەچێ کەسپەرستییەکەی پارچە پارچە بکات و تاکە میراتەکەی، واتە ماکەی دژە ئەمریکا بوون، لە بەر چاوی ئیسلامیستەکان و دژە ئیمپریالیستەکانی سەرانسەری دنیا، لەنێو بەرێ.

***

وێستگە

گەڵاڵەی لاشەقام!

ئاسۆ مینبەری

پێداگریی ڕێژیمی کۆماری ئیسلامی لەسەر بەرزکردنەوەی ڕێژەی حەشیمەت لە ئێران، وای کردوە کە زیاتر لە جاران لایەنە قەیراناوییەکانی ئەم بابەتە دەرکەون و زیاتر لە ڕابردوو ناکارامەیی دەسەڵاتەکە بۆ خەڵک ڕوون ببێتەوە

لەو کاتەوە کە بە فتوای خامنەیی سیاسەتی بەرزکردنەوەی ڕێژەی حەشیمەت و گەڵاڵەی جەوانیی حەشیمەت هاتووەتە ئاراوە، تاکوو ئێستا بەرپرسانی ڕێژیم بە دەیان شێوازی جیاواز و جۆراوجۆر هەوڵیان داوە، خەڵک بێننە سەر ئەو قەناعەتە کە وەچەخستنەوە وەکوو ئەرکێکی نیشتمانی ببینن و بە بەرزکردنەوەی ڕێژەی حەشیمەت، کۆمەڵگەی ئێران لە قەیرانی پیربوون ڕزگار بکەن.

لە ماوەی ئەم ساڵانەدا هەموو هەوڵەکانی ڕێژیم لەم پێوەندییەدا شکستیان هێناوە، بە شێوەیەک کە پێشبینی دەکرێت تاکوو ساڵی ١٤٣٠، یەک لەسەر سێی حەشیمەتی ئێران تەمەنیان ٦٠ ساڵ و سەرەوەتر بێت. لەم پێناوەدا بە میلیاردها تمەن پارە خەرج کراوە و بە دەیان گەڵاڵەی جیاواز خولقاون کە بە تەماع وەبەرنان و وادە و بەڵێنی بێبنەما خەریکی هاندانی خەڵک بۆ وەچەخستنەوەن. هەر لەم ڕۆژانەدا بوو کە هەواڵدەریی "ایرنا"ی ڕێژیم لە زاری بەڕێوەبەری گشتیی ڕێگا و شارسازیی پارێزگای ورمێوە ڕایگەیاند کە لە چوارچێوەی یاسای پشتیوانیکردن لە بنەماڵە و جەوانیی حەشیمەتدا، دوو هەزار و ١٣٣ زەوی ئەدرێتە ئەو بنەماڵانەی کە چوار منداڵ و زیاتریان هەیە! هاوکات لەگەڵ ئەم هەوڵانەی ڕێژیم، لایەنی جیاوازی دیکەی بابەتەکەش زیاتر دەردەکەون و تێڕامان لەم بابەتانە گرینگە.

ڕێژیم بۆ بەرەوپێشبردنی ئەم سیاسەتە لە ڕێگەی میدیا و سۆشیاڵ میدیا و بە تەماع وەبەرنان و وادە و بەڵێنی درۆیین خەریکی هاندانی خەڵکە، هاوکات بە کەلکوەرگرتن لە هەستی نەتەوەیی خەڵک و هاندانی خەڵک بۆ پاراستنی تەواویەتی ئەرزی و داهاتووی ئێران و بەیاساییکردنی گەڵاڵە جۆراوجۆرەکانی بەرزکردنەوەی حەشیمەت هەوڵ بۆ بەرەپێشبردنی سیاسەتەکەی خۆی دەدات. ڕێژیم لە چوارچێوەی ئەم سیاسەتەدا، دەسڕاگەیشتن بە کەرەستەی پێویست بۆ پێشگرتن لە منداڵبوونی قەدەغە کردووە و بۆ ئەو کادرە دەرمانییەش کە هەوڵ بۆ لەباربردنی کۆرپەلە بدەن، سزای دیاری کردووە. ئەم گوشارهێنانە بۆ خەڵک بە مەبەستی بەرەوپێشبردنی سیاسەتی حەشیمەتی، لێکەوتەی زۆر خراپی بەدوای خۆیدا هێناوە.

لەلایەکەوە نەبوونی کەرەستەی پێویست بۆ پێشگرتن لە وەچەخستنەوە، بنەماڵەکان و ژنانی بەتایبەتی خستووەتە ژێر گوشاری دەروونییەوە چونکە بەپێی سروشتی ژن، ئامادەبوون بۆ دووگیانبوون و تێپەڕاندنی ئەو قۆناغە ئەتوانێ پڕ لە ئاستەنگ بێت و ئەمەش دایکەکە بێهێز و لاواز دەکات، کەوایە هەوڵەکەی ڕێژیم جیا لە پێشێلکردنی مافی ئازادیی بڕیاردان لە بنەماڵە، کارتێکەریی لەسەر باری دەروونیشیان دەبێت.

هەوڵ و تەقەلای ڕێژیم بۆ سەپاندنی ئەم گەڵاڵەیە لە کاتێکدایە کە تەنانەت خودی خۆی توانای دابینکردنی واکسەنی تایبەت بۆ منداڵانی نییە و ژمارەیەک لە خەڵک بۆ وەرگرتنی واکسەنی تایبەت ناچار کراون لە نۆرەی چەند مانگەدا بمێننەوە یان سەردانی وڵاتانی دراوسێ بکەن. بەڵام ئەمە هەموو بابەتەکە نییە، لەلایەکی ترەوە خراپیی دۆخی ئابووری و دارمانی باری ئابووریی بنەماڵەکان و نەبوونی توانایی پێویست بۆ پەروەردە و بەخێوکردنی منداڵ، دەتوانێ یەکێکی دیکە لەو کێشانە بێت کە بەرۆکی بنەماڵەکان بگرێ.

ئەوەی کە لەم وتارەدا باسی دەکرێت ڕێک ئەم بابەتەیە! چاوخشاندنێک بەسەر دۆخی ئێستای ئێران و کۆماری ئیسلامیدا نیشانمان دەدات کە ئەم دەسەڵاتە چۆن تووشی قەیرانی ئابووری و سیاسی بووە و توانایی چارەسەرکردنی هیچ قەیرانێکی لەو کۆمەڵگەیەدا نەماوە. ئەم کێشە ئابوورییە وای کردوە کە خەڵکانی ئێران ڕۆژ لە دوای ڕۆژ زیاتر هەژار ببنەوە و هێڵی هەژاری دابەزینێکی بەرچاوی بەخۆیەوە بینیوە. ئەم هەژارییە هەموو جمگەکانی ژیان دەخاتە ژێر کاریگەریی خۆیەوە و جار وایە مرۆڤەکان ناچار دەبن بڕیارگەلێک بدەن کە ڕەنگە هیچ بەدڵیشیان نەبێ.

گوشارەکانی ڕێژیم بۆ بەرزکردنەوەی زۆرەملێی حەشیمەت و پێشێلکردنی مافی تاکەکان بۆ وەچەخستنەوەی زۆرەملێ، لە ئێستای ئێراندا بووەتە قەیران. قەیرانێکی قووڵ کە چارەسەرکردنی کات و ئیمکاناتی زۆری دەوێ. هاوکات لەگەڵ ئەو گوشارهێنانە، ژمارەیەکی زۆر منداڵ بە بێ خواست و ویستی دایک و باوەکانیان لە دایک دەبن، زۆربەی بنەماڵەکان توانایی دابینکردنی پێداویستییە سەرەتاییەکانی منداڵەکانیان نیە و بەم هۆیەوە ناچار دەبن منداڵەکانیان یان بفرۆشن کە ڕەنگە ئەم کڕین و فرۆشتنەش لە ڕێگەی باندەکانی قاچاخی ئینسانەوە بکرێ و لەت و پەت بکرێن یان وەکوو منداڵی کار بکەونە ژێر باری گرانی ژیانەوە و وەکوو بووکەڵەیەک بۆ جێبەجێکردنی ماددەی هۆشبەر کەڵکیان لێ وەرگیرێ یان ئەوەی کە بە بێ ویستی خۆیان ناچار دەبن لە شەقام و کۆڵاندا بەجێیان بهێڵن تاکوو کەسێک بیاندۆزێتەوە و لە ڕووی بەزەییەوە ئەرکی بەخێوکردنیان لە ئەستۆ بگرێت! داهاتووی ئەم منداڵانە و گێژاوی ناڕوونیی ژیانیان، هیچ ئاسۆیەکی تێدا بەدی ناکرێت و ئەو نەوەیە دەبنە قوربانیی سیاسەتێک کە تەنیا ئامانجەکەی پاراستنی کۆماری ئیسلامییە!

ئەم قەیرانە، قەیرانێکی قووڵە! گەڵاڵەی جەوانیی حەشیمەت بووەتە گەڵاڵەی لاشەقام و منداڵان لە جیاتی ببنە کۆڵەکە بۆ بونیاتنان و دروستکردنی داهاتوو، لە ناڕوونیی چارەنووسیاندا خول دەخۆنەوە تاکوو دەستێک ڕزگاریان بکات، ڕزگارکردنێک کە جار وایە تامی مەرگ دەدات!

کوردستان
ژمارە ٨٩٥
٣١ی بانەمەڕی ١٤٠٤ _ ٢١ی مای ٢٠٢٥

درێژەی لاپەڕەی ٧

ڕیاڵپۆلیتیک، واتە درێژەدان بە خەبات دژی داگیرکاری

... واقیعبینانەیە لە کرداردا. لە ڕێگەی دەیان ساڵ خەبات، دیپلۆماسی و دانوستانەوە، حکوومەتی هەرێمی کوردستان بووەتە هەرێمێکی نیمچە سەربەخۆ بە شەرعییەتی نێودەوڵەتی، بەتایبەتی لەڕێگەی پشتیوانیی ڕۆژئاواوە. توانای بەرگریکردن لە سنوورەکانی و بەڕێوەبردنی خاکەکەی و بەشداریکردن لە پەیوەندییە دەرەکییەکان- سەرەڕای ناکۆکیی نێوخۆیی- بەرەنگاربوونەوەی داعش و هەڕەشەکانی دیکەی ناوچەیی، دەرکەوتنی واقیعی سیاسییە کە ڕەگ و ڕیشەی لە سەروەری و خۆڕاگریدا هەیە.

– لە ڕۆژئاوای کوردستان، کورد ڕووبەڕووی ناهاوسەنگییەکی بەرچاوی دەسەڵات بۆوە بەرامبەر بە ڕێژیمی سووریە و داعش بەڵام لە ڕێگەی بەکارهێنانی ستراتیژی هێز و توانای سەربازیی و یەکیەتیی سیاسی و دروستکردنی هاوپەیمانی نێزیک- بەتایبەتی لەگەڵ ئەمریکا و فەرانسە- توانیان هەرێمێکی دیفاکتۆی سەربەخۆ دروست بکەن. توانای ئازادکردنی خاک و ئیدارەکردنی خۆیان و دامەزراندنی پەیوەندی لەگەڵ ئەکتەرە نێودەوڵەتییەکان، دەربڕینێکی ڕاستەوخۆی سیاسەتی ڕیالیستییە کە ڕەگ و ڕیشەی نەک لە ئایدیالیزمدا بەڵکو لە مانەوە و گونجانی تاکتیکیدایە.

– لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان ستراتیژێکی نوێی فراوانی مەدەنی لە ساڵانی ڕابردوودا خۆی سەلماندوە و ئاپدەیت کراوەتەوە. ئەم ئاڵوگۆڕە بەتایبەتی لەبزووتنەوەی نەورۆزی خاکیپۆشاندا دیارە کە ناسنامەی خاکی کوردستانی لە سەرانسەری شارەکاندا لە بەهارشاری هەمەدانەوە هەتا ئیلام و ورمێ ڕاگەیاندوە و ئاماژەیە بۆ سەرهەڵدانی وشیارییەکی نوێی سیاسیی گشتی. ئەم بزووتنەوەیە بە ڕاگەیاندنی خاک و قەڵەمڕەوی کوردستان و وەرگرتنی پشتیوانییەکی سەرسەخت و بەربڵاوی جەماوەریی، گۆڕانی لە بەرخۆدانی پاسیڤەوە بۆ جەختکردنەوەیەکی چالاک و داواکراوی سیاسی دیاری دەکات. ئەمەش ئەوە دەردەخات کە خەڵکی کوردستان لە ئێراندا لە دەرەوەی کایەی نفووزی مێژوویی نین و هاوتەریبن لەگەڵ ڕەوتێکی ژیئۆپۆلیتیکی فراوانتر و پەرەسەندنی هۆشیارییەک کە بێگومان دەربڕینی واقیعی کورد تەنیا ڕەمزی نیە، بەڵکوو ستراتیژییە و کاریگەرییەکی بەرچاوی لەسەر هۆشیاری سیاسی نەتەوە غەیرە فارسەکان و داهاتووی فۆرمی سیاسیی حوکمڕانیدا هەیە.

بۆیە ڕیاڵپۆلیتیکی کوردی تەنیا لە شەڕ و دیپلۆماسییدا سنووردار نیە. ستراتیژییەکی فرەلایەنەیە بۆ مانەوەی کولتووری و جەختکردنەوەی سیاسی و بەرگریکردن لە خاک. ئەمە سیاسەتێکی واقیعییە سەبارەت بە داڕشتنی داهاتووی هەرێم، نەک لە قاڵبدانی ئەو هەرێمە. وانەی سەرەکی ئەوەیە کە کورد قوربانیی سواڵکردنی هاوسۆزی نییە؛ ئەوان ئەو ئەکتەرانەن کە ئەرکی دانپێدانان و بەکارهێنانی هەموو ئامرازە بەردەستەکان بۆ ئەنجامدانی ئەم کارەیان لەسەرە، لە یاسای نێودەوڵەتییەوە تا هاوپەیمانییە سیاسی/ئابووری/سەربازییەکان، لە ڕێککەوتنە ناوچەییەکان تا کۆکردنەوەی جەماوەری فراوان. بێگومان ئەو ڕێگەی لەپێشمانە ئاڵۆزە. دەبێت سیاسەتی کورد لەسەر بنەمای گۆڕانی واقیعەکان، بەردەوام بێت لە پەرەسەندن. سەرهەڵدانی زلهێزە جیهانییە نوێیەکانی وەک چین، دابەزینی یاریزانە تەقلیدییەکانی ناوچەیی، گۆڕانی کەشوهەوا، گۆڕانی دیمۆگرافی و شەڕی تەکنەلۆژی بەڵام هەرچییەک ڕووبدات، پرەنسیپەکە وەک خۆی دەمێنێتەوە. ڕیاڵپۆلیتیکی کوردی بەرگریکردنە لەوەی کە هەیە: شوناسی کورد، خاکی کوردستان، کولتوور و نەریتەکان- لە ڕێگەی زمانی دەسەڵات و میکانیزمەکانی شەرعییەت.

وەرگرتنەوەی مانای ڕیاڵپۆلیتیک

بۆ ئەوەی مرۆڤ بەڕاستی لە ڕیاڵپۆلیتیک تێ بگات، دەبێت بزانێت کە واقیع تەنها پەیوەندی بە دەسەڵاتەوە نیە، پەیوەندیی بە مرۆڤەکانیشەوە هەیە. ڕیاڵپۆلیتیک باس لە واقیعەکانی سەر زەوی دەکات کە بۆردوومان لەنێویان نابات و یاسای داگیرکەریش ناتوانێ هەبوونیان ڕەش بکاتەوە. کۆلۆنیالیزم و داگیرکاری لە ڕێگەی توندوتیژی و پڕوپاگەندە هەوڵی دروستکردنی واقیعی ساختە دەدات بەڵام ڕیاڵپۆلیتیک ئەگەر بە باشی تێ بگەین، بریتییە لە ناسینی ڕاستییە قووڵترەکان و مامەڵەکردن لەسەری. کاتێک میللەتێک بۆ خاک و ناو و مافی بوونی خۆی دەجەنگێت، واقیعییەت ڕەت ناکاتەوە و جێبەجێی دەکات. کاتێک حیزبێکی شۆڕشگێڕ ئەو سنوورانە ڕەت دەکاتەوە کە پەیماننامەی داگیرکەران کێشاونی و ئەو سنوورانە قبووڵ دەکات کە لەلایەن کولتوور و جوگرافیا و شوناسەوە داڕێژراون، ئەوە خەیاڵپلاو نیە بەڵکوو بەرگریکردنە لە ڕاستییەکان. پێویستە شێواندنی مانای ڕیاڵپۆلیتیک وەک ملکەچبوون بۆ دەسەڵات ڕەت بکرێتەوە. کاتی ئەوە هاتووە ڕیالپۆلیتیک وەک خەباتێکی ستراتیژی و پێداگر و بنەڕەتی بۆ ئازادی و دادپەروەری زیندوو بکرێتەوە، نەک لەبەر ئەوەی ئایدیاڵە بەڵکوو لەبەر ئەوەی واقیعییە.

تارانی تاڵانچی

سمکۆ سەقزی

خومەینی وەکوو دامەزرێنەر و یەکەم ڕێبەر و ئەمیری دەوڵەتی ئیسلامیی تاران، لەگەڵ جێگیربوونی دەسەڵاتەکەی لە تاران بەڵام لە کوردستان تووشی "نا" یەکی سەرکەشی چیایی بوو. گەلاوێژی ساڵی ٥٨ بە فەرمانی جیهادی خومەینی دژ بە کوردستان و کورد، سپایەکی توندڕەوی دەمارگیری مەزهەبی شاڵاویان بۆ کوردستان هێنا بۆ کاولکاری. ئەم سپا ئێرهابییە کە دواتر لەنێو چەندین لەشکر و تیپدا خۆیان ڕێکخست، لەگەڵ کوشتاری خەڵکی سیڤیل و مەدەنی، چاوی تەماحیان بڕییە سەروەت و کان و کانزاکانی میللەتی کورد. دوای کۆتایی شەڕی ئێران و عێراقیش، ڕێژیمی تاران بەشێکی ئەم حەشیمەتە زۆرەی سپا و بەسیجی، لەنێو ئیدارە و ئەرتەش و هێزی بەناو ئینتزامیدا دامەزراند تا لە کاتی خۆیدا کەڵکیان لێوەربگرێ.

دوای مردنی خومەینی و هاتنەسەر کاری خامنەیی و بوونە سەرکۆماری ڕەفسەنجانی، بە ناوی بنیاتنانەوەی وڵات و ئاوەدانکردنەوەی وێرانییەکانی جەنگ، لە دڵی گەنیوی سپای تێرۆریستەوە قەرارگایەک دروست بوو بە ناوی قەرارگای سازەندەگیی خاتەمولئەنبیا. ئەم سازەندەگی و ئاوەدانکردنەوەیە ڕێک مانای دەقاودەقی ئیستعمارییەکەی بوو لە کوردستان، و بوو بە قەرارگای تاڵان و دزی و گەندەڵی.

ئەم قەرارگا نیزامی، ئەمنیەتی و ماڵییە بوو بە چەتری هەموو کاروبارەکان، بەپێی بڕیاری ناوەندە ئەمنیەتییەکان پرۆژەیەکی هەمەلایەنە لە هەر دوو دەوڵەتی ڕەفسەنجانی لە کوردستان بەڕێوەچوو کە ئاسەوارە قێزەونەکەی تا ئێستەش بەهۆی بەردەوامیی تەمەنی نگریسی هەر دیارە.

هەر لەو سەروبەندەدا، میللەتی کورد لە ڕۆژهەڵاتی داگیرکراودا لە ٢٢ی پووشپەڕی ساڵی ١٣٦٨ و ٢٦ی خەرمانانی ساڵی ١٣٧١دا هەواڵی شەهیدکرانی دوو ڕێبەری بلیمەتی خۆی بیست کە گەورەبەرپرسانی حکومەتی لە تاران بڕیاری جێبەجێکردنیان بۆ دابوو تاکوو سازەندەگیی خۆیان بەرەوپێش ببەن!

ئەم کردەوە تێرۆریستییە دەوڵەتییانە کە لەنێو سنووری ئورووپادا دەکران، بە هەماهەنگی وەزارەتی بازرگانیی ڕێژیم کە خۆی بەشێک لە قەرارگای خاتەم بوو دەکرا، واتە ڕێژیم بە باجی قورسی بازرگانی وەکوو بەرتیل بەشێک لە دەوڵەت و حیزبە ئورووپاییەکانی بێدەنگ دەکرد و لە کردەوە تێرۆریستییەکانی خۆی لە خاکی ئەواندا بەردەوام دەبوو. لە نێوخۆی ڕۆژهەڵاتیش بە دروستکردنی قەیرانی شوناس لەلایەک و بڵاوکردنەوەی هەموو جۆرە مادەی هۆشبەرێک لەلایەکی دیکە پەرەی بە دیاردەی ماڵوێرانکەری ئیعتیاد دەدا و کە ئەم پلانە نگریس و گڵاوە لە دەوڵەتی دووهەمی ڕەفسەنجانیدا گەیشتە لووتکەی خۆی.

هەر لە چوارچێوەی ئەم بەناو سازەندەگییەدا و بە هەماهەنگی قەرارگای خاتەم و کۆمپانیای "سپاسەد" کە بەشێک لەم قەرارگایەیە، دەیان و بگرە سەدان تیم دروست کران کە بەداخەوە تا ئێستایشی لەگەڵ بێ کەسانی فریوخواردوو و بەکرێگیراوی بە زاروزمان کوردیش هاوکارییان دەکەن و چەشنی جرج و مشک و گۆڕهەڵکەنە هەموو سووچ و قوژبنێکی خاکی کوردستانیان داوەتەوە بۆ دۆزینەوەی ئاسەواری مێژوویی میللەتەکەمان. ئەم تاڵانی ئاسەوار و میراتە دێرۆکییانەی کوردستان، لە درێژەی کاری ناتەواوی ڕێژیمی پەهلەویدا ئەنجام دەگرێت؛ لەم پرۆژەیەدا سیستمی تۆتالیتاری تاران، بە تێرۆری ڕێبەرانی کورد و موعتادکردنی بە لێشاوی گەنجان و دزینی ئاسەواری مێژوویی کوردستان دەیهەویست شوناس و ناسنامەی کوردی بسڕێتەوە.

دوای کیمیابارانی گەنجانی کورد بە هەموو جۆرە مادەی سڕکەر، لە فازێکی دیکەدا پەلاماری گەنج و زێڕ و مەعدەن و کانەکانی خاکی کورد درا؛ لە تیکابی هەوشار دوو سەرداری سپا بە ناوەکانی "عەلی کولاهدووز ئیسفەهانی" و "عەباس ئەحمەدی نیری" بوون بە بەرپرسی کانە زێڕەکانی زەڕشۆران و ئاغدەرە.

بەپێی ڕاپۆرتی ماڵی ئەو شیرکەتانە ٤٠ لە سەدی زێڕی ئێران لە تیکابدا بەرهەم دێت، کاتێک ڕاستی و دروستی ئەم ئامارە تووشی گومان و لێپرسینەوە بوو زانرا بە قەد ڕێژەی ئەو زێڕە کە گوزارش دراوە ئەوەندەش دزراوە و بنەماڵەکانی کولاهدووزی و نەییری لە وڵاتی کەنەدا ئیمپراتۆرییێکی ماڵییان پێ ساز کردوە.

بەشی خەڵکی کوردی دانیشتووی تیکاب لەم دارایی و سەروەتە تەنانەت کرێکاری مەعدەنەکانیش نەبووە، کاتێک خەڵکی کوردی ئەوێ ئیعترازییان کرد کە بۆچی خەڵکی خۆجێیی بە کرێکار ناگرن، دەستبەسەرکران و ١٧ کەسیان تووشی حوکمی قامچی و شەلاق لێدان بوون.

ئەمە دۆخێکی تەواو کۆلۆنیالیستیی کلاسیکە کە دەکرێ لە جەنگی تریاک تا بە کۆیلەکردنی تێدا ببینرێت؛ بەڵام بوونی سەم و ژاری وەکوو ئارسنیک ئەم دۆخەی بۆ کوردستان کارەساتبارتر کردووە، هەمووی ئەو ژار و سەمە کە لە پرۆسەی بەدەستهێنانی زێڕ دروست دەبێ دەچێتەوە ناو سەرچاوە ئاوییەکان و بووەتە سۆنامی نەخۆشی شێرپەنجە لە کوردستان.

ڕاپۆرتە پزیشکییەکان باس لە قەیرانێکی گەورەی تەندروستی و لەنێوچوونی بەئەنقەستی ئینسانی کورد دەکەن؛ منداڵی کورد لە سکی دایکیدا تووشی سەرەتانی ئێسک دەبێ و لەگەڵ هاتنە دنیای پەیوەندی ئێسکی بۆ دەکرێ. چاوی داگیرکەر دیمەنی کوردی موعتادی سەرشۆڕ تێری ناکات و دەیهەوێ کورد لەگەڵ لەدایکبوونی بە فەلەجی و نەخۆشی ببینێت؛ ئەم سەرەتانە ئیستعمارییە ئاژەڵ و پەلەوەریشی گرتوە و سەدان نموونە لە مەرگی مەڕ و ماڵاتی خەڵک بینراوە.

لە درێژەی ئەم کاولکارییانە و لە تۆڵەسەندنەوە لە میللەتی چاونەترس و نەبەزیوی کورد، ئەمجارەیان ڕێژیم دەیهەوێ تەواوی زەڕینە و سیمینە بەم ژارە پیس بکات، کانگا زێڕەکانی قوروە و سەقز کە بە سەرمایەیەکی زەبەلاح لەلایەن سپا و هولدینگی سپیکەرەوەی پوولی نامەشرووع واتە "شەستا" پەرەی پێ دەدرێ بۆ ئەم کارەیە.

ئەم ڕاستییانە وا دەکات کە بڵێین دەبێ میللەتەکەمان لە ڕۆژهەڵات لە خەڵکی خۆڕاگر و قارەمانمان تا ئەوانەی بوونەتە داردەستی بێگانە و هاوکاری بکوژەکان دەکەن، ئاگادار بن ئەمە باسی مان و نەمانی خاک و نەتەوەکەمانە، ئەم پرۆژە ئیستعمارییە هیچ بەزەییێکی تێدا نیە و بەر لە هەموو کەس، ماڵ و منداڵی کەسانی بەکرێگیراو دەگرێتەوە کە جگەرگۆشەکانیان تووشی نەخۆشی سەخت و کوشندە دەبن.

ئەوان وەکوو داگیرکەر و تاڵانچیی لێرە نابن، ئەوان هەزاران هەزار ملک و ماڵیان بە ماڵی دزییەتی ئێمە لە باشترین وڵاتەکانی جیهان سەندووە و نەک "گرین کارت" بگرە بەلاشترین شت لایان "گولدێن کارت"ە.

کوردستان سەلماندوویەتی کە دەکوژرێ، ئەشکەنجە دەدرێ ، زیندان دەکرێ، هەژار و برسی دەبێ بەڵام قەت تەسلیم نابێ و شکست ناخوات. با ئەوەی هەڵگری ڕۆحی میللی کوردییە خۆی بە خاوەنی خاک و گەنجی خۆی بزانێت و ماڵی خۆی بە پارەی سووکی خومەینینیشان نەفرۆشێت، خاوەندارییەیی کردن لە خاک و زێڕ و ئاو و چیا و دارستانی کوردستان لەم ساتەوەختە هەستیارەدا ئەرکی نەتەوەیی تاک بە تاکمانە؛ بێدەنگ بوونیشمان بە دڵنیاییەوە واتە ژینۆسایدی بە کۆمەڵمان بۆیە دەڵێین کوردستان پێویستی بە "نا"یەکی سەرکەشی ترە.

ڕۆڵی ڕۆژنامە دیوارییەکان و گرینگیدان بە پەروەردەی ڕۆژنامەنووسی لەنێو مەتەرێزی خەباتدا

ئەحمەد ڕەحمانی

گەشەی بیری سیاسی حیزب و ڕێکخراوەکان لە ڕۆژنامە و گۆڤار و بڵاوکراوەندا خۆی دەخزێنێتە نێو ئەم حیزب و ڕێکخراوانە و کۆمەڵانی هەراوی خەڵک و بە شێوەیەکی گشتی ئاستی زانیاری بەرەوپێشەوە دەبات و ڕۆڵێکی گرینگ دەگێڕێ و لە تەک خەباتی سیاسی و چەکداریدا هاوتەریب لە بەستێنی گەشەی سیاسیی ئەم حیزب و ڕێکخراوانەدا ڕەنگ دەداتەوە. لە هەمان کاتیشدا دەبێتە زانکۆیەکی پەروەردەیی ڕۆژنامەوانی و سەکۆی پێگەیاندنی کادری بەئەزموون بۆ داهاتووی کاری بڵاڤۆکەکان.

ئەگەر ئاوڕێکی خێرا لە مێژووی نزیک بە ٨٠ ساڵەی خەباتی ڕەوای گەلی کورد لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان بە ڕێبەرایەتیی حیزبی دێموکڕاتی کوردستانی ئێران بدەینەوە، دەگەینە ئەو ڕاستییە حاشاهەڵنەگرە کە سەرەڕای خەباتی ڕژد و بەرگریی پێشمەرگانە لە دژی دوو نیزامی داپڵۆسێنەری پەهلەوی و کۆماری ئیسلامی، بەڵام قەڵەمی شۆڕش هەمیشە ڕۆڵی گرینگی خۆی گێڕاوە و دەکرێ بگوترێ چەک و قەڵەم هاوتەریب بوون لەم خەباتەدا. ڕۆژنامە و بڵاڤۆکەکان بە پێی ئیمکان و دەرفەت ئەگەر لە تیراژێکی کەمیشدا بووبن بڵاوبوونەتەوە و لەوانەیە هەندێک لە بڵاوکراوەکان وەکو ڕۆژنامەی "کوردستان" کەوتبنە چەند دەورەیەک، بەڵام گەشەی بیری سیاسی حیزب نەوەستاوە و جارێکی ترم ڕۆژنامە کەوتۆتەوە گەڕ و ئەو ئەرکەی هەیبووە بە زیادەوە جێبەجێی کردوە

ئەم ئەرکی ڕۆژنامەوانیە تەنیا تایبەت نەبوو تەنیا بە ڕۆژنامەیەک، بەڵکوو لە پاڵ ڕۆژنامەی "کوردستان"دا چەندین ناملیکەی دیکە و بەڵگەنامە و تەنانەت چاپکردنی "تێکۆشەر"، "جنگ در کردستان"، "٢٦ی سەرماوەز"، "تیشک"، "لاوان"، "ژنان"و هتد. جگە لە هەمووی ئەوانە لە گەرمەی خەباتی چەکداری و پێشمەرگانەدا لەنێو بنکە و بارەگا و هێزەکانی حیزبی و ڕێکخراوەکانی ژنان و لاوانیشدا ئەرکی پەروەردەی ڕۆژنامەوانی بە میتۆدێکی تر خۆی دەرخست لە چوارچێوەی "ڕۆژنامەی دیواری"دا. ئەم ڕۆژنامە دیوارییانە لەو سەردەمدا دەکرێ بگوترێ فێرگەیەکی باش بوون بۆ پێگەیاندنی کەسانی پسپۆڕ و شارەزاو دەروازەیەکی باش بوون بۆ پێگەیاندنی کادری بە ئەزموون، ڕۆژنامە دیوارییەکان پڕ و تەژی بوون لە سەرچاوەی گشتی و هەوڵی خۆپێگەیاندن و بردنەسەری زانیاری پێشمەرگە و کادرەکان و تەنانەت بنەماڵەکانیش ئۆگری ڕۆژنامە دیوارییەکان بوون و تامەزرۆی خوێندنەوەیان بوون.

ئەو قۆناغە لە خەبات هەل و فرسەتێکی باش بوو بۆ خولیابوون بە دوای خوێندنەوە و گەڕان بە دوای سەرچاوەی باشدا و تەنانەت لە بواری تەڕاحی و دیزانەوە ئەم ڕۆژنامە دیوارییانە لە پێشبڕکێدابوون و ڕۆژبەڕۆژ بە مۆدێرنتر دەکران بە پێ ئیمکاناتی ئەو سەردەم کە هێشتا دنیای دیجیتاڵی بەو شێوەیەی ئێستا هەموو کەلێن و قوژبنێکی ئەم گەردوونەی نەگرتبۆوە

لەنێو کەمپ و بارەگاکانی حیزبی دێموکڕاتی کوردستانی ئێراندا ببوو بە نەریتێکی ساڵانە کە ئەم ڕۆژنامە دیوارییانە وەکوو بەشە وەرزشییەکان دەکەوتنە کێبەرکێ، کێبەرکێ لە بواری وتارنووسیدا، بەخشینی زانیاریی گشتی، نێوەرۆک، تەڕاحی، دیزاین، جواننووسی، خەتاتی و هتد.

ئەمە پێشبڕکێیانە ببوونە هۆی ئەوەی کە هەوڵی هەرچی زیاتر بدرێ قەوارە و شکڵ و شێوە و بابەتەکانی ئەم ڕۆژنامە دیواریانە دەوڵەمەندتر بکرێ و ئاستەکانی پێشڤەچوونیان ڕۆژ لە دوای ڕۆژ بەرەوپێشەوە بچێ. ئەم ڕۆژنامە دیوارییانە قوتابخانەیەک بوون بۆ خۆپێگەیاندن و هەوڵ و تێکۆشان و بردنە سەری ئاستی زانیاری تاک و کۆ لە هەمان کاتیشدا کێبەرکێیەکی سالم لەنێو کادر و پێشمەرگەکاندا.

بۆ ئەو سەردەم لە مەتەرێز و مەکۆی خەباتدا ئەم هەنگاوەی دەرکردنی ڕۆژنامەی دیواری گەلێ پۆزەتیڤ بوو، نیشانەی خۆی باش پێکا و ئەنجامی باشی دا بەدەستەوە و پڕ بەرهەم بوون. ئەم ڕۆژنامە دیوارییانە ئەرشیوێکی خەباتی هاوتەریبی چەک و قەڵەمی پێشمەرگەن و دەرفەت و هەلێکی باش بوون بۆ ئەوانەی خولیا و ئۆگری کاری ڕۆژنامەوانی بوون و توانییان ڕێچکەی نووسینی خۆیان بدۆزنەوە و شارەزایی و لێهاتوویی خۆیان لە بواری نووسینەوە پەیدا بکەن و تەنانەت ببن بە نووسەر و لەم سەنگەرەشدا ئەرکی سەر شانیان هاوشان لەگەڵ پێشمەرگەبوون بە باشترین شێوە بەڕێوە ببەن و تەنانەت کاریگەریشیان لە سەر دەوروبەر هەبێ و ئۆلگویەکی جوان بن بۆ مەتەرێزی خەبات.

نیشتمان

چەمکێکی مێژوویی دانەبڕاو لە شێعری مەلەکشادا

ئاکۆ ئەلیاسی

گەلی کورد بە درێژایی مێژووی خۆی و هەتا ئێستا، هاوارێکی دانەبڕاو بووە و هەیە، کە بەردەوام لە گەرووی شێعرەوە، گیانی نەسرەوتووی بە بەر ئەو ئەڵها ڕەوایەی خۆیدا کردوە. شێعر لە مێژووی بزووتنەوەی حەقخوزانەی سیاسیی نەتەوەی کورددا یەکێک لە کۆڵەکە هەرە گرنگ و پتەوەکانی مێژووی ئەدەبی کوردییە.

سەرەڕای ئەوەی کە شێعر وەک توخم و ڕەگەزێکی ناسک، کە لە خەیاڵ و فانتازیای مرۆڤەوە، لە ڕێگەی زمان و دەربڕینی وشەوە سەرچاوە دەگرێت و وەک پرەنسیپ، دەبێ زیاتر تێکەڵاوی ڕۆحی جوانییەکانی سروشت بێت، بەڵام شێعر وەک ژانرێکی ئەدەبی، لە مێژووی کورددا، سەرەڕای بەجێهێنانی ئەو ئەرکە سروشتییە، لە پاراستنی ناسنامە و کەسایەتیی نەتەوەیی کوردا دەوری گرنگ و بەرچاوی گێڕاوە و دەیگێڕێ. ئەدەبی فۆلکلۆری کوردی و بەتایبەت، شێعری فۆلکلۆری کوردی، لە پاراستنی زمان و کولتووری ڕەسەنی ئێمەی کورد، تۆرەمە بە تۆرەمە و نەوە لە داوای نەوە، سینگ بە سینگ لەنێو کۆمەڵگەی کوردەواریدا هاتوە و دەستاودەستی پێ کراوە، کە لە توخمە سەرەکییەکانی ئەوە ئەدەبە فۆلکلۆرییەدا، سیمای قەڵغانێکمان بەرچاو دەکەوێ، کە لە پاراستنی زمانی کوردیدا کاریگەرترین چەکی پیرۆزی بەرگریی بووە، تا ئەوکاتەی کە شێعری کوردی، پێی ناوەتە قۆناخی نووسینەوە.

بۆیە شاعیرانی یاخی و بزێوی کورد، لە قۆناخە جیاجیاکانی ژیانی سیاسیی نەتەوەکەیاندا گرینگترین ئەکتەر و کەسایەتییە بوێر و خودان جەربەزەکانی نەتەوەکەیان بوون.

جەلال مەلەکشا، شاعیرێک لە ڕەگەزی لووتکە بەرزەکانی چیای هەردەم بە پێوەبوون و بوێری، لە ڕەگەزی بەفر و ئاگر و خۆبەدەستەوەنەدان، لە تۆرەمەی ڕووناکی دژ بە تاریکی و شاعیرێک، کە نیشتمان، لە "بوونی"دا، سەرچاوەی دڵۆپ دڵۆپ خوێنی شارەگەکانی گیانیەتی، یەکێکە لەو هۆنەرانەی وێژەی هاوچەرخ و نوێی نەتەوەی کورد، کە لە ڕێگەی هۆنینەوەی هۆنراوە ئاگراوییەکانی و هەڵوێستە نیشتمانی و نەتەوەییەکانی، مێژووی هەرمانی بۆ خۆی و شێعرەکانی تۆمار کرد.

لەدایکبوون و هاتنە نێو شێعری شۆڕشگێڕیی مامۆستا جەلال مەلەکشا، هەم لە کات و ساتی خۆدا بوو و هەمیش پێویستییەک بوو، کە ئەدەبی بەرگریی کورد، پێویستی پێ بوو. من لێرەدا نامەوێ لەسەر فۆرم و شێوازی شێعری شاعیری گەورەی کورد، مامۆستا جەلال مەلەکشا لەڕووی داڕشتن، تێکنیک، ستاتیکا و زمانی شێعریی جەلال مەلەکشا بدوێم، بەڵکوو هەوڵ دەدەم، بە هێنانەوەی چەند نموونەیەک لە شێعرە نیشتمانییەکانی، باسی پێگەی پیرۆزیی خاک و نیشتمان، لە هێندێک لە شێعرە شۆڕشگێڕییەکانی ئەو شاعیرە مەزنەی کورددا بکەم. ئەگەر بمانەوێ بە شێوەیەکی وردتر بەو بەستێنەدا قووڵ و چڕوپڕتر بە ناخی ئەو بەشەی لە شێعرکانی مەلاکشادا بچینە خوارێ، ئەوە بێگومان پێویستی بە لێکۆڵینەوە و وردبوونەوەیەک زۆر قووڵ و خەستتر دەبێ، کە مەودا و پانایەکیی بەرفراوانتر لەخۆ دەگرێت.

ئەگەر مەبەستی ئێمە دوان لەسەر نیشتمان، لە شێعری جەلال مەلەکشادا بێت، ئەوا "کوردستان" سەرتۆپی هەرەبەرزی لووتکەی ئەو چەمکەیە. گرنگیی نیشتمان لە شێعری جەلال مەلەکشادا، لە قووڵایی و ڕیشەی مێژووی وڵاتەکەیەوە سەرچاو دەگرێت. جەلال، لە لایەکەوە باسی دابەشکردنی نیشتمانەکەی "کوردستان" دەکا و لە لایەکی دیکەشەوە، وەک شاعیرێکی جەربەزە و دەرەوەست، ئەو خەونە نەزۆکانەی داگیرکەران دەکاتە سەر بلقی ئاو، کە بە خەیاڵی خۆیان گەرەکیانە، کوردستان و مێژووەکەی، بە لەتوپەتکردنی بتوێننەوە. ئەوەتا، لەم شێعرەدا، پەیمانێکی زۆر ڕوون و دیارە و لە کۆتایی پەیامەکەشی بەڕووی هیوایەک لە دڵی مێژووی خاکەکەیدا دەچێنێ، کە دەبێت بە دەماری خۆشەویستیی ناخی خاک کە لە بن نایە.

خەمباری خاڵیکی دانەبڕاوی نەخشبەستووی نێو تەوێڵی شاعیری ئازادیخواز، جەلال مەلەکشایە. هۆکاری ئەم خەمبارییەی خەمباربوونی نیشتمانەکەیەتی. شاعیر باوەڕی قووڵی بەوە هەیە کە، ئەو کاتێک شاد و لێو بە بزە و کەنینە کە نیشتمانەکەی ئازاد و سەربەست بێت. ئەوەتا لە شێعرێکی دیکەیدا ڕاستیی بیرکردنەوەی ئەم لۆژیکەی، زۆر بە ئاشکرا دەرداخات کە دەڵێت:

" لێم مەپرسە بۆ ناشادی
دەیان ساڵە
چاوەڕوانم
کە نیشتمانم هەڵمژێ
شنەی شەماڵی ئازادی".

واتا کاتێک ئەو وەک تاک ئازادە، کە نیشتمانەکەشی ئازاد بێت.

ئەم ڕاستییەکی حاشا هەڵنەگرە، کە لە ژیانی تایبەتیی خودی شاعیریشدا بە تەواوی ڕەنگی داوەتەوە، واتە قسەی دڵ و زمانی یەکە. جوانی و خۆشەویستیی جەلال لەوە دایە، کە شێعرەکانی ڕەنگدانەوەی ڕاستیی ژیانی خۆیەتی و لە پەنجەرەی تێڕاونینی شاعیرانەی ئەوەوە، زۆربەی هەر زۆری تاکی کورد، خاوەنی هەر هەمان بارودۆخی سیاسی و تاکەکەسیشن کە ئەم دۆخە، لە بنچینەدا پانتایی دۆخێکی گەورەتر و بەرفراونتر پێک دێنێ، کە ئەویش دۆخی "نیشتمانە".

جەلال، شاعیری یاخی و نەسرەوتوو بەدوای ئازادیی نیشتمانەکەیدا، هەر بەوەوە ناوەستێتەوە، بەڵکوو بە هێنانەوەی ئارگۆمێنتی لۆژیکییانە تێدەکۆشی بە دوژمنی داگیرکەر، دوژمنێک کە نیشتمانەکەی جەلالی پێپەست و دابەش کردوە، بە زمانی شێعر تێ بگەیەنێ، کە خودان نیشتمان بوون تەنیا تایبەت بە مرۆڤەکان نییە، بەڵکوو هەموو گیانلەبەرێکی دیکەی سروشت، بەپێی یاسا سروشتییەکان، خاک و ئاو و نیشتمانی خۆیان هەیە، کە بکارن لەودا ئۆقرەی خۆیان دەستەبەر بکەن و نووچێکی تێدا بدەن و بەبێ خەم و دڵەڕاوکێ، سەرخەوێکی تێدا بشکێنن، دوور لە هەر چەشنە گرژی و تێکهەڵچوونێک کە ئەنجامەکەی خوێن و کوشتن بێت. چاو لێ بکەن کە هاواری ئەم شاعیرە چەندە ڕوون و پاک و داواکەی چەندە سروشتی و ڕەوایە، کە دەڵێت:

"لەم جیهانە
پەلەوریش
نیشتمانی بۆ خۆی هەیە
دارستانێ، تاقەدارێ
ئاوراش بێ
نێو ئەشکەوتێ، بن پاسارێ
چۆن شێت نەبم،
نەچم بە گژ کوێستانا و
چوارڕێیانی گەردوون نەگرم
هێشتا بستێ خاک شک نابەم
تێیا بژیم
تێیا بمرم".

لەم شێعرەدا، نەبوونی خاک، هەر هەمان نیشتمانی شاعیرە، شاعیر تووڕە دەکات، تووڕەییەک، کە شەپۆلی هەڵچوونەکەی، دەدات لە کەنارەکانی بەندەری بارگای گەردوون و نارەزایەتیی خۆی بە گوێی گەردوون ـ کە مەبەستی خودایە. دەگەیەنێت و زۆر بە ڕوونی، ڕەخنە لە یاسای نابەرابەری لە ڕەچاونەکردنی دادگەری، هەتا لە ڕووانگەی هێزی ئیلاهییەوە دەگری و گازندەی خۆی دەردەبڕێ.

ئەمە سەنگ و بەهای پیرۆزیی نیشتمان، لە لای شاعیر بەرجەستە دەکات.

جەلال مەلەکشا، وەک زۆربەی هەرە زۆری شاعیرانی شۆڕشگێڕی کورد بە کردەوە، باوەڕی بە سنوورە دەستکردەکان نیە. بەگژ ئەو خودا و یاسا و ڕێسایانەشدا دەچێتەوە کە یاسای سنووربەندییان لەسەر سینگی خاکی نیشتمانێکی هاوبەش داناوە و مناڵ و ژن و کاڵ و هەموو کۆمەڵگە لەڕێگەی بەکارهێنانی زەبروزەنگ و خوێن و جەنگ ناچار دەکەن، ملکەچی ئەو یاسا زۆرەملێیە، کە دوورە لە مۆراڵی مرۆیی بکەن. بەڵام شێعر وەک توخمێکی کاریگەر، شاعیر وەک بوونەوەرێکی خاوەن هزر و بە ئاوەز، لە هەموو ئەو یاسا زۆرەملێ و دەسکردانە، نەتەنیا بێزارە، بەڵکوو ڕێگای یاخیبوون بۆ شکاندنی قودسییەتی ئەو سیستەمە تۆتالیتەرە بە بەکارهێنان و کەڵکوەرگرتن لە چەکی کاریگەری شێعر، ڕێگای بەگژداچوونەوە هەڵدەبژێردرێت. جەلال، وەک شاعیرێکی یاخی و یاساشکێن، خوازیاری هەڵگرتنی تێلبەندی سنوورە دەستکردەکانی نیشتمانەکەیەتی. دیسانەوە نیشتمان لێرەدا، بۆتە خەمی قووڵ و سترێسی گەورەی جەلال، بۆیە پڕ بە گەروو هاور دەکات:

" کێ مافی داوە بەم جەردانە
ئاسمان و زەوین و دەریاکان دابەش کەن؟
کێ بەر درەوشانەوەی هەتاوی گرتوە
کێ ئیزنی پێداون
تیشک لە باڵندە دابڕ کەن؟
سیمای ڕۆژ بە چڵکی هەناسەی خۆ ڕەش کەن؟
من سنوور ناناسم!
پێم خۆشە هەڵبفڕم
لە گوانی کامە هەور زۆر تەڕە
پاراو کەم ئەم ڕۆحە شەقارەم.
پێم خۆشە
یاسای دەستکردی چی خواوەندی زەوینە
پێشیڵ کەم
بڕۆم و لە نێوان دوو هێمتی دنیادا ڕاوەستم
بست بە بست سەرتاپای نیشتمان
بکەم بە هێلانەی ئەم جەستە ئاوارەم"!

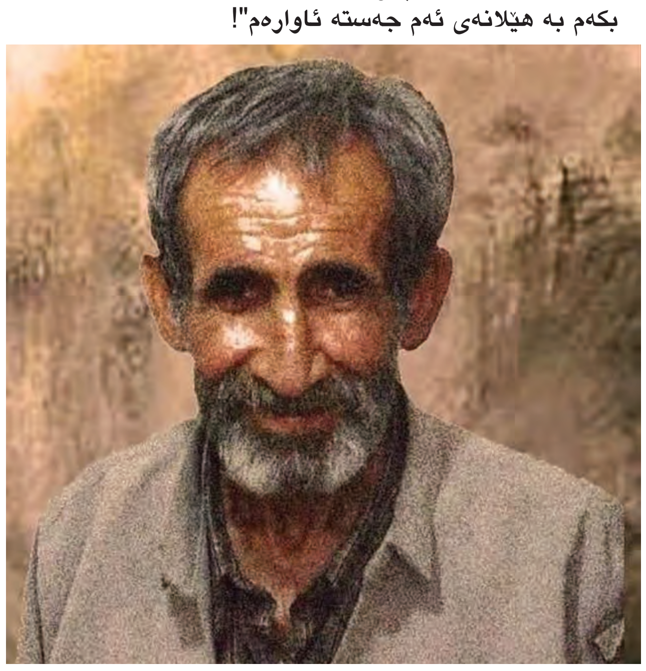

ئەگەر زۆربەی بزووتنەوە سیاسییە ـ چەکدارییەکانی کورد، بە هێنانەوەی ئارگۆمێنتی ئەو لۆژیکە لە سیاسەت، کە گوایە، نیشتمانی کوردان "کوردستان" بەپێی ژێئۆپۆلیتیکی سەردەم، وەک ڕاستییەک بەسەر چوار وڵاتی داگیرکەری تورکیە، ئێران، عێراق و سووریەدا دابەش کراوە و ڕێبەرانی ئەو بزووتنەوانە، لە بازنەی زەماندا هەوڵیان داوە، کۆمەڵگەی کوردەواری بەو فاکتە بە ناو سیاسییانە، ڕازی بکەن، بەڵام لە ڕوانگەی شاعیری سەربزێوی ماندوونەناسی هەدانەدرەوە ئاوەزی ئەو لۆژیکە، ڕەت دەکرێتەوە و تەوژمی تینی ئاگری سەربەخۆییخوازی و پووچەڵکردنەوەی ئەو سنوورە دەستکردانە، لە کوورەی گەرمی هەستی ناسیۆنالیستیی شاعیری نەتەوەخوازدا دەمێندرێت. لە کاتێکدا کە ڕێبەرانی سیاسیی کورد، ڕاستەوخۆ و ناڕاستەخۆ تەسلیمی سیاسەتی داگیرکەران بوون و دەیانەوێ "سنوورە تێلبەندەکان" لە شعووری سیاسیی کۆمەڵگەی کوردا جێ بخەن، بەڵام بڕوانن، هەتا ئێستا گەر ئەو "خەنە شاعیرانە" لە سەردەمی ئەحمەدی خانی، حاجی قادری کۆیی تا دەگاتە جەلال مەلەکشا، بووە، نەیانهێشتووە خەونی داگیرکەرانی کوردستان وەدی بێن. بڕوانن جەلال، لە شێعری "ئاواتێک"دا چۆن بێباکانە، "کاوەی کوڕی" بە نوێنەرایەتیی سەرجەم گەلی کورد، دەکاتە گوێگری خۆی و بە گەروویەکی ساف و بێگەرد و تژی لە وشەی حەق، بانگی یەک سنووری دەدا و دەڵێ:

"ئاخۆ ئەبێ
ئەو ڕۆژە بێ
کاوەی کوڕم
جانتای سەفەر کاتە شانی
دەڵاڵانی بەر گاراژی شاری سنە
هاوار بکەن
سلێمانی، سلێمانی"!

ئەم شێعرە، دروشم نیە، بەڵکوو ڕاستییەکە، کە تەنیا زمانی شێعر دەرەقەتی دێت. دەرقەت بەو مەبەستەی کە لە ڕێگەی هونەری زمان و دەربڕینی ویستێک، کە ویستی زۆربەی هەرە زۆری گەل و نەتەوەیە. لێرەدا شێعر ئەو ڕەگەزە یاخییەیە، کە بەداوی ڕاوی هیچ ئیدئۆلۆژییەکدا کەوی و دەستەمۆ نابێت! گرنگیی هونەری شێعر، وەک کاریگەرترین چەکی بەرگری، مەزنییەکەی لێرەدا والاتر خۆی دەنوێنێ.

دارسمە

دەنووکی لە سمین ناپارێزێ

ئێران و ئورووپا و ئەمریکا ڕێکدەکەون بەرەو ڕێککەوتن

ڕۆژنامەی "فرهیختگان" کە سەر بە زانکۆی ئازادی ئێرانە، لە ڕاپۆرتێکدا بە پشتبەستن بە سەرچاوەیەکی "ئاگادار"ەوە بڵاوی کردۆتەوە سێ وڵاتی ئورووپایی –مەبەستی بریتانیا، فەرانسە و ئاڵمانە– لە کۆبوونەوەی ڕۆژی هەینیی ڕابردوو لە ئەستەنبوڵ داوایەکی "ناتەکنیکی و نایاساییان بە ئەدەبێکی نەشیاو" لەبەردەم نوێنەرانی کۆماری ئیسلامی زەق کردۆتەوە و باسی بابەتی پەلەپیتکە پڵاسیان کردوە. ئەمە لە کاتێکدایە کۆبوونەوەکە، بە گوتەی ئەم ڕۆژنامەیە، زیاتر وەک شەڕەقسەی گرژاوی بووە، نەک گفتوگۆیەکی دیپلۆماسی.

بەڵام کازم غەریبئابادی، جێگری وەزارەتی دەرەوەی ئێران لە کاروباری یاسایی و نێودەوڵەتیدا، لەگەڵ مەجید تەختڕەوانچی جێگری سیاسیی ئەم وەزارەتە، لە کۆبوونەوەکەدا چاویان بە نوێنەرانی سێ وڵاتە ئورووپاییەکە کەوتوە. غەریبئابادی دوای چاوپێکەوتنەکە لە تۆڕی کۆمەڵایەتیی ئێکس نووسیی کۆماری ئیسلامی و ئورووپا هێشتا بە "پاراستن و بەکارهێنانی دیپلۆماسی" پابەندن و ئەگەر پێویست بێت، خولێکی نوێی گفتوگۆکان دەست پێدەکەن.

بەڵام ڕۆژنامەی فەرهیختە بیلامانێ گان بە جۆرێکی دیکە باسی ئەم دوو فەرهیختەیەی نوێنەری کۆماری ئیسلامی کردوە و نووسیویەتی ئەم کۆبوونەوەیە زیاتر وەک سیناریۆیەکی پڕ لە هەڕەشە و کەشێکی پڕ لە گرژی بووە. ئورووپاییەکان، بە گوتەی ئەم ڕۆژنامەیە، هەڕەشەی توندیان کردوە و تەنانەت گوتوویانە نەک تەنها میکانیزمی پەلەپیتکە دژی ئێران چالاک دەکەن، بەڵکو سزایەکی بەرفراوانتریش دژی ئەم وڵاتە جێبەجێ دەکەن.

ئەمە دانووستانی ئێران و ئورووپایە، ئەی تۆ بڵێی دانووستانی ئێران و ئەمریکا چۆن بێت؟

ئەمەیان زۆر خۆشە و وەک ئەوەی ئورووپا و ئێران نیە، بە میکانیزمی پەلاپیتکەوە بەسترابێتەوە. دانووستانی ئێران و ئەمریکا بە مکانیزمی ترامپەوە بەستراوەتەوە. ترامپ لە سەردانی ئەم دواییەی بۆ وڵاتانی کەنداودا، سەرەتا گوتی ڕەنگە ئەم کەنداوی فارسە بکەمە کەنداوی عەرەب و لەمەوداو کەنداو و مەنداو بۆ هەتا هەتایە فارسیی لەبیر بچێتەوە و لە جیات "گم شو" و شتی وا هەر "ئیمشی"ی بە دەمدا بێت.

پاشان ترامپ لەگەڵ هاتنی بۆ ناوچە دوو جووڵەی چاوەڕواننەکراوی کرد. یەکیان ئەمە بوو پێچەوانەی هەموو سیاسییەکانی ئەمریکا لە ڕۆژهەڵاتی ناوین، لووتی بەسەر ئیسرائیلدا نەهینا و گۆڕینی ناوی کەنداویشی لەبیر خۆی بردەوە. لەم وڵاتانی خوار کەنداو قوڵی لە پارە هەڵماڵی و باوەش باوەش ئەو ڕیاڵ و دەرهەم و مەرهەمەی کردە باقە و باوەش باوەش کۆی کردەوە.

ترامپ لەم سەفەرەیدا هەر باوەشی بە دینار و دەرهەم و ڕیاڵدا کرد و بە ڕیشی تومەن پێدەکەنی و جارجار خێسەیەکی لە ئاغا دەکرد و باسی پارە وەسەریەک نان و گیرفانی پڕ و ژیانی خۆشی عەرەبانی دەکرد و دەیگوت ئێوەی عەرەبی کەنداو دەستوچاوتان خۆش بێت بۆ ئەو ژیانە خۆشەی بۆ خۆتان ڕێکتان خستوە و ڕەحمەت لە دایک باوکی کاکە ئەحمەد شەڕعیش کە لە سووریەوە تەشریفی هاوردوە و داوای لێدەکەم لەگەڵ جوولەکان وەک برا جووت بن و ئاگایان لە بارودۆخەکە بێت.

ترامپ لەم سەردانەدا مردنی خۆی لەبیر بێت، لەبیری نەبوو باسی ئاشتی و ڕێککەوتن بکات و تەنیا لە خوارەوەڕا بەرەو باکوور لە برادەران مۆڕ بووە و گوتی: کاکی من ئێوەش بۆ ئاوا ناکەن، ئەو پارە جوانە بۆ دەدەن بە تێرۆریستان و بە گژ ئەملاو ئەولایاندا دەکەن، ئەم پارە جوانە و ئەو نەفت و مەفت و داهاتە زۆرە بۆ خۆتان بخۆن و ئەگەر وەک عەرەبان لێتان زیاد بوو، ئەوە وەک ئەوان هێندێکیشی بدەنە بەندە. ترامپ لەم سەفەرەدا لەبەر پارەی عەرەبان و لە خەمی برسیەتیی کۆماری ئیسلامی هەر لەبیری کرد باس لە گۆڕینی ناوی کەنداوی فارس بکات و فارسانیش بە ئیسلامی و چەپ و ڕاست و ئۆپۆزیسیۆن و مۆپۆزسیۆنەوە لە جیات ئەوەی بیر لە تێربوون بکەنەوە، دەستیان بە بەرزکردنەوەی دروشمی "خلیج همیشه فارس" کرد.

دوای سەردانەکەی ترامپ کاتێک ڕێبەری کۆماری ئیسلامی ئەرخەیان بوو ترامپ لە حەوت ئاوان پەڕیوەتەوە و گەیشتووەتەوە ئەمریکا، هێندێک ماموستای نێر و مێی کۆکردەوە و ئەوەندەی هێزی دەبەردابوو گوتی ئەم ترامپە درۆ دەکات و ئاشتی و شتی وای ناوێت.

ئێستا دۆخەکە وای لێ هاتوە یەکیەتیی ئورووپا خەریکی پەلاپیتکە و شتە و ترامپیش ئەگەر ئەو پارەیەی بردوویەتەوە بە تەواوی تاقەتی کرد، دەگەڕێتەوە سەر گفتوگۆ دەگەڵ ئێران و لەبەر ئەوەی حەزی لە پارەیە بە هیچ شێوەیەک ئامادە نابێت سزاکانی سەر کۆماری ئیسلامی هەڵبگرێت و پارەکانیان لە ئەمریکا ئازاد بکات.

بەم لێکدانەوە قووڵەوە ئێستا بە گشتی چاوەڕوانی دیاریکردنی شوێنی خولی داهاتووی دانووستانی ئێران و ئەمریکاین و هیواداریین ئەمجاریش لەسەر درێژە پێدان بە دانووستانە دەستپێنەکراوەکان ڕێک بکەونەوە.

KURDISTAN

Publishing by Democratic Party of Iranian Kurdistan

NO: 895 21 May 2025

ناونیشانی ڕۆژنامەی «کوردستان» و ماڵپەڕی ناوەندیی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران لە تۆڕی جیهانیی ئینتێرنێتدا:

www.kurdistanmedia.com
info@kurdistanmedia.com
www.kurdch.tv: Yahsat 1A @ 52.5° East MHz 12594
polarization: Vertical -27500 FEc : 2/3
Radiodk59@gmail.com

ئیمەیلی ڕۆژنامەی کوردستان:
info@kurdistanmedia.com
ئیمەیلی تەشکیلاتی نهێنی:
Tashkilat.kdp92@gmail.com

بەشداریی نوێنەری یەکیەتیی لاوانی دێموکرات لە شوڕای لاوانی ئینتێرناسیۆناڵ سۆسیالیست

ئێوارەی ڕۆژی پێنجشەممە ٢٥ی بانەمەڕی ١٤٠٤(١٥ی مەی ٢٠٢٥) کۆبوونەوەی شۆڕای یەکیەتیی لاوانی ئینتێرناسیۆناڵ سۆسیالیست بە بەشداریی یەکیەتیی لاوانی دێموکراتی ڕۆژهەڵاتی کوردستان و بەشێکی بەرچاوی ئەندامانی ئەم ڕێکخراوەیە، لە «پریشتینا »ی پێتەختی وڵاتی کۆزۆڤۆ دەستی بە کارەکانی کرد.

هەر لە پێشەکیی کارەکانی شۆڕادا کۆبوونەوەی کۆمیتەی مەدیتەرانەی لاونای ئینتێرناسیۆناڵ بە پێشکەشکردن و کۆبەندی ڕاپۆرتی تایبەت بە ئێران و وڵاتانی دیکەی ئەندام لەم کۆمیتەیە بەڕێوە چوو و هەرکام لە بەشداربووان ڕاپۆرتی خۆیان سەبارەت بە بارودۆخی لاوان هێنایە بەر باس.

کۆبوونەوەی شۆڕای لاوانی ئینتێرناسیۆناڵ سۆسیالیست بە بەشداریی ئاڵبین کورتی سەرۆکوەزیرانی وڵاتی کۆزۆڤۆ و جۆرج پاپاندریئا سەرۆکی پێشووی ڕێکخراوی ئینتێرناسیۆناڵ سۆسیالیست (ئێس ئای) دەستی بە کار کرد. لە میانەی ئەم کۆبوونەوەیەدا سێ نوێنەر هەر کام لە وڵاتانی ئاڵمان، سوید و پورتوگاڵ بە دەنگی زۆرینەی ئەندامانی شۆڕا لە کۆمیتەی ئورووپای ڕێکخراودا وەکوو جێگری سەرۆکی ڕێکخراوەکە هەڵبژێردران، پاشان بڕیار درا کە دەستەی سەرۆکایەتی بە هاوکاریی ئەندامانی بەڕێوەبەریی ڕێکخراو ئامادەکاری بۆ کۆنگرەی داهاتووی ئەم ڕێکخراوەیە بکا.

لە کۆبوونەوەی شۆڕای یەکیەتیی لاوانی ئینتێرناسیۆناڵ سۆسیالیستدا کەماڵ محیەدینی، نوێنەری یەکیەتیی لاوان چەندین دیدار و چاوپێکەوتنی لەگەڵ نوێنەرانی وڵاتانی ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست، ئاسیا، ئەفریقا، ئەمریکای لاتین و ئورووپا هەبوو و جەختی لەسەر هاوکاریی زیاتری ڕێکخراوەیی و هەروەها پشتیوانی لاوانی ئەم وڵاتانە بۆ مەسەلەی کورد بەتایبەتی لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان کردەوە و بە خۆشحاڵییەوە پێشوازییەکی باشی لێ کرا.

شایانی باسە یەکیەتیی لاوانی دێموکراتی ڕۆژهەڵاتی کوردستان بە پێنج بڕیارنامەی تایبەت بە دۆخی ڕۆژهەڵاتی کوردستان بەشداربووی شۆڕای باڵای لاوانی ئینتێرناسیۆناڵ سوسیالیست بوو.

گێڕانەوەکانی هەڵقوڵاو لە خاکی شۆڕش

«گێڕانەوەکانی هەڵقوڵاو لە خاکی شۆڕش» لە نووسینی فرێد هالیدەی ڕوناکبیر و ڕۆژهەڵاتناسی ئیرلەندی کە لەیلا فەغفوری ئازەر و شاهین نەسیری کردبوویان بە فارسی لەلایەن کاک عومەر باڵەکی وەرگێڕدرایە سەر زمانی کوردی. ئەم کتێبە لە لایەن ناوەندی لێکۆڵینەوەی کوردستان – تیشک چاپ و بڵاو بۆتەوە.

«گێڕانەوەکانی هەڵقوڵاو لە خاکی شۆڕش» کۆمەڵێک وتار و چاوپێکەوتنە کە لە کۆمەڵێک چاوپێکەوتنی کەموێنە و جێگەی تێڕامانە کە لە دەیەی ٨٠ی زایینی نووسەر و شارەزای ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاست، فرێد هالیدەی نووسیویەتی و دیمانەکانی کردوە. ئەم کتێبە لە کۆمەڵێک چاوپێکەوتن لەگەڵ کەساییەتیە دیارەکانی ئێران و کوردستان، لەوانە د. عەبدولڕەحمان قاسملوو، شێخ عیزەدین حوسەینی، ئەبۆلحەسەن بەنی سەدر و مەسعوود ڕەجەوی پێکهاتووە و تەعبیر لە ڕوانینێکی قووڵ لە گۆڕانکارییە بنەڕەتییەکانی نێو ئێران و کوردستان دەکات. جگە لەو چاوپێکەوتنانە وتارێکی دیکەش لەسەر پاکنەژاد و ئەزموونی بەرەی نەتەوەیی ئێران لە گێڕانەوەکانی هەڵقوڵاو لە خاکی شۆڕش»دا چاپ کراوە کە لەلایەن خاتوو فەغفووری ئازەر و شاهین نەسیری لەبری پێشەکی بۆ وەرگێڕانی کوردیی بەرهەمەکەیان بۆ ناوەندی لێکۆڵینەوەی کوردستان نێردرابوو.

«کوردستان» بەبۆنەی چاپی ئەو کتێبە بەنرخە دەستخۆشی لە کاک عومەر باڵەکی و ناوەندی لێکۆڵینەوەی کوردستان – تیشک دەکات.

بەر لە ماڵاوایی

قەڵەمە بەبڕشتەکەی مامۆستا کەریم شێخانی و بایەخی کتێبخانەکەی لە زانکۆی کۆیەدا

ئاماژەی «کوردستان»:
: ڕۆژی سێشەممە ٢ی بانەمەڕ (٢٢ی ئاوریلی ٢٠٢٥) لە زانکۆی کۆیە و لە ڕێوڕەسمێکی ئەدەبی و ئاکادیمیی شایاندا کتێبخانەی تایبەتی مامۆستا عەبدولکەریم شێخانی بەخشرایە کتێبخانەی ناوەندیی زانکۆی کۆیە. ئەم کتێبخانەیە لە لایەن مامۆستا عەبدوڵڵا حەسەنزادە، کەسایەتیی ئەدەبی و سیاسی و سیمای خەباتگێریی حیزبی دێموکرات و کوردی ڕۆژهەڵات کرایەوە.

لە بەشی کۆڕ و باسەکانی ئەم سیمینارەدا د. ڕۆژگار محەممەد، بەڕێوەبەری کتێبخانەی ناوەندیی زانکۆی کۆیە؛ د. محەممەد حەسیب، سەرۆکی زانکۆی کۆیە؛ ڕابەر سەید برایم، ئەندامی ئەنجوومەنی باڵای پاراستنی بەرژەوەندییە سیاسیەکانی یەکیەتیی نیشتمانیی کوردستان، مامۆستا عبدالله حەسەنزادە، سیمای ناسراوی بزووتنەوەی سیاسیی کورد لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان؛ نەجات عەبدوڵڵا، ڕاوێژکاری جێگری سەرۆکوەزیرانی حکوومەتی هەرێمی کوردستان بۆ کاروباری ڕۆشنبیری و د. کامەران بابانزادە، مامۆستای زانکۆ لەسەر پێگەی سیاسی و ئەدەبیی مامۆستا عەبدولکەریم شێخانی باس و وتاریان پێشکێش کرد.

لە بڕگەیەکی دیکەی ئەو ڕێوڕەسمەدا وتاری خاتوو کەژاڵ ئەحمەد بۆ ئەم کۆڕە خوێندرایەوە و لە بڕگەی کۆتاییدا قەڵغانی زانکۆی کۆیە و ڕێزلێنانی کتێبخانەی ناوەندیی زانکۆ پێشکەش بە بنەماڵەی خوالێخۆشبوو مامۆستا عبدالکریم شێخانی کرا.

«کوردستان» دەقی وتاری مامۆستا عەبدوڵڵا حەسەنزادە لەو کۆڕەی بۆ خوێنەرانی گواستۆتەوە:

***

سڵاوتان لێبێ و ئەم کاتەتان باش ئامادەبووانی بەڕێز!

لەم شوێنە پیرۆزە کۆ بووینەوە تا بە بۆنەی کردنەوەی کتێبخانەی مامۆستا عبدالکریم شێخانییەوە ڕێز لە یاد و ناوی یەکێک لە گەورە ئەدیبان و تێکۆشەرە لەمێژینەکانی ڕێگای خەباتی ڕزگاریخوازانەی نەتەوەی کورد بگرین. سوپاس و پێزانینم بۆ زانکۆی کۆیە کە هەمیشە بۆ ئەم جۆرە کارانە و گرتنی ئەم چەشنە ڕێوڕەسمانە پێشەنگ و دەستپێشخەرە. چونکە ئەم ڕێوڕەسمە هاوکاتە دەگەڵ جێژنی ڕۆژنامەنووسیی یان ڕۆژنامەگەریی کوردی، ئیزن دەخوازم پێش هەموو شتێک سڵاو لە یاد و ناوی پێشەنگانی ڕۆژنامەنووسی کوردی بکەم و پیرۆزبایی ئەم یادە پڕشکۆیە بە هەموو کوردێکی دڵسۆز بەتایبەتی سوارچاکانی مەیدانی ڕژنامەنووسیی کوردی بڵێم. ساغی و سەرکەوتنی هەمووان لە پێناوی خزمەت بە ئاواتە لەمێژینەکانی کورددا بە ئاوات دەخوازم.

مامۆستا شێخانی،یان بە ناوە خۆشە کوردییەکەی بڵێین کەریم سەرسپی لەوە گەورەتر و ناسراوترە کە یەکی وەک من، ئەویش لە زێدەکەی خۆی، کۆیەی مەڵبەندی گەورە کەسایەتییە سیاسی و ئەدەبییە کوردەکان بیهەوێ بە نووسەران و خەباتگێڕانی کوردی بناسێنێ. وێستانی من لێرە هەر بۆ ئەوەیە ئەمەگناسیی خۆم بەرامبەر بەو گەورە پیاوە نیشان دابێ کە بەڕاستی زۆری پێ قەرزدارم و لە قەدەر توانای خۆم زۆر شتی لێ فێر بووم.

عەبدولکەریم شێخانی –وەک هەمووتان لەمن باشتر دەزانن– یەکێک لە ڕووما ئەدەبی و سیاسییە دێرینەکانی ئەم شارە کوردپەروەرەیە و لە پەسنی ویدا ئەوەندە بەسە وەبیر بێنینەوە کە هاوڕێ و هاودەورەی ڕێبەری کۆچکردوو مام جەلالی نەمر بووە و هەر لە منداڵییەوە تێکەڵ بە خەباتی نەتەوایەتی و بزووتنەوەی ئەدەبیی کوردی بووە. هەمووان دەزانن کە مامۆستا هەم خەباتگێڕێکی شێلگیر و هەم نووسەر و وەرگێڕێکی بەتوانا و پڕبەرهەم بووە. هەم ئازار و جەزرەبەکانی بواری خەباتی کوردایەتیی لە پێشمەرگایەتی و زیندان و ئاوارەیی ئەزموون کردوە، هەم لە باری ئەدەبییەوە ئەسپی خۆی لە مەیدانی جۆراوجۆردا تاو داوە. بەڵام ئەمن کە یەکەم جار لە دەیەی ١٩٧٠ی زایینیدا دەگەڵی ئاشنا بووم، پێم خۆشە ڕێگام بدەن لەسەر هێندێ لە خەسڵەتەکانی ڕاوەستم کە بە زەقی تێمدا بەدی کردوون و ئۆگریان بووم. وەک نموونە:

–مامۆستا پەروەردەی کۆمەڵی کوردەواری بوو، زمانی کوردی لە خەڵکی ڕەسەنی خۆولاتی فێر ببوو، و ئەو ڕەسەنایەتییەشی وەک بیبیلەی چاو و سەرمایەیەکی بەنرخی نەتەوەیی پاراستبوو. هەربۆیە بە بیستن و خوێندنەوەی وشە و دەربڕینی نامۆ زۆر دەسڵەمییەوە و تەنانەت ماوەیەکی زۆریش لە ڕێگای گۆشەیەکی ڕەزاسووکەوە بەناوی «جا قوربان مەسەلەیەک هەیە» لە ڕۆژنامەی «کوردستانی نوێ»دا هەوڵی دا هەڵە زمانەوانییەکان ڕاست بکاتەوە بەڵکوو –ئەوە خوایە– نووسەرە لاوەکان یان پەروەردەبووانی شار کە لەگەڵ زمان و دەربڕینی خەڵکی ئاسایی ڕانەهاتبوون چاوی لێ بکەن و لێی فێر بن. کەچی بە داخەوە پاش چەند ئەڵقەیەک هەستی بە ڕەنج بەخەساری کرد و «زۆرم وت و کەس تێنەگەیی، ئێستە خەمۆشم»، وازی لێ هێنا. خۆ بەڕاستی بۆ کەسانێک کە ویستبایان زمانی کوردی لە سەرچاوەی باوەڕپێکراوەوە فێر بن هەر خوێندنەوەی نووسین و وەرگێڕاوەکانی سەرچاوەیەکی پڕخێروبێر بوو.

–غەمخۆرێکی گەورەی پێشکەوتنی دەوڵەتی کوردی، بەرهەمی دەیان و سەدان ساڵ خەبات و بەرخۆدانی ڕۆڵەکانی نەتەوەی کورد بوو. دەگەڵ غەم و ئازارەکانی کۆمەڵانی خەڵکی کوردستان دەژیا و برینی هەموو کەم و کەسرییەکانی دێشا. ڕەنگە دەگەڵ کەسانی دیکەش باسی کردبن، بەڵام لەگەڵ من بە زمان و بە قەڵەم، بە شێعر و پەخشان دڵگرانیی خۆی لە ناتەواوییەکان دەردەبڕی و هەرنەبێ ئەوەندەی بۆخۆم بزانم قەتیش ئەو شتانەی بڵاو نەدەکردنەوە و ڕازی نەدەبوو لەپێش چاوی ناحەزان و نەیاران بەدگۆیی لە گەلی خۆی و دەوڵەتی نەتەوەیی خۆی بکا.

–چەندی دڵ بخوازێ مەجلیس خۆش و نوکتەزان بوو، قامووسێک بوو لە مەسەل و مەتەڵ و ئیدیۆمی کوردی. چەندی لەگەڵی دانیشتبای نەک هەر وەڕەز بەڵکوو تێریش نەدەبووی و ئەگەر لیشی هەڵدەبڕای خەرمانێک نوکتەی جوان، ئیدیۆمی ڕەسەنی کۆمەڵی کوردەواری و پەند و مەسەلی خۆماڵی و بێگانەت لەگەڵ خۆت دەبردەوە.

–ئۆگریی لەبڕان نەهاتوو بە نووسین و وەرگێڕان و خوێندنەوە لە سروشتە هەرە بەرچاوەکانی بوو. دەکرێ بگوترێ دەگەڵ ئەو هەموو بەرهەمە و ئەو کەلەپوورە دەوڵەمەندە کە وەسەر یەکی نابوو، قەت چاوی لە وەرگرتن و بەخشین یان بڵێین فێربوون و فێرکردن تێر نەبوو. بۆ ڕاستی و دروستیی ئەم قسەیە هەر ئەوەندە بەسە وەبیر بێنینەوە کە مامۆستا کەریم بەشێکی بەرچاو لە دوا ساڵەکانی تەمەنی پڕخێروبێری خۆی لەسەر کورسیی کەمئەندامی (وێڵچێر) بەسەر برد. کەچی تا دواساتەکانی ژیانی چاوی لەسەر کتێب هەڵنەبڕی و دەستی لە قەڵەم بەرنەدا.

کارێکی زۆر پەسند و بەجێیە کە بنەماڵەی بەڕێزی نەمر کەریم شێخانی کتێبخانەکەی مامۆستایان بە دیاری پێشکێش بە زانکۆی پڕخزمەتی کۆیە کردوە. چونکە بەڕاستی حەیف و خەسار بوو کتێبخانەی ڕووناکبیرێکی وا گەورە لە ماڵێکدا دەرگای لەسەر دابخرێ و کتێبەکانی تۆزیان لەسەر بنیشێ. دڵنیایم کە ئەو کتێبخانەیە سەرچاوەیەکی دەوڵەمەند دەبێ بۆ خوێندکارانی زانکۆ و زۆر کەسی دیکە لەوانەی لە بوارە جۆربەجۆرەکاندا دەست دەدەنە کاری توێژینەوەی ئەدەبی و زانستی و هەر لەو کاتەدا ئەمە بوارێکی دیکەش دەڕەخسێنێ بۆ ئەوەی ناوی عەبدولکەریم شێخانیی ئەدیب و خەباتگێڕ بۆ ساڵانی ساڵ بە زیندوویی بمێنێتەوە. دەستی هەموو لایەک خۆش بێ. ئارەزووش دەکەم هەوڵ بدرێ بەرهەمە چاپنەکراوەکانی مامۆستا لە شێعر و پەخشان و نووسین و وەرگێڕان کۆ بکرێنەوە و لە دەرفەتی گونجاودا چاپ بکرێن.

بەداخی گرانەوە مامۆستا کەریم شێخانییش وەک زۆری دیکە لە گەورەپیاوانی کورد پێش ئەوەی وڵاتەکەی بەوجۆرە کە بۆخۆی دەیەویست ببینێ، بەر لەوەی گەلەکەی ببێتە خاوەنی زمانێکی ستاندارد و تەنانەت بێ ئەوەی ببینێ کە گەلەکەی هەرنەبێ لە هەرێمی کوردستان و بۆ نووسینی شێوەزاری کرمانجیی نێوەڕاست بۆتە خاوەنی ڕێزمان و ڕێنووسێکی یەکگرتوو، سەری نایەوە و سەدان ئاوات و ئارەزووی وەدینەهاتووی لەگەڵ خۆی بردە بن گڵ. گیانی نەمری شاد و بەدیهاتن بۆ ئاواتە پیرۆزەکانی.

دۆستانی بەڕێز!

ڕاستگۆیانە پێی لێ دەنێم کە لە کۆڕی ئەمڕۆماندا دەستی کورتم نەگەیوەتە قامەتی بەرزی مامۆستا عبدالکریم شێخانی. چونکە ئەگەر ڕۆژگارێکیش سەرمایەیەکی کەمم لە بواری گوتن و نووسیندا هەبووبێ، ئێستا ئیدی هەمووی «بە تاڕاجی خەزان»ی تەمەن ڕۆیوە و شتێکم پێ نەماوە شیاوی مەجلیسی ئێوە و بارەگای گیانی نەمری مامۆستای لەدەستچوومان بێ. کەوایە، هەر ئەوەندەم پێ دەمێنێ بڵێم: «کەمی من و کەرەمی ئێوە.»

دەگەڵ داوای لێبووردن.

عەبدوڵڵا حەسەنزادە